

جزوه خلاصه

آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس

✔ ویژه آمادگی برای آزمون استخدامی دبیری علوم دفاعی (آمادگی دفاعی) آموزش و پرورش

✔ پوشش دهی مباحث مهم و پرکاربرد به زبان ساده و روان

✔ شامل خلاصه و نکات کتاب با قابلیت مطالعه در کمترین زمان ممکن

لینک های مفید آزمون استخدامی دبیری علوم دفاعی

خرید سوالات دبیری علوم دفاعی	سوالات رایگان دبیری علوم دفاعی با پاسخنامه
خرید پکیج سوالات مشترک آزمون	سوالات رایگان آموزش و پرورش با پاسخنامه
خرید گلچین سوالات مشترک آزمون	خرید درسنامه مشترک آزمون
منابع مشترک آزمون	جزوات خلاصه مشترک آزمون
منابع تخصصی دبیری علوم دفاعی	فایل اطلاعات آزمون
اخبار آزمون	شبکه های اجتماعی ایران عرضه (فایل های رایگان + تخفیفات هفتگی + اخبار)

(برای مشاهده هر بخش روی آن بزنید )

فهرست مطالب

- ❖ فصل اول: خلاصه آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس تالیف ایران عرضه - صفحه ۴
- ❖ فصل دوم: نکات مهم آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس تالیف ایران عرضه - صفحه ۷۱



❖ فصل اول: خلاصه آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس تالیف ایران عرضه

بخش اول: کلیات

مقدمه

جاه طلبی رهبران سیاسی برخی از دولت ها به همراه انگیزه های برتری جویانه صاحبان قدرت برای دستیابی به منافع بیشتر اقتصادی با توسعه قلمرو سرزمینی و بسط قدرت بر مناطق پیرامونی از اصلی ترین علل جنگ های پنجاه سال گذشته جهان معاصر محسوب می شود.

اگر عامل وابستگی به برخی از قدرت های جهانی را نیز به عوامل فوق بیفزاییم که مربوط به شخصیت افکار و اندیشه رهبران سیاسی می شود شاید بتوان انگیزه صدام حسی رئیس جمهور معدوم رژیم بعثت عراق را از تحمیل یک جنگ هشت ساله بر ملت مظلوم و نظام نوپای سیاسی ایران تا اندازه ای تبیین و تحلیل کرد.

از یک طرف می توان گفت مساعد بودن شرایط محیط بین المللی و منطقه ای بسرای این تجاوز بزرگ «جرات این رئیس جمهور ماجراجو و دیکتاتور را افزایش میداد و از طرف دیگر تحلیل نادرست و بر آورد اطلاعات راهبردی غلط از وضعیت سیاسی؛ اجتماعی» اقتصادی» فرهنگی و حتی نظامی ایران او را به پیروزی سریع در جنگی برق آسا به منظور اشغال مناطقی از سرزمین ایران و گرفتن امتیازات سیاسی از جمهوری اسلامی ایران با لغو قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر؛ امیدوار می ساخت.

آنچه شخصیت متکبر و جاه طلب صدام محاسبه نکرده بود قدرت رهبری و مدیریت الهی رهبر فقید انقلاب کبیر اسلامی حضرت امام خمینی (ره) و شجاعت ملت بزرگ ایران و جوانان دلیری بود که در سپاه پاسداران» بسیج مستضعفان و ارتش جمهوری اسلامی ایران» رهبر خود را تا سر حد شهادت پاریس می رساندند و از هویت ملی و اسلامی» سرزمین، ناموس و خانه و کاشانه خود قهرمانانه دفاع می کردند. صدام ظرفیت انقلاب اسلامی ایران را نشناخته بود. او تصور واقع گرایانه ای از قدرت مقاومت و صبوری ملت ایران نداشت و در برابر قدرت رهبری حضرت امام خمینی (ره) و مجاهدت و ایستادگی ملت شهید پرور ایران غافل گیر شد.

فصل اول: مفاهیم جنگ و دفاع

مقدمه

جنگ پس از زندگی. قدیمی ترین، مهم ترین و هیجان انگیز ترین پدیده اجتماعی جهان هستی است و عمر آن به اندازه عمر بشریت است. جنگ پدیده ای است که مجموعه ای از نابسامانی های را که به صورت آتش و خونریزی، مرگ، ویرانی و عصیان جلوه گر می شود در بر می گیرد.

جنگ واژه ای است که شنیدن و دیدن صحنه های نبرد و یاد آوری تأثیرات آن برای هر کسی جلوه خاصی دارد. برای عده ای موجب ترس و دلهره و برای عده ای ماه امید» شادی و لذت است. برای گروهی وسیله ای برای سودجویی؛ احتکار و اختلاس و برای گروهی به مفهوم تخریب، نابودی و تباهی و برای بعضی دیگر فرصتی برای رشد و تعالی، سازندگی و ایثار است.

اما آنچه در جنگ ها حائز اهمیت است؛ جنگ افروزی برای اعمال ظلم و ستم؛ تشییع حقوق بشریت و ابدی آن ها تخریب منابع و سطح بر انسان هست که امری نامطلوب و غیرانسانی است و باید در مقابل متجاوزان ایستادگی و از خود دفاع کرد.

تعاریف و اصطلاحات

در اینجا به تعریف لغوی و اصطلاحی جنگ دفاع و دفاع مقدس به شرح زیر اشاره می شود:

۱-۱ تعریف جنگ

واژه جنگ در لغت نامه های فارسی به معنی جدال، قتال نبرد، رزم و آورد، زدو خورد؛ کشتار جمعی یا هرگونه درگیری خصمانه با قصد ساقط کردن با از میدان به در کردن حریف به کار رفته است (نوروزی: ۱۳۸۵: ۲۸۶).

تعریف جنگ در اصطلاح عبارت است از:

(۱) برخورد خشونت آمیز نیروهای مسلح دو یا چند دولت پس از به بن بست رسیدن راه حل های سیاسی به منظور تحمیل اراده یکی بر دیگری (پیری: ۱۳۷۲: ۱۳).

(۲) زود خورد مسلحانه بین دو یا چند گروه متخاصم به منظور تحمیل اراده یکی بر دیگری.

۲-۱-۱ تعریف دفاع

دفاع در لغت از ریشه دفع به معنی عقب راندن و پس زدن است؛ و در اصطلاح به تدابیری گفته می شود که یک با چند کشور متولفه برای مقاومت در مقابل حملات سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، روانی و یا فناوری به کار می برند. توانایی های دفاعی، بازدارندگی را تقویت می کند و بازدارندگی نیز به این توانایی ها نیرو می بخشد. واژه دفاع به حفظ و حمایت از ارزش های نظیر زندگی، مالکیت، آزادی، هویت ملی و تمامیت ارضی در برابر تهدیدات گوناگون اعم از داخلی و خارجی نیز اطلاق می گردد (نوروزی: ۱۳۸۵: ۳۴۴).

۱-۱-۳ تعریف دفاع مقدس

مقدس در لغت به معنای پاک و پاکیزه، شایسته پرستش و احترام، دارای کیفیت آسمانی و بسیار باارزش و گرامی آمده است و دفاع مقدس یعنی دفع تهاجم دشمن که مبتنی بر ارزش های انسانی است و دارای قداست است.

۱-۱-۴ تفاوت جنگ و دفاع مقدس

جنگ یا «نبرد مسلحانه بین دولتها» به عنوان واقعیتی در جوامع بشری، مفهومی عام داشته و از جنبه های مختلف قابل تعریف است و به انواع متعددی نظیر تهاجم نظامی؛ جنگ تدافعی؛ جنگ مشروع و با نا مشروع اعم از داخلی با خارجی و... تقسیم می شود. در بسیاری مواقع جنگ اقدامی ناپسند؛ غیر عقلی؛ غیر دینی و نا مقدس است همچون حملات نظامی و راه اندازی جنگ با هدف سلطه طلبی؛ جاه طلبی؛ چپاول منابع ملت های دیگر و..

اما دفاع مقدس نوعی خاص از جنگ و نبرد مسلحانه است که از یک سو حالتی تدافعی در مقابل تجاوز نظامی بیگانگان داشته و از سوی دیگر مطابق با هنجارهای دینی پذیرفته شده در یک جامعه بوده و دارای ارزش دینی و اجتماعی است. مانند جنگی که به منظور دفاع از خویش (دفاع مشروع) در مقابل متجاوزین به دین، جان و مال «حیثیت» تمامیت ارضی؛ ناموس:

مردم» انقلاب؛ حکومت قرآن» نظام اسلامی و نیز به منظور دفاع از مظلومین عالم صورت می گیرد. بنابراین دفاع جمهوری اسلامی ایران در مقابله با هجوم قدرت های استکبار و رژیم بعث عراق نوعی دفاع مقدس بوده است. امام خمینی(ره) در تبیین دفاع مقدس می فرمایند: "مسئله، مسئله ای نیست که ما می خواهیم جنگ بکنیم یا می خواهیم دفاع بکنیم. ما دفاع مقدس می خواهیم بکنیم. یعنی می خواهیم از آبروی اسلام، از آبروی کشور اسلامی دفاع کنیم.

۲-۱ انواع جنگ

جنگ بر اساس معیارهای مختلف به موارد زیر تقسیم بندی می شود:

- (۱) براساس هدف: به جنگ های عادلانه و غیرعادلانه؛
- (۲) براساس مقیاس های جغرافیایی: به جنگ های محلی منطقه ای «فرا منطقه ای و جهانی؛
- (۳) بر مبنای انضباط و تاکتیک: به جنگ های منظم (کلاسیک) و نامنظم (چریکی)؛
- (۴) بر اساس سطح جغرافیایی: به جنگ های دریایی هوایی و زمینی؛
- (۵) براساس قلمرو: به جنگ های داخلی و خارجی؛
- (۶) بر مبنای نوع ابزار: به جنگ سخت نیمه سخت و نرم؛
- (۷) براساس به کار گیری نوع سلاح: به جنگ های متعارف و نامتعارف؛
- (۸) از نظر طول زمان: به جنگ های محدود؛ متوسط و نامحدود؛
- (۹) از نظر شدت: به جنگ های کم شدت. متوسط و پر شدت.

۱-۳ ویژگی های جنگ

جنگ دارای ویژگی های فراوانی است که به طور عمده می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- (۱) برخوردی قهر آمیز توأم با خشونت است.
- (۲) در شکل دسته جمعی و گروهی است.
- (۳) سازمان یافته و دارای تشکیلات است.
- (۴) دارای هدف و در پی تأمین منافع است.
- (۵) دارای ضوابط قانونی و حقوقی است.

۴-۱ اهداف جنگ

جنگ بین کشورهای متخاصم دارای اهدافی است که به مهم ترین آن ها اشاره می شود:

- (۱) جنگ با هدف تصرف سرزمین و کشور گشایی؛
- (۲) جنگ با هدف تحمیل اراده سیاسی با جلوگیری از تحمیل اراده یکی بر دیگری؛
- (۳) جنگ با هدف قدرت طلبی و جاه طلبی رهبران سیاسی؛
- (۴) جنگ با هدف دفاع از سرزمین؛ مملکت و ناموس؛
- (۵) جنگ با هدف تحقق حقوق بین المللی؛
- (۶) جنگ با هدف دستیابی به منابع و ذخایر یک کشور؛

(۷) جنگ با هدف تحمیل عقیده؛

(۸) جنگ با هدف احیای دین

۱-۵ اصول جنگ

نیروهای مسلح کشورها در هنگام جنگ بر پایه اصولی به مبارزه خود با دشمن ادامه میدهند. که به اصول جنگ معروف است. رعایت این اصول موجب پیروزی و عدم رعایت آن موجب شکست خواهد شد. اصول جنگ کشورها با سایر کشورها با توجه به اعتقادات، ارزش ها، توانمندی ها، موقعیت جغرافیای سرزمینی و تهدیدات متصور، متفاوت بوده و تعداد آن ها نیز متغیر است. اصول جنگ نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران شامل هدف، آفند، مانور، وحدت فرماندهی، تأمین، تمرکز قوا، صرفه جویی در قوا، سادگی و غافلگیری است.

امام خمینی (ره) به عنوان رهبر مسلمانان و مرجع تقلید شیعیان جهان و صاحب نظر برجسته در اندیشه نظامی و دفاعی و هم به عنوان فرمانده کل نیروهای مسلح پس از پیروزی انقلاب اسلامی و رهبری کنند؛ یکی از بزرگ ترین جنگ های جهان؛ ضمن تأکید بر اصل تدبیر در جنگ اصولی چند را مورد نظر قرار داده است. برخی از این اصول عبارت اند از:

(۱) ایمان به هدف متعالی و مقدس «جهاد فی سبیل الله»؛

(۲) اطاعت از فرماندهی

(۳) اتکا بر مردم (مردمی بودن جنگ)؛

(۴) اصل اخلاق جنگی و اخلاق در جنگ؛

(۵) وحدت نیروهای مسلح و نیز بین قوای نظامی و مردمی؛

(۶) جنگ اعتقادی (جنگ در راه آرمان و اعتقادات والا)؛

(۷) توجه به اسلحه و تکنولوژی به مثابه ابزار؛

(۸) سلاح و صلاح (اسلحه باید در دست انسان صالح باشد)؛

(۹) نفی جنگ هسته ای و تکیه بر جنگ متعارف؛

(۱۰) نفی هرگونه سلطه غیر خدایی؛

(۱۱) نگرش تکلیفی و مسئولیتی؛

(۱۲) تکیه بر نقش اساسی انسان؛

(۱۳) تکیه بر باور «اراده و عمل»؛

(۱۴) نفی یأس و نومیدی؛

(۱۵) استفاده از تجارب دیگران؛

(۱۶) اطلاعات و آمادگی و برنامه ریزی؛

(۱۷) جنگ حق و باطل؛

۶-۱ علل و عوامل شروع جنگ ها

وقوع و شروع جنگ ها به طور کلی دو علت اساسی دارد به نام ریشه ها (علل دوردست) و زمینه ها (علل نزدیک) که به شرح آن ها پرداخته می شود:

۱-۶-۱ ریشه ها

ریشه ها عللی هستند دارای عمق و پایداری که به آسانی از بین نمی روند. موارد زیر جزو ریشه های جنگ است:

- (۱) علل تاریخی: مانند جنگ های ناشی از تداوم خصومت و کینه ورزی بین دو کشور یا ملت در طول سالیان متمادی؛
- (۲) علل جغرافیایی: مانند اختلاف های ناشی از وضعیت جغرافیایی کشورها و ادعاهای ارضی و مرزی آنان نسبت به یکدیگر؛
- (۳) علل سیاسی: مانند رقابت دو کشور بر سر قدرت و تلاش برای دستیابی به نقش و جایگاه بالاتر در نظام سیاسی منطقه ای و با بین المللی؛

(۴) علل اقتصادی: مانند اختلاف های دو کشور بر سر منابع و بازار و تضاد منافع اقتصادی؛

(۵) علل اجتماعی و فرهنگی: نظیر اختلاف های نژادی «قومی» مذهبی و....

۱-۶-۲ زمینه ها

زمینه ها عواملی هستند که تابع شرایط و وضعیت موجود بوده و پایداری کمتری دارند و تأثیر گذار و نقش آفرین هستند. این عوامل عبارت اند از:

- (۱) محیط بین المللی: الف) ابرقدرت ها ب) سازمان های بین المللی - ج) کشورهای منطقه ای
- (۲) محیط داخلی کشورهای درگیر جنگ.

محیط داخلی کشورهای درگیر جنگ

محیط داخلی کشورهایی که در جنگ وارد می شوند. می تواند در ابعاد زیر تأثیر گذار باشد:

- (۱) در بعد سیاسی: انسجام و اقتدار حاکمیت «استحکام رابطه دولت و ملت؛ برخورداری نظام از مقبولیت و مشروعیت و ویژگیهای رهبر حاکم برای هدایت جامعه و...»
- (۲) در بعد نظامی: آمادگی نیروهای مسلح از نظر نیروی انسانی «سلاح و تجهیزات؛ پشتیبانی آموزش و مانور» فرماندهی و شناخت تهدیدات و طرح ریزی دفاعی و...؛

(۳) در بعد اقتصادی: مطلوبیت وضعیت تولید. ذخایر ارزی «رونق اقتصادی» منابع انرژی و...؛

(۴) در بعد فرهنگی: اجتماعی: وحدت ملی؛ وفاق اجتماعی؛ پرهیز از اختلاف های قومی؛ مذهبی و جناحی و...

مصادیقی که موجبات تعارض و اختلاف میان دو یا چند نظام حکومتی را فراهم کرده؛ زمین ساز تهدیدات است و موجب پیدایش جنگ می شود به شرح زیر است:

- (۱) اختلافات مرزی و دعاوی ارضی؛

(۲) بحران های مختلف (داخلی با خارجی)؛

(۳) مسابقه تسلیحاتی؛

(۴) تضادهای عقیدتی؛

(۵) ادعای سیاست واحد بر آب راه های بین المللی استراتژیک یا بستن آن؛

(۶) بهره برداری از منابع و ثروت دریاها و اقیانوس ها؛

(۷) عزم و تصمیم یک دولت به جنگ؛

(۸) اقدامات پنهانی از طریق سفارتخانه ها و استفاده از عوامل داخلی هوا خواه در کشور رقیب؛

(۹) ادعای باز پس گیری سرزمین و مناطق از دست رفته در جنگهای گذشته و کسب اعتبار سیاسی؛

(۱۰) انجام اقدامات خرابکارانه و زمینه سازی برای براندازی در کشور رقیب؛

(۱۱) به دست آوردن مستعمراتی به منظور داشتن بازار فروش محصولات و منبع مواد

خام (تافلر و تافلر، ۱۳۷۲: ۱۱).

۷-۱ جنگ و دفاع از دیدگاه اسلام

گسترش سریع اسلام در جهان و گرایش ملت ها به اسلام» موجب شد تا برخی خاورشناسان مسیحی «اسلام را دین خون و شمشیر معرفی کنند و تصویر شنی از آن به جهانیان نشان دهند و با این شگرد تبلیغاتی از روند روبه گسترش این دین جهانی بکاهند. در اینجا با چند دلیل بطلان این ادعا به اثبات می رسد:

(۱) برخلاف اعمال ظاهری و جسمانی که اکراه پذیرند اعتقاد و گرایش به یک عقیده و دین؛ نوعی گرایش قلبی و درونی است و با اکراه و اجبار ناسازگار است.

(۲) انسان موجودی مختار و دارای قدرت اختیار است. خداوند خواسته است که انسان ها از روی اختیار راه سعادت پا شقاوت را بر گزینند و پیامبران الهی تنها وظیفه دارند دین الهی را به مردم ابلاغ کنند» ولی هیچ گاه در پی آن نیستند که با زور افراد را وادار به پذیرش دین الهی کنند؛ زیرا دینی ارزشمند است که از روی اختیار پذیرفته شده باشد.

(۳) دین اسلام دین منطق و برهان است و چنین دینی نیازی به جنگ و تهدید ملت ها ندارد و به دلیل همین منطق نیرومند است که تمام ادیان را به مذاکره و گفتگو فراخوانده است (بقره آیه ۱۱۱؛ انبیا» آی ۲۴؛ نمل» ای ۶۴).

(۴) در تاریخ؛ هزاران لشکر کشی و پیروزی نظامی تحقق یافته است و بسیاری از ملت ها مغلوب شده اند اما هیچ گاه این پیروزی ها نتوانسته است عقیده و مکتبی را به صورت گسترده در دل های مردم جای دهد.

(۵) جهاد اسلامی شرایط و اهدافی مقدس دارد که با قتل و خونریزی سازگار نیست.

دلایل گسترش و پیشرفت اسلام در جهان» ویژگی های نظیر فطری بودن، عقلانی بودن؛ آسان بودن و رفتار و اخلاق نیک فاتحان مسلمان جنگ» پس از پیروزی بوده است. در نتیجه اسلام دین صلح و خواهان زندگی مسالمت آمیز است و فقط در

موردی که چاره ای جز جنگ نمی بیند» دست به اسلحه می برد. در اسلام؛ صلح؛ (قاعده) است و جنگ «استثنا»؛ بنابراین جنگ تنها در موارد خاص و در حد ضرورت مجاز یا لازم شمرده می شود.

در خصوص صلح؛ نظر اسلام بر این است که تا زمانی که مشرکان و کافران علیه مسلمانان توطئه نکنند» جنگ تبلیغاتی و روانی راه نیندازند» در محاصره اقتصادی و نظامی آن ها شرکت نکند مانع راه خدا و تبلیغ اسلام نگردند و به مرزهای مادی و معنوی شان زندگی مسالمت آمیز» شکل خواهد گرفت.

۸-۱ ضرورت جهاد

از دید گاه اسلام؛ جنگ دو چهره دارد: زشت و زیبا چهره زشت جنگ جنگی است که با هدف تهاجم و تجاوز و فتنه جویی همراه باشد. چهره زیبای جنگ؛ آن جنگی است که برای دفع تهاجم و برچیدن بساط فتنه و دفاع از عقیده و آزادی و استقلال و حاکمیت دین خدا باشد که در اسلام با عنوان جهاد مطرح شده است.

اسلام طرفدار صلح و همزیستی مسالمت آمیز با تمام ملل دنیا ست. اما اگر متکبران عالم بخواهند از ملت ها سلب آزادی کنند و شرافت و کرامت انسانی ملت ها را پایمال کنند و بر معتقدان و استقلال و آزادی آنان تجاوز نمایند» ایستادگی در برابر دشمنان نه تنها نکو هیده نیست بلکه واجب و ضروری است. از این رو جهاد از چند بعد قابل بررسی است:

(۱) **بعد فطری:** دفاع از موجودیت خویش در میان هم جانداران امری ضروری و فطری است و خداوند حکیم هم جانداران را متناسب با بنیه جسمی و شرایط زیستی شان» به سلاح دفاعی مجهز کرده است.

(۲) **بعد عقلی:** همه انسان ها» ملت ها و جوامع بشری اتفاق نظر دارند که حق مسلم هر فرد و جامعه است که از حقوق آزادی استقلال و عقیده و کرامت خویش دفاع کند و تن به ذلت و ستم ندهد.

(۳) **بعد مکتبی:** همه ادیان آسمانی؛ مبارزه علیه ظلم و تجاوز و کوتاه کردن دست ستمگران و متجاوزان را در راس برنامه های خود دارند و برای حفظ و گسترش ارزش های انسانی - الهی و عدالت اجتماعی» جهاد با دنیا پرستن ستمگر را واجب و ضروری دانسته اند

(آخوندی. ۱۳۸۳: ۵۶).

۱۰-۱ اهداف جهاد

جهاد اسلامی دارای اهدافی مقدس و وال است که همین ویژگی موجب برتری آن نسبت به دیگر جنگ ها می شود. برخی از این هدف ها عبارت اند از:

(۱) براندازی شرکت و برداشتن موانع تحقق ارزش های اسلام؛

(۲) مبارزه با تبه کاران و گمراه کنندگان؛

(۳) پاسداری از نظام و ارزش های الهی؛

(۴) دفاع از مرزها.

جنگ در اصطلاح فقها و اسلام شنا سان با عنوان «جهاد» آمده و به عنوان تکلیف و وظیفه ای الهی برای مسلمانان» در منابع اسلامی جایگاهی بلند دارد. مهم ترین ویژگی های جهاد اسلامی عبارت است از:

- (۱) در راه خدا بودن (فی سبیل الله): در قرآن کریم وا «جهاد» و «قتال» با قید (فی سبیل الله) آمده است. این قید نشان می دهد که جنگ و جهاد اسلامی؛ در راه خدا و با دستور و رضای او و برای تحقق اهداف الهی است.
- (۲) رعایت عدالت: جنگی که با خوی تجاوز گری عجین باشد در نزد همه زشت است.
- (۳) حفظ ارزش های انسانی: طبیعت جنگ، کشتار و تخریب است. اما هنر آن است که در این میدان به اصول و ارزش های انسانی و الهی احترام گذاشته شود.

۱۲-۱ انواع جهاد

جهاد به اعتبار «مقابله با دشمن» «نوع هجوم» و «ارزش و اهمیت» اقسام دارد از قبیل:

«جهاد دفاعی: «جهاد ابتدای» «جهاد اکبر» «جهاد اصغر» «جهاد فرهنگی» «جهاد اقتصادی» و «جهاد سیاسی» که در اینجا تنها به نوع جهاد دفاعی پرداخته می شود.

۱۳-۱ جهاد دفاعی و (دفاع)

جهاد از ریش «جهد» یا «جهد» به معنای زحمت و مشقت با توان؛ طاقت» کوشش و تلاش بسیار توام با سختی است. در تبیین تعریف اصطلاحی جهاد. رهبر معظم انقلاب اسلامی (امام خامنه ای (مد ظله اعلی)) می فرمایند: «هر چیزی که هم تلاش باشد و هم در مقابله با دشمن باشد» جهاد است. یعنی ممکن است یک کاری انجام دهند: زحمت هم بکشند بگویند ما داریم جهاد می کنیم» نه جهاد یک شش این است که در مقابله با دشمن باشد» (روزنامه جمهوری اسلامی)..

در اصطلاح علم فقه «دفاع» عبارت است از حمایت کردن مسلمانان از کیان اسلام و سرزمین و قلمرو کشور اسلامی و حفظ امنیت و حراست از جان» مال و ناموس خود در برابر تهاجم دشمنان خارجی و داخلی (خمینی).

ضرورت و اهمیت جهاد دفاعی

امام خمینی (ره) اهمیت و جایگاه بلند جهاد و دفاع را با توجه به آیه ۲۴ سوره توبه چنین ترسیم می کنند: «... جهاد قی سبیل الله در رس تمام احکام است که آن حافظ اصول است و در صورت قعود از جهاد منتظر عواقب آن باشید» از لت و اسارت و بر باد رفتن ارزش های اسلامی و انسانی و نیز از همان چیزها که خوف آن را داشتید از قتل عام صغیر و کبیر و اسارت ازدواج و عشیره و بدیهی است که همه این ها پیامد ترک جهاد؛ خصوصاً جهاد دفاعی است که ما اکنون گرفتار آن هستیم.»

دشمنان اسلام در اندیشه تباه ساختن جامعه اسلامی و نابودی مسلمانان و تعطیل کردن احکام الهی اند. به دلیل اهمیت و ضرورت دفاع است که فقها به اتفاق گفته اند: اگر کیان اسلامی و هستی مسلمانان از سوی دشمنان اسلام به خطر افتد دفاع واجب است هرچند مسلمانان در حاکمیت ستمگران و ظالمان باشند.

۱-۱۳-۲ اهداف جهاد دفاعی

این اهداف عبارت اند از:

- (۱) حفظ کیان و موجودیت کشور؛
- (۲) فراهم ساختن امنیت؛
- (۳) دفع تجاوز؛
- (۴) مبارزه با گمراهی.

۱-۱۳-۳ جهاد دفاعی از دید گاه قرآن

آیاتی که به جهاد دفاعی اشاره دارند به چند دسته تقسیم می شوند و هر کدام بیانگر نکات ویژه ای است:

(۱) در برخی آیات. به مسلمانان که مورد تهاجم مشرکان و دشمنان اسلام قرار گرفته اند «اجازه جهاد دفاعی داده شده است. قرآن می گوید: «به کسانی که جنگ بر آنان تحمیل شده اجازه جهاد داده شده است» چرا که مورد ستم قرار گرفته اند؛ و البته خداوند بر باری شان تواناست؛ همان کسانی که به ناحق از خانه و شهر خود، رانده شدند [و گناهی نداشتند] جز اینکه می گفتند: «پرورد گار ما خدای یکتا ست....» (حج آیه ۳۹ و ۴۰).

(۲) در برخی آیات آمده است که در صورت عدم دفاع از ارزش های انسانی الهی، زمین را پر خواهد کرد و مراکز خداپرستی و مسجد از میان خواهد رفت و اگر خداوند؛ شر برخی مردم را به وسیله برخی دیگر دفع نمی کرد زمین را فساد فرا می گرفت ولی خداوند به جهانیان «لطف و احسان دارد». ناشر ایران عرضه -

۳ در برخی از آیات به مومنان دستور داده شده است که در برابر متجاوزان به دفاع برخیزند. قرآن می فرماید: «در راه عاد با کسانی که با شما میجنگند» سرد کنید (بقره آیه ۱)

(۴) در برخی آیات «کسانی که در دفاع سستی می کنند و از خود در برابر دشمنان دفاع نمی کنند» سخت نکوهش و منافق خوانده شده اند. قرآن می فرماید: «و نیز [جنگ نبرد کنید] یا [دست کم] از حریم خود دفاع نمایید» به دروغ می گفتند: «اگر ما فنون جنگی می دانستیم و داشت نظامی بلد بودیم از شما پیروی می کردیم». آنان در آن هنگام به کفر نزدیک تر اند تا به ایمان» (بقره آیه ۱۹۱).

۴-۱۳-۱ جهاد دفاعی از دید گاه روایات

در روایات اسلامی؛ دفاع به عنوان نیازی حیاتی که موجب رشد و بالندگی و امنیت و هدایت جامعه می شود؛ مطرح شده است و بیان شده که در صورت ترک جهاد پا سستی درآن، پیامدهای زیان باری از قبیل خواری و زبونی و بی ارزشی جامعه؛ از دست دادن رشد و بالندگی، سلب قدرت تفکر و تصمیم گیری، مبتلا شدن جامعه به انواع توله ها گرفتاری ها، بلاها و فتنه ها و از بین رفتن حق و عدالت و ارزش های انسانی - الهی خواهد داشت.

پیامبر اعظم (ص) درباره دفاع می فرماید: «همانا خداوند [بلاها فتنه ها هجوم ها و...] را از کسی که جهاد نمی کند» به واسطه کسی که جهاد می کند» دور می سازد. «(نوری» ج ۲).

امام علی (ع) می فرماید: «به جان خودم سوگند در جنگیدن با کسی که از حق سرپیچی کرده و در راه گمراهی قدم نهاده است؛ مسامحه و سستی نمی کنم» (نهج البلاغه خطبه ۲۴).

در صورتی که اسلام به خطر آفتد و مرزهای کشور اسلامی مورد تجاوز دشمن قرار گیرد؛ بر همه مسلمانان واجب است. بدون هیچ قید و شرطی به دفاع بر خیزند. امام خمینی(ره) در این باره می فرمایند: «بر هر مکلف واجب است که بدون قید و شرط به دفاع برخیزد. چنانچه خوف از تسلط بر کشور اسلامی و اشغال آن و اسارت مسلمانان برود؛ با هر وسیله ممکن دفاع در برابر دشمن واجب است و مشروط به اجازه امام یا مرجع تقلید نیست و در صورت نیاز جبهه ها به نیروها اذن والدین نیز شرط نیست.» (آخوندی: ۱۳۸۳: ۱۶۱).

البته جهاد دفاعی؛ واجب کفائی است. یعنی اگر گروهی کافی به دفع تجاوز دشمن ببرخیزند» تکلیف از دیگران ساقط است و اگر هیچ کس اقدام به دفاع نکند» همه مقصر و گناه کارند.

فصل دوم

آشنای با جغرافیای مرزی ایران و عراق

مقدمه

جغرافیا دانش گرانمایه ای است که ریشه در اولین هسته های کانون بشری دارد. در طول تاریخ: آگاهی های جغرافیایی نه تنها کنجکاو بشر را پاسخ گو بوده است. بلکه در آسور روزمره و روابط انسانی نیز کاربردهای علمی داشته است. افراد با آگاهی کافی و درک صحیح از جغرافیا می توانند مسائل و مشکلات را نه فقط در سطح محلی بلکه در سطح جهانی حل کنند و تصمیمات عاقلانه و درستی بگیرند.

جغرافیا تبیین کنند رابطه میان محیط و انسان است و به عبارتی بیان تمام اجزاء و ضوابطی است که در محیط برای انسان نقش آفرین است و همچنین بیان اجزاء و روابطی است که از منظر انسان در محیط اثر گذار است.

در آموز جنگی، وضعیت ها و پدیده های جغرافیایی در حرکات و فعالیت های نیروهای نظامی اثر گذارند و نیروهای رزمنده با توجه به عوارض زمین و استفاده بهینه و به موقع از آن ها می توانند خود را نسبت به دشمن در وضعیت مناسب تری قرار دهند و بر دشمن غلبه کنند.

در هشت سال دفاع مقدس رزمندگان اسلام با بررسی وضعیت و شرایط حاکم بر نبرد به ویژه شناسایی عوارض زمین و اقلیم و استفاده؛ بهینه از آن ها؛ پیروزی های متعددی را رقم زدند. انجام عملیات های در دشت. ناهموار ها «جنگل» شهرها هور (آب گرفتگی)؛ باتلاق و عبور از رودخانه های خروشان در صحنه جنگ و عملیات های شبانه در شرایط سخت گرما و سرما از عوامل تأثیرگذار در مناطق عملیاتی بوده است که توجه به آن ها به طور قطع در پیروزی رزمندگان اسلام نقش بسزایی داشته و عدم توجه به این پدیده های جغرافیایی موجب نا کامی شده است.

۱-۲ آشنایی با موقعیت جغرافیایی ایران

در اینجا به موقعیت مرز با همسایگان وسعت شکل و جمعیت ایران به منظور آشنایی کلی با هر یک پرداخته شده است:

سرزمین کنونی ایران بخش عمده ای از فلات کبیر ایران را تشکیل میدهد که بیش از نود درصد از مساحت آن در غرب این فلات واقع شده است (صفوی، ۱۳۸۱: ۶۵).

کشور ایران سه امتیاز موقعیتی به شرح زیر دارد:

(۱) متصل به موقعیت بری اوراسیاست؛

(۲) به سبب داشتن سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان از موقعیت بحری برخوردار است؛

(۳) به لحاظ در اختیار داشتن تنگ استراتژیک هرمز دارای موقعیت گذر گاهی است و روزانه ۱۸ میلیون بشکه

از طرفی واقع شدن ایران در پنج حوزه مهم ژئوپولیتیکی زیر بر نقش و اهمیت آن در منطقه می افزاید:

(۱) حوزه ژئوپولیتیکی خلیج فارس؛

(۲) سوز ژئوپولیتیکی دریای عمان و اقیانوس هند؛

(۳) حوزه ژئوپولیتیکی فلات ایران (پاکستان، افغانستان، کشمیر و ایران)؛

(۴) حوزه ژئوپولیتیکی آسیای مرکزی «ایران» «ترکمنستان» «قزاقستان» ازبکستان و قرقیزستان؛

(۵) حوزه ژئوپولیتیکی دریای مازندران ایران؛ آذربایجان، روسیه، قزاقستان و ترکمنستان (ابرقویی: ۱۳۹۰: ۱۴).

۲-۱-۳ «وسعت» شکل و جمعیت

طبی اعلام سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح «کشور جمهوری اسلامی ایران با وسعت در حدود ۱۸۷۳۹۵۹ کیلومتر مربع» از گسترش قابل ملاحظه ای برخوردار است. از لحاظ شکل جغرافیایی؛ چهار ضلعی نامنظمی است که بزرگ ترین قطر آن در جهت شمال غربی به جنوب شرقی (از ادارات تا خلیج گواتر) در حدود ۲۲۵۰ کیلومتر و قطر کوچک آن در جهت شمال شرقی به جنوب غربی (از سرخس تا دهانه اروندرود) در حدود ۱۴۰۰ کیلومتر است.

۲-۲ آشنایی با جغرافیای استان های مرزی ایران با عراق

استان های مرزی ایران با عراق در سه منطقه شمال غربی غرب و جنوب غربی کشور قرار دارد و هریک دارای ویژگی های خاص خود است که در عملیات رزمنده گان اسلام موثر بوده است. کلیاتی از جغرافیای نظامی این استان ها عبارت اند از:

۱-۲-۲ جغرافیای منطقه شمال غربی

آذربایجان در شمال غربی ایران یکی از مناطق حساس و مرتفع کشور است. مجاورت با همسایگان (جمهوری آذربایجان؛ ارمنستان ترکیه و عراق) و وجود عوارض حساس و پر اهمیت در مجاورت این منطقه. چه در داخل و چه در خارج؛ از نظر عملیات نظامی فوق العاده با ارزش است (عزت؛ ۱۳۷۲: ۳۱).

استان آذربایجان با کشورهای زیر مرز مشترک دارد:

(۱) مرز مشترک ایران با جمهوری های آذربایجان «ارمنستان جمهوری خود مختار نخ جوان و ترکیه محل تلافی قره سوی سفلی و ارس است.

(۲) مرز مشترک ایران با کشورهای ترکیه و عراق در آذربایجان غربی از خط الراس ارتفاعات عبور می کند و از لحاظ عملیاتی می توان آن را به سه بخش تقسیم کرد:

(۲-۱) از ثمر چین تا دالامپرداغ

(۲-۲) از دالامپرداغ تا در قطور؛

(۲-۳) از دره قطور تا دار کلان (دیم قشلاق).

۲-۳ شناخت کلی منطقه خلیج فارس

موقعیت خلیج فارس به گونه ای است که در تمامی راهبردهای غرب و شرق، این آبراه بزرگ دریایی خودنمایی میکند. بنابراین شناخت آن و بهره برداری صحیح از امکانات نظامی و اقتصادی آن، رابطه مستقیمی با ثبات سیاسی و امنیت کشور ایران دارد. در اهمیت تنگه هرمز میتوان گفت که دومین تنگه بین المللی شلوغ دنیاست. هر روز نفت کش ها حدود ۱۶/۵ تا ۱۷ میلیون بسکه نفت خام که معادل ۴۰ درصد کل نفت حمل شده و نزدیک به ۲۵ درصد کل عرصه جهانی نفت است، را از این تنگه عبور می دهند. عر تنگه هرمز تقریباً ۳۹ کیلومتر است و در عمیق ترین نقطه بیش از ۱۰۰ متر عمق ندارد.

بنادر مهم ساحل شمالی خلیج فارس بندرعباس؛ بندر لنگه بندر بوشهر بندر امام» بندر آبادان و بندر خرمشهر است. در حدود ۳۵ جزیره کوچک و بزرگ ایرانی در خلیج فارس وجود دارد که نیمی از آن ها مسکونی است. مهم ترین جزایر ایران» جزایر خارک و خار کوه لاوان (شیخ شعیب)» بزرگ و کوچک» کیش تنب بزرگ» تنب کوچک. آب و موسی» هندو ابی؛ سیری قشم هنگام هرمز لارک و فارسی است.

۲-۴ آب و هوا

(۱) منطقه کوهستانی شمال: این منطقه آب و هوای مدیترانه ای دارد و در زمستان بسیار سرد و همراه با برف و باران بوده و دما گاهی تا ۲۰ درجه زیر صفر می رسد و از تابستانی معتدل برخوردار است.

(۲) منطقه مرکزی: این منطقه زمستان های معتدل دارد و در تابستان؛ هوا گرم و نسبتاً مرطوب و دما بین ۳۵ تا ۴۵ درجه متغیر است.

(۳) منطقه جنوب و جنوب غرب: این منطقه تحت تأثیر بادهای خشک و گرم حجاز قرار گرفته و به علت بارش کم تبدیل به بیابانی خشک شده و دارای زمستانی ملایم و مرطوب (همراه با باران های نسبتاً شدید) و تابستانی بسیار گرم است. رطوبت هوا بین ۷۰ تا ۹۰ درصد متغیر است.

(۴) منطقه جنوب شرقی: در این منطقه: با وجود هوای مرطوب ناشی از آب و هوای خلیج فارس و باتلاق ها و محورهای اطراف دما بالا بوده و تا بیش از ۵۰ درجه می رسد. این منطقه تابستانی گرم و زمستانی معتدل دارد ولی در زمستان به دلیل بادهای سرد و خشک» سوز سرما در شب زیاد است.

(۵) منطقه غرب: این منطقه دارای تابستان های خیلی گرم است اما خشونت سرما در زمستان وجود ندارد و هر قدر از شمال عراق به سمت جنوب می رویم بر دما افزوده می شود.

رودخانه های مهم

(۱) **شط العرب** این رود از پیوستن دجله و فرات در القُرنه (۴۰ کیلومتری شمال غرب بصره به وجود آمده و تا ۸۰ کیلومتری از قُرنه تا نهر خین) در خاک عراق جریان می یابد و پس از آن با الحاق رودخانه کارون از نهر خین تا سواحل خلیج فارس (دهانه اروندرود به نام اروندرود به طول ۸۴ کیلومتر مرز بین المللی ایران و عراق را تشکیل می دهد. عرض این رودخانه در مواقع عادی بین ۵۰۰ تا ۷۰۰ متر و عمق آن از ۱۰ تا ۱۵ متر متغیر است و یک مانع عملیاتی جدی برای عراق و ایران محسوب می شود.

(۲) **رود فرات** این رود از قسمت جنوب شرق ترکیه سرچشمه گرفته و پس از عبور از سوریه وارد عراق می شود رودهای فرات سو و مراد سو در ترکیه و شعبات بلیخ و خابور در سوریه به این رود میریزند طول این رود ۱۳۳۲ کیلومتر است.

(۳) **رود دجله** این رود از ارتفاعات جنوب شرقی ترکیه سرچشمه می گیرد و وارد عراق میشود. در ضمن رودهای سیروان، دیالی زاب، بزرگ زاب کوچک و ... که از رودهای ایران است به رودخانه دجله عراق میریزند طول دجله از ابتدا تا القُرنه ۱۶۷۰ کیلومتر است.

سواحل و بنادر

سواحل عراق در خلیج فارس از دهانه فاو (رأس البیشه شروع می شود و تا بندر ام القصر به طول ۴۸ کیلومتر ادامه می یابد

عراق با داشتن بنادر عمده «بصره»، «أم القصر»، «فاو» و سکوه‌های نفتی «الأمیه» و «البکر» بخش عمده ای از کالاهای خود را از طریق حمل و نقل دریایی جابه جا می کند.

فصل سوم

پیشینه مناقشات مرزی ایران و عراق

مقدمه

آغاز مناقشات بین کشورهای ایران و عراق به سال ۱۹۳۱ (۱۳۱۰ش) برمیگردد. در این سال، دولت عراق که تحت حمایت انگلستان بود با ارسال چندین یادداشت اعتراض آمیز به دولت ایران «مأموران گمرک و نیروی دریایی ایران را متهم به نادیده گرفتن مقررات سازمان بندر بصره و تجاوز به حق حاکمیت عراق در آب های اروند رود کرد و در سال ۴ (۱۳۱۳ش) به منظور جلوگیری از اعمال حاکمیت ایران بر اروند رود به جامعه ملل شکایت کرد.

در ۲۱۹۳۷ (۱۳۱۶ش)، طی قراردادی حق کشتی رانی در سراسر اروند (به استثنای پنج کیلومتر از آب های آبادان تا تال وگ) به دولت عراق واگذار شد. قرارداد مذکور در چارچوب اهداف راهبردی بریتانیا به ایران تحمیل گردید و در چنین شرایطی روابط دو کشور رو به تیرگی نهاد.

در ۱۹۶۴ (۱۳۴۸ش)؛ عراق اروند رود را جزء لاینفک کشور خود نامید و از ایران خواست پرچم های خود را از کشتی ها پایین آورد. طی این اظهارات. ایران عهدنامه مسری قبلی را لغو اعلام کرد و تمایل خود را به انعقاد قراردادی مبتنی بر خط تال وگ

اعلام نمود. این رویداد؛ دو کشور را تا آستان برخورد نظامی پیش برد تا اینکه با میانجیگری هوای بودین (رئیس جمهور الجزایر) در جریان اجلاس سران در الجزیره، دو کشور به توافق اتی برای حل اختلافات دست یافتند و خط تال وگ را به عنوان خط مرزی پذیرفتند. انعقاد قرارداد ۲۱۹۷۵ (۱۳۵۳ش) الجزایر در ظاهر باعث پایان اختلافات مرزی و روابطی بهتر شد. اما آرامش نسبی با وقوع انقلاب اسلامی در ایران پایان یافت.

۳-۱ از دولت عثمانی تا تشکیل دولت عراق

در اوایل قرن دهم هجری، شاه اسماعیل صفوی دولت مرکزی قدرتمندی را به نام صفویه در ایران تأسیس کرد که موجب نارضایتی و ناراحتی همسایه غربی ایران یعنی امپراتوری عثمانی شد که ادعای خلافت بر مسلمین داشت. در نتیجه جنگ های خونین ایران و عثمانی که در حقیقت؛ جنگ تضاد منافع دو ابر قدرت منطقه ای بود؛ آغاز شد. در مدت پنج قرن تا انحلال امپراتوری عثمانی حدود ۲۴ جنگ بین این دو دولت واقع شد که اولین آن نبرد معروف چالدران و آخرین آن در زمان سلطنت فتح علی شاه قاجار رخ داد (پیری و شربت، ۱۳۹۳).

این جنگ ها در دوره های صفویه زندیه؛ افشاریه و قاجاریه ادامه داشت و مرزهای دو کشور همواره تغییر می کرد. شایان توجه است که نقش کشورهای اروپایی را نباید در تشدید جنگ های بین ایران و عثمانی نادیده گرفت. کشورهای اروپایی از زمانی که دولت قدرتمند صفویه در مقابل عثمانی قد علم کرد؛ همواره با تحریک و توطئه سعی می کردند قدرت بز رگ امپراتوری عثمانی را متوجه ایران کرده تا مانع توسعه فتوحات آنان در اروپا شوند. (منتشر کننده سوالات ایران عرضه)

۲-۳ مهم ترین علل جنگ های ایران و عثمانی

جنگ های بین ایران و عثمانی، علل مختلفی داشته است که در اینجا به مهم ترین علل آن اشاره می شود:

(۱) اختلاف مرزی دو دولت و توسعه طلبی حکام عثمانی و چشم داشت آن ها به قسمت های از خاک ایران به خصوص به ولایت گرجستان ارمنستان، آذربایجان، کردستان و عراق و متقابلاً علاقه ایرانیان به عراق به دلیل وجود بقا ائمه اطهار که مورد احترام و اعتقاد شیعیان بود؛

(۲) دامن زدن انگلیس به اختلافات مذهبی بین دو کشور؛

(۳) بد رفتاری حاکمان و مأموران دولت عثمانی با زائران ایرانی که برای زیارت عتبات عالیات به عراق عزیمت می کردند؛

(۴) تحریک و آتش افروزی کشورهای اروپایی بین ایران و عثمانی به منظور تضعیف این دو ابر قدرت شرقی و تأمین امنیت و منافع خود؛

(۵) اوضاع نابسامان داخلی ایران در زمان های مختلف ناشی از بی ثباتی حکومت های استبدادی و بی لیاقتی زمام داران؛

(۶) پناهنده شدن امیران و شاهزادگان ناراضی و باغی ایران و عثمانی به دربار های یکدیگر؛

(۷) وضعیت ایلات و عشایر و بیلاق و قشلاق کردن آن ها در ولایات مرزی دو کشور که برای استفاده از مراتع بین دو کشور تردد می کردند و برحسب منافع خود؛ ترک تابعیت و تجدید تابعیت می کردند و باعث برهم خوردن روابط دو کشور می شدند.

پس از جنگ جهانی اول در سالهای ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۸م (۱۲۹۳ تا ۱۲۹۷ش) امپراتوری عثمانی که از دولتهای مغلوب جنگ بود فرو پاشید و کشورهای جدیدی به جغرافیای جهانی وارد شدند؛ از جمله آنها تشکیل عراق در سال ۱۹۲۰م (۱۲۹۹ش) در بین النهرین بود که از سوی جامعه ملل سازمانی شبیه سازمان ملل متحد فعلی برای مدت دوازده سال تحت قیمومیت انگلستان درآمد تا پس از کسب توانایی های لازم و تجارب اداری و سیاسی و ... به استقلال کامل دست یابد. دعاوی مرزی ایران با کشور جدید عراق همان موارد اختلاف با عثمانی سابق بود که بخش عمده این اختلاف مربوط به مرز مشترک رودخانه ای اروند و حقوق کشتی رانی در آن بود. عدم پذیرش و نارضایتی دولت ایران از مرزهای تعیین شده با عراق سبب گردید که ایران از به رسمیت شناختن دولت عراق خودداری کند. انگلستان که در هر دو کشور دارای نفوذ بود و اختلافات رو به تزاید ایران و عراق را خطری برای امنیت منافع خود میدید حل و فصل اختلافات دو کشور را پیش گرفت که در نتیجه این اقدامات ایران استقلال عراق را به رسمیت شناخت اما دولتهای انگلستان و عراق بر خلاف وعده های خود هیچ گونه اقدامی در جهت تأمین خواسته ایران انجام ندادند که این موضوع موجب تیرگی شدید روابط دیپلماتیک بین ایران و عراق شد (مکی، ج ۶، ۱۳۶۲: ۹۰).

به دنبال درگیریهای مرزی بین دو کشور عراق در ۱۹۳۴م (۱۳۱۳ش) از ایران به جامعه ملل شکایت کرد چون اجلاس جامعه مزبور در یافتن راه حل مورد رضایت طرفین توفیق نیافت به طرفین پیشنهاد کرد از طریق مذاکره مستقیم در حل موارد اختلاف تلاش کنند که این پیشنهاد از طرف دو دولت ایران و عراق پذیرفته شد. در این مذاکرات که به منظور عقد عهدنامه جدیدی برای تعیین دقیق مرزهای خاکی و آبی دو کشور در تهران و بغداد آغاز شد نتیجه ای حاصل نشد و مشکل همچنان به قوت خود باقی ماند.

قدرت یافتن آلمان از سال ۱۹۳۵م (۱۳۱۴ش) به بعد برای دولت انگلیس موجب نگرانی شد و بدین منظور انگلیس در صدد برآمد به هر ترتیب اختلاف مرزی ایران و عراق حل شود؛ زیرا موضوع عقد یک پیمان دفاعی بین دولتهای منطقه ایران، ترکیه و افغانستان برای مقابله با تهدیدات احتمالی آلمان طرح ریزی شده بود و علاوه بر دولت انگلستان دولت ترکیه نیز اصرار می ورزید که هر چه زودتر اختلافات مرزی ایران و عراق حل شود تا زمینه برای عقد پیمان مزبور فراهم شود.

پس از مذاکرات مفصل در تهران و بغداد دو دولت ایران و عراق در سال ۱۳۱۶ش، طرح عهدنامه ای را بر اساس عهدنامه ارزروم ۱۸۴۷م (۱۲۲۶ش) و پروتکل ۱۹۱۳م (۱۲۹۲ش) اسلامبول و صورت مجلس های تحدید حدود ۱۹۱۴م (۱۲۹۳ش) تهیه کردند که در آن به مالکیت ایران در اروندرود اعتراف نشده بود ولی اسمی نیز از حق حاکمیت مطلق عراق بر اروندرود نبرده بود و ایران و عراق در اداره امور اروندرود و مسیر کشتی رانی حقوق مساوی یافتند و قرار شد در قرارداد دیگری تا یک سال آینده جزئیات و نحوه اداره اروندرود، روشن و تصویب شود. چهار روز بعد از امضای عهدنامه و حل ظاهری اختلافات بین ایران و عراق، پیمان دفاعی و عدم تعرض معروف به پیمان سعد آباد، عهدنامه ۱۳۱۶ش بین دولت های ایران، عراق، افغانستان و ترکیه در تهران به امضا رسید ولی عراقی ها حاضر نبودند حقوق ایران را رعایت کنند و بلافاصله پس از امضای

قرارداد سعی کردند با طفره و تعلل، از زیر بار تعهدات مربوط در معاهده و پروتکل ضمیمه آن که مربوط به اداره اروندرود می شد، شانه خالی کنند و اداره کشتی رانی و عواید حاصل از اروندرود را در دست خود نگه دارند. در مورد مفاد عهدنامه ۱۳۱۶، به طور خلاصه می توان گفت که در این عهدنامه به جای اینکه خط تالوگ به عنوان مرز مشترک در اروندرود تعیین شود، به جز قسمت کوچکی در حدود پنج کیلومتر در مقابل جزیره آبادان حاکمیت تمامی اروندرود به عراق واگذار شده بود. در ۱۹۴۹م (۱۳۲۸ش) با توجه به اینکه عراق حقوق مندرج در عهدنامه ۱۹۳۷م (۱۳۱۶ش) را همچنان نادیده می گرفت دولت ایران پیش نویس یک عهدنامه جدید را به عراق پیشنهاد داد که به علت عدم توجه و عدم همکاری مقامات عراقی، مشکلات موجود همچنان حل نشده باقی ماند و تلاش ایران برای بهبود مناسبات نتیجه نداد. در ۱۹۵۸م (۱۳۳۷ش) ایران دوباره خواستار احقاق حقوق طبیعی و مسلم خود در اروندرود شد و از دولت عراق خواست تا با پذیرش خط تالوگ در این رودخانه، به اختلافات دیرینه خاتمه دهد ولی سرلشکر عبد الکریم قاسم (رئیس جمهور رژیم وقت عراق)، در یک مصاحبه مطبوعاتی اعلام کرد: اساساً در عهدنامه ۱۹۳۷م (۱۳۱۶ش)، عراق آن پنج کیلومتر از اروندرود را به ایران بخشیده و این یک بخشش بوده و یک حق مکتسب نبوده است.

متعاقب این اظهارات وزارت خارجه ایران اعلام کرد به این ترتیب دولت ایران جز خط تالوگ، هیچ مدرک دیگری را برای تعیین خط مرزی در اروند رود با حقوق خود (Ministry of Foreign Affairs of Iran 1969:64) و اصول مسلم بین المللی منطبق نمی داند. اسناد و مدارکی که از طرف وزارت امور خارجه انگلستان بعدها منتشر شد، حاکی از آن است که درباره مسئله اختلافات مرزی ایران و عراق، عامل تصمیم گیرنده و تعیین کننده دولت انگلستان بوده است.

به این ترتیب اختلافات دو کشور همسایه همچنان ادامه یافت تا در ۱۹۶۹م (۱۳۴۸ش)؛ هیئت نمایندگی ایران مأمور مذاکره درباره اختلافات مرزی با عراق؛ که در بغداد به سر می برد» با ملاحظه عدم همکاری مقامات عراقی پس از تسلیم یادداشتی به وزارت آموز خارجه عراق مبنی بر اینکه به علت تخلف عراق از مفاد عهد نامه ۱۹۳۷م (۱۳۱۶ش) و مغایر بودن این عهدنامه با عرف و اصول حقوق بین المللی در مورد مرزهای رودخانه ای» این عهدنامه را کان لم تلقی می کند بغداد را ترک کرد.

دولت عراق در پاسخ اظهار داشت که عراق اروند رود را جزئی از قلمرو خود می داند" و از دولت ایران می خواهد که به کشتی های که با پرچم ایران در اروند رود حرکت می کنند. دستور دهد پرچم خود را پایین بیاورند و پرچم عراق را باافرازند و همچنین اگر از نفرات نیروی دریایی ایران کسی در کشتی باشد او را به زور خارج خواهد کرد و پرچم ایران را پایین خواهد کشید و در آینده با توسل به قوه قهری اجازه نخواهد داد که کشتی های که مقصد آن ها بنادر ایران (خرمشهر و آبادان) است: وارد اروند رود شوند.

۳-۴ قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر

در اجلاس سران دولتهای صادر کننده نفت (اوپک) که ۴ تا ۶ مارس ۱۹۷۵م (۱۳) تا ۱۵ اسفند ۱۳۵۳ش) در الجزایر تشکیل شد با ابتکار و میانجیگری رئیس جمهور الجزائر، بین ایران و عراق در خصوص نحوه حل اختلافات بر اساس رعایت اصول

احترام به تمامیت ارضی و تجاوز ناپذیری مرزها و عدم دخالت در امور داخلی یکدیگر، توافق و بیانیه ای به شرح زیر در مورد کشور ایران و عراق منتشر شد

(۱) مرزهای زمینی خود را بر اساس پروتکل قسطنطنیه در ۱۹۱۳م (۱۲۹۲ش) و صورت جلسه های هیئت تعیین مرز در ۱۹۱۴م (۱۲۹۳ش) تعیین کنند (جعفری ولدانی ۱۳۷۱).

(۲) مرزهای آبی خود را بر اساس خط تالوگ تعیین کنند.

(۳) با این کار دو کشور امنیت و اعتماد متقابل را در امتداد مرزهای مشترک خویش برقرار خواهند ساخت طرفین متعهد میشوند که در مرزهای خود کنترلی دقیق و مؤثر به منظور قطع هر گونه نفوذ که جنبه خرابکارانه از هر سو داشته باشد، اعمال کنند.

(۴) دو طرف توافق کردند که مقررات فوق عواملی تجزیه ناپذیر از یک راه حل کلی بوده و در نتیجه بدیهی است که نقض هر یک از مفاد فوق مغایر روح توافق الجزایر است.

عهد نامه مربوط به مرزهای دولتی و حسن هم جواهری» مشتمل بر یک مقدمه و هشت ماده است که ماد شش آن در خصوص موارد زیر است:

(۱) در مورد رفع اختلافات به طرق مسالمت آمیز تأکید میکنند و مقرر می دارد که اختلافات احتمالی دو طرف از طریق ارجاع به حکمیت و دیوان داوری حل و فصل شود؛

(۲) پروتکل راجع به علامت گذاری مجدد مرز زمینی و شرح مرز زمینی؛

(۳) پروتکل راجع به تعیین مرز رود خانه ای.

۳-۵ نکات مهم در قراردادهای ایران و عثمانی/ عراق

در قراردادهای منعقد شده بین ایران و عثمانی/ عراق، نکات مهم و فراوانی وجود دارد که به برخی از آن ها به شرح زیر اشاره می شود:

(۱) در قراردادهای قبل از قرارداد الجزایر حضور قدرت های استکبار روس و انگلیس و دخالت آن ها در تنظیم متن قرارداد ها علت اصلی عدم استحکام و دوام این قرارداد ها بوده است، زیرا به دلیل منافع سرشار آن ها در منطق خلیج فارس، هیچ گاه حاکمیت دو دولت را نمی پذیرفتند. تنها در خصوص قرارداد الجزایر میانجی دولت الجزایر بوده است که به عنوان دوست مشترک ایران و عراق، برای رفع مناقشات وارد عمل شده است (پیوست ۱: قراردادهای مهم ایران با دولت های عثمانی /عراق).

(۲) اگرچه پذیرش قراردادهای بین دو دولت. به عنوان پایان مناقشات تلقی می شد ولی با روی کار آمدن دولتی مستبد و با رویکرد سیاسی جدید، هم مناسبات قرارداد ها تحت تأثیر قرار می گرفت و موجب تجدید مناقشات بین دو دولت می گردید که نمونه آن را می توان در حکومت استبدادی و دیکتاتوری صدام جستجو کرد.

(۳) هرچند قراردادهای منعقد شده بین دو دولت، تمام راه حل های برون رفت از اختلافات را پیش بینی می کرد ولی به دلیل نداشتن ضمانت اجرایی در عمل با شکست مواجه می شد. به ویژه قرارداد الجزایر که از جامعیت برخوردار بود و مفاهیمی

مانند «قطعی»، «دائمی»، «تغییر ناپذیر» و «غیرقابل نقض» در آن به چشم میخورد ولی صدام کلیه این موارد را نادیده گرفت و با نقض آن، تهاجم خود را به ایران آغاز کرد.

(۴) قراردادهای منعقد شده در دوران حکومت عثمانی به دلیل منافع قدرت های استکبار روس و انگلیس و قرارداد الجزایر به دلیل نفوذ قدرت های بزرگ (امریکا و شوروی) هیچ گونه ضمانت برای جلوگیری از بروز جنگ نداشتند.

(۵) کلیه قراردادهای منعقد شده بین دو دولت به علت به هم خوردن توازن قدرت به نفع هر کدام ملغی اعلام میشد مثلاً قرارداد ۱۹۳۷م (۱۳۱۶ش) به علت تخلفات مکرر دولت عراق به مرحله اجرا نرسید و شاه مخلوع ایران به دلیل حمایت آمریکا و بالا رفتن قدرت نظامی اش قرارداد مذکور را در ۱۹۶۹م (۱۳۴۸ش)، ملغی اعلام کرد.

فصل چهارم

وضعیت ایران و عراق در آستانه جنگ

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران در شرایطی به پیروزی رسید که جهان به دو قطب قدرت تقسیم شده بود. از نظر سیاسی بین بل و ک غرب (با محوریت ایالات متحد آمریکا) و شرق (با محوریت اتحاد جماهیر شوروی)؛ جنگ سرد برقرار بود و از نظر فرهنگی؛ جهان با دو مکتب لیبرالیسم و کمونیسم روبه رو بود. در چنین شرایطی جمهوری اسلامی ایران با اتخاذ سیاست نه شرقی نه غربی؛ دو قطب قدرتمند جهان را به چالش کشید.

رویارویی نظام سلطه با جمهوری اسلامی ایران به دلیل استقلال خواهی ملت بود. بنابراین برای اینکه انقلاب اسلامی در ایران ثبات پیدا نکند. به انواع توطئه های مختلف متوسل شدند که از جمله آن ها می توان به نفوذ عناصر خود در داخل حاکمیت و تحریک احزاب و گروه های ماند نظام و تروریست های داخلی و در نهایت به اقدام نظامی صدام اشاره کرد.

۴-۱ وضعیت و شرایط نظام جمهوری اسلامی ایران

اوضاع و شرایط ایران در ابعاد سیاسی -امنیتی» اقتصادی و نظامی در آستانه جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران به قرار زیر بوده است:

۴-۱-۱ وضعیت سیاسی و امنیتی

با پیروزی انقلاب اسلامی؛ دولتی میانه رو روی کار آمد که نه انقلابی بود و نه معتقد به حرکت های انقلابی؛ در نتیجه تضاد دولت موقت با نهادها و نیروهای انقلابی بیشتر شد و از طرفی گروه های سیاسی مخالف نظام با اختلال در روند کشور در صدد به دست آوردن امتیاز بیشتری بودند.

با اشغال لانه جاسوسی (سفارتخانه آمریکا) در تهران در ۱۳/۸/۱۳۵۸ و بازتاب وسیع آن در ایران» منطقه و جهان و تأیید امام خمینی(ره) بر این حرکت. دولت بازرگان یک روز بعد از اشغال لانه جاسوسی، استعفا داد و زمام امور کشور به فرمان امام به شورای انقلاب سپرده شد.

این شورا که مدت هشت ماه زمام آموز را در دست داشت. وظیفه حل بحران گر و گان گیری اجرای همه پرسی قانون اساسی انتخابات ریاست جمهوری و انتخابات مجلس شورای اسلامی را به عهده گرفت.

در تاریخ ۱۳۵۸/۱۱/۸ انتخابات ریاست جمهوری بر گزار شد و بنی صدر که توانسته بود حمایت جامع روحانیت مبارز را جلب کند با اکثریت قاطع آراء به ریاست جمهوری اسلامی ایران منصوب شد. متأسفانه بنی صدر پس از انتخابات ریاست جمهوری «سعی در ایجاد بحران و تشنج در کشور کرد. بنابراین بین گروه های مختلف میسایی و حتی سران نظام (بنی صدر و لیبرال ها) از یک طرف و نیروهای خط امام از طرف دیگر؛ توافق و همسویی وجود نداشت و در سطح بین المللی نیز رابطه ایران با امریکا و شوروی و همچنین کشورهای منطقه تیره بود.

بنابراین لیبرالیسم همچنان در قدرت باقی ماند و انقلابیون همه قدرت خود را برای ورود به مجلس شورای اسلامی صرف کردند و بیشترین آراء را به دست آوردند.

مجلس شورای اسلامی در ۱۳۵۹/۴/۷ تشکیل شد و در شروع کار دو وظیفه اصلی داشت «حل موضوع گروگان گیری؛ ۲) ری اعتماد به نخست وزیر و کابینه. در انتخاب نخست وزیری» کشمکش مجلس با خط لیبرالیسم زیاد شد تا بالاخره بنی صدر مجبور شد نخست وزیر پیشنهادی حزب جمهوری (شهید رجایی) را معرفی نماید. در نتیجه شهید رجایی در تاریخ ۸ به عنوان نخست وزیر انتخاب شد. شایان توجه است که در آستانه جنگ «گروه های سیاسی مختلفی که در زمان قیام و رهبری اما خمینی (ره) فرصت خودنمایی یافته بودند» خود را وارد اصلی انقلاب دانستند و برای رسیدن به قدرت «تلاش های افراطی خود را آغاز کردند. آن ها با انتشار نشریات گوناگون و تشکیل ستاد و کانون های عملیاتی و خانه های تیمی» به جذب جوانان پرشور و سوءاستفاده از نیروی انقلابی پرداختند و کشور را با بحرانی جدی روبه رو ساختند.

گروه های سیاسی اوایل انقلاب پنج دسته بودند:

(۱) نیروهای مذهبی اصیل با یاران امام خمینی (ره) که با عنوان حزب اه شناخته می شدند.

(۲) لیبرال ها و گروه های که در برخورد با امریکا به نوعی سازش تمایل داشتند؛ معروف ترین آن ها جبه ملی «حزب ایران» نهضت آزادی و حزب ملت ایران بود.

(۳) گروه های چپ گرا که اندیشه کمونیستی را تبلیغ می کردند و معروف ترین آن ها حزب «توده»؛ «چریک های فدای خلق» اکثریت و اقلیت، حزب «کارگران سوسیالیست»، حزب «رنج بران» با سازمان انقلاب، سازمان «پیکار در راه آزادی» طبقه کارگر، حزب «کمونیست» و حزب «طبقه کار گران و دهقانان» بودند.

(۴) گروه های التقاطی که اندیشه های آنان ترکیبی از افکار اسلامی و مارکسیستی بود و معروف ترین آن ها «سازمان مجاهدین خلق» (منافقین)، سازمان های «آرمان مستضعفین» «امت»، «جنبش مسلمانان مبارز» و «گروه تروریستی فرقان» بود.

(۵) گروه های سیاسی ای که ماهیت قومی و زبانی داشتند و برجسته ترین آن ها «حزب خلق مسلمان آذربایجان» حزب «دموکرات» و حزب «کومله؛ کردستان» جنبش «مجاهدان بلوچ ایران» (جمبا) و حزب «خلق عرب» خوزستان بودند (غلام پور» ۱۳۹۳: ۳۶).

به طور خلاصه پس از پیروزی انقلاب اسلامی» گروه های ضد انقلاب برای تضعیف جریان انقلاب و جلوگیری از تشکیل نظام با ثبات جدید در ایران برخی از اقدامات زیر را انجام دادند:

(۱) گروه فرقان به ترور برخی از شخصیت های مهم انقلاب اسلامی نظیر سپهبد قرنی (اولین رئیس ستاد مشیت رک ارتش جمهوری اسلامی)، آیت اله مرتضی مطهری (رئیس شورای انقلاب) آیت اله دکتر محمد مفتاح (استاد حوزه و دانشگاه؛ حاج مهدی عراقی از باران امام خمینی (ره) و آیت اله سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی از علمای برجسته آذربایجان و امام جمعه تبریز مبادرت نمودند و آن ها را به شهادت رساندند.

(۲) هواداران حزب خلق مسلمان در آذر ۱۳۵۸ برای مدت سه روز مرکز صدا و سیمای تبریز را در اختیار خود گرفتند. از سوی دیگر چریک های فدای خلق در اواخر اسفند ۱۳۵۷ و اوایل فروردین ۱۳۵۸ در گیری های را در گنبد کاووس به وجود آوردند و تلاش کردند تا در همه پرسی مربوط به تغییر نظام شاهنشاهی به جمهوری اسلامی اختلال ایجاد کنند.

(۳) گروه های مانند دموکرات و کومله در استان کردستان و شمال ضرب کشور و احزاب و جریان خلق عرب در استان خوزستان فعال شدند. این احزاب و گروه ها روابط صمیمانه ای با رژیم عراق داشتند و دولت عراق از آن ها برای مقاصد خود در ارتباط با ایران استفاده می کرد.

۴-۲ وضعیت رژیم بعثی عراق

اوضاع و شرایط کشور عراق در ابعاد سیاسی - امنیتی، اقتصادی و نظامی در استانه جنگ تحمیلی به شرح زیر بوده است.

۴-۲-۱ وضعیت سیاسی و امنیتی

در دوران حزب بعث، «رئیس جمهور در عراق همه کاره بود و به عنوان رئیس دولت» نخستوزیر فرمانده کل نیروهای مسلح و رئیس شورای فرماندهی انقلاب عراق، حق تصمیم گیری های ویژه و اختیارات مطلق داشت.

ظهور صدام و اجبار حسن بکر (رئیس جمهور عراق) به استعفا و کناره گیری، قدرت رئیس جمهور در عراق را افزایش داد. وی تمایل داشت تا خود را رهبر جهان عصر بنامند. او فردی خشن، دیکتاتور، ضد شیعه، ضد ایرانی و دارای تعصب شدید عربی بود.

این روحیه و ویژگی های دیگر صدام در تمام ارکان رژیم عراق، خود را نشان می داد.

۴-۲-۲ وضعیت اقتصادی

عراق کشوری ثروتمند و سرشار از منابع انرژی و اقتصاد آن بر پایه نفت استوار بوده است.

عراق با بیش از ۱۲۰ میلیارد بشکه ذخایر نفتی» دومین کشور نفتی خاورمیانه پس از عربستان سعودی است.

از آنجا که جمعیت عراق حدود یک سوم جمعیت ایران بوده دولت عراق در آستانه جنگ درآمد بیشتری را می توانست صرف هزینه های نظامی کند.

قبل از آغاز جنگ تحمیلی دولت عراق دارای ذخایر ارزی به میزان حدود ۳۵ میلیارد دلار بود. گرچه عراق از نظر صنعتی کشور پیشرفته ای محسوب نمی شد اما استعداد کشاورزی فراوانی داشت. وجود سرزمین های حاصل یز و دو رودخانه پر آب دجله و فرات، موجب شده بود تا این کشور از نظر تأمین آذوقه و نیازمندی های زندگی؛ نگرانی چندانی نداشته باشد.

۳-۲-۴ وضعیت نظامی

از زمان روی کار آمدن حزب بعث عراق همواره در پی تقویت و توسعه توان نیروهای مسلح خود بود و به طور مرتب بر کمیت و کیفیت ارتش بعثی عراق افزوده می شد. در این دوران، عراق با استفاده از پیمان دوستی پانزده ساله با شوروی که در سال ۱۹۷۲م (۱۳۵۱ش) بین دو کشور به امضا رسیده بود، تمام نیازمندی های تسلیحاتی، آموزشی: تدارکات و سازماندهی ارتش بعثی را از شوروی تأمین می کرد.

در شش ماه اول سال ۱۹۸۰م (۱۳۵۹ش)؛ بودجه نظامی عراق در حدود شش میلیارد دلار افزایش یافت و این کشور اقدام به خرید اسلحه و تجهیزات نظامی جدید کرد که گامی اساسی در رسیدن به اهداف رژیم بعث عراق به شمار می آمد.

بخش دوم

آغاز تجاوز عراق

فصل پنجم

علل، اهداف و زمینه های تجاوز رژیم بعث عراق به ایران

مقدمه

پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران و برهم خوردن موازنه قوا در خاورمیانه به خصوص منطقه خلیج فارس، نظام سلطه که موقعیت خود را در خطر می دید به منظور تضعیف و براندازی انقلاب اسلامی» تصمیم به راه انداختن جنگ علیه کشور ایران گرفت و در این راستا مناسب ترین فرد و رژیمی که میتواند سیاست های استکبار جهانی به سرکردگی امریکا را جامه عمل بپوشاند صدام و رژیم بعث در همسایگی ایران بود. بنابراین با توافق سران شرق و غرب مقرر شد با دادن امکانات وسیع و پیشنهاد های لازم جنگ آغاز گردد و در کمترین زمان ممکن سرنوشت آن مشخص شود. از این رو صدام با حمایت همه جانبه استکبار جهانی به سرکردگی امریکا؛ در شهریور ۱۳۵۹ء تجاوز از زمین، هوا و دریا را آغاز کرد و با به کار گیری تمامی قوا سعی در پیاده کردن راهبردهای آن ها داشت.

ملت ایران که از مشکلات ناشی از انقلاب و درگیری های ضد انقلاب داخلی فارغ نشده بود، با پدیده جدیدی رو به رو شد که آمادگی آن را نداشت ولی با وحدت و انسجام ملی و رهبری حضرت امام خمینی (ره)؛ همچون دژی استوار در مقابل دشمن ایستادگی کرد و به رغم کمبود امکانات و تجهیزات. توانست ابتدا حرکات دشمن را سد و او را متوقف کند و سپس از خاک

خود بیرون رانده و به دنبال تعقیب و تنبیه متجاوز برآید. در این فصل. علل مختلف و اهداف متصور از ناحیه رژیم بعث عراق و نیز زمینه های شروع جنگ تحمیلی بررسی می شود.

۵-۱ علل تجاوز رژیم بعث عراق

علل تجاوز رژیم بعث عراق به ایران به شرح زیر است.

۵-۱-۱ نشان دادن چراغ سبز امریکا به عراق در مورد تهاجم به ایران

از مهم ترین علت های که دلالت بر نقش امریکا در وقوع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران دارد» می توان به مصاحبه آقای ایدموند ماسکی (وزیر خارجه وقت امریکا) چند ماه قبل از وقوع جنگ اشاره کرد. وی در مصاحبه خود اظهار می کند: «ما یک استراتژی تهیه کردیم که بر مبنای سه پایه اصلی استوار است: پایه نخست فروپاشی داخلی پایه دوم نابود کردن اقتصاد ایران و پایه سوم تحمیل جنگ و حمله نظامی به مرزهای ایران.» (غلام پور ۱۳۹۳: ۹۴) از طرفی روزنامه فیگارو در تیرماه ۵۹ نوشت: «برژینسکی مشاور امنیت ملی کارتر» در مرز اردن با صدام حسین ملاقات می کند و می گوید: امریکا با آرزوی عراق در مورد شط العرب [اروند رود] و احتمالاً برقراری یک جمهوری عربستان در این منطقه مخالفت نخواهد کرد و از او حمایت خواهد کرد.»

۵-۱-۲ جلوگیری از نفوذ و صدور انقلاب اسلامی در عراق

انقلاب اسلامی با ماهیت روشنگرانه و آزادی خواهان خود از همان ابتدا مورد وثوق مردم مظلوم و آزاد جهان قرار گرفت و طبیعی بود که نخستین مراکزی که از نظر عقیدتی مورد توجه انقلاب اسلامی قرار می گرفت» کشورهای همسایه بودند. در مان همسایگان ایران» کشور عراق با داشتن بیشترین درصد شیعه. خطر را بیش از دیگر کشورها احساس می کرد.

۵-۱-۳ دشمنی رژیم یعنی عراق با اسلام و جمهوری اسلامی ایران

کینه رژیم بعث عراق و به خصوص صدام با اسلام و علما و مراجع سابقه دیرینه دارد و در این خصوص جنایت های بی شماری صورت گرفته است که از آن میان می توان به کشتار تعداد زیادی از خانواده آیت الحکیم و آیت اله صدر اشاره کرد. در خصوص دشمنی این رژیم با جمهوری اسلامی ایران تنها به یک مورد یعنی اظهارات طه یاسین رمضان (معاون اول رئیس جمهور و فرمانده ارتش خلقی کشور عراق) اشاره می شود. او می گوید: «این جنگ برای عهدنامه ۱۹۷۵م (۱۳۵۳ش) و یا چند صد کیلومتر خاک و با نصف شط العرب (اروند رود) نیست ... ما بر این نکته تأکید می کنیم که جنگ به پایان نخواهد رسید مگر اینکه رژیم حاکم بر ایران از بین برود.» (وزارت امور خارجه ۱۳۶۱: ۸ و ۲۵).

۵-۱-۴ عقده حقارت تاریخی صدام در خصوص امضای قرارداد الجزایر

در سال ۱۹۷۵م (۱۳۵۳ش) به دنبال مشکلاتی که در جنگ با کردها برای دولت عراق پیش آمده بود و گردهای عراق مورد حمایت شاه قرار گرفته بودند» صدام حسین (معاون رئیس جمهور عراق) تحت فشارهای داخلی و بین المللی به منظور مرتفع شدن مناقشات مرزی ایران و عراق» به امضای قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر تن در داد و همواره احساس می کرد که در این جریان

تحقیر شده است. لذا به دنبال اولین فرصت برای لغو آن بود و در این زمان «زمینه تحقق آن را مناسب دانست و این انگیزه مهمی بود که وارد جنگ با ایران شود.

۵-۱-۵ همراهی کشورهای منطقه با صدام در تجاوز به ایران

کشورهای منطقه با تصمیم صدام برای حمله به ایران به دلیل احساس خطر مشترک این کشورها از الگو قرار گرفتن جمهوری اسلامی از سوی مردم همسو بودند؛ زیرا انقلابی که توانسته بود رژیم پادشاهی ۲۵۰۰ ساله را سرنگون کند می توانست خطری جدی برای کشورهای منطقه باشد و حاکمان این کشورها ویژگی های مشترکی با رژیم شاهنشاهی داشتند. صدام در ۱۴/۳/۱۳۵۹ طی سفری به عربستان» در شهر طائف با برخی از سران کشورهای عربی ملاقات و به احتمال زیاد نظر آن ها را در مورد جنگ علیه ایران» جلب کرد. دولت عراق در بهار سال ۱۳۵۹ در جمع وزرای خارجه کشورهای عربی اعلام کرد که آماده است سرزمین های عراق را که ایران اشغال کرده پس بگیرد و ادعای ارضی خود را به طور رسمی به سر آن هشت سازمان بین المللی مانند سازمان ملل متحدیه صرب و غیر متعهد ها و ... ارائه داد.

۵-۱-۶ تضاد عقیدتی

شعار بان عربی سم حزب بعث هیچ گونه هماهنگی با تفکر وحدت مسلمانان امام خمینی (ره) نداشت. بنابراین یکی از دلایل صدام برای تجاوز به ایران اسلامی، رقابت عقیدتی با انقلاب اسلامی ایران بود. ایدئولوژی حزب بعث با طرح شعارهای چون: وحدت جهان عرب؛ سوسیالیسم؛ ناسیونالیسم عربی و... در پی متحد ساختن اعراب و جلب توجه آنان به رهبری حزب بعث عراق بود.

۵-۲ اهداف کلی رژیم بعث عراق

به طور کلی رژیم بعث عراق در تجاوز خود به سرزمین جمهوری اسلامی ایران؛ اهدافی به شرح زیر داشته است.

۵-۲-۲ جداسازی استان خوزستان از ایران و خروج از تنگنای ژئوپولیتیک

رژیم بعثی عراق در تلاش بود تا از طریق تهاجم نظامی تمام یا بخش های از سرزمین خوزستان را به تصرف خود درآورد در نقشه های منتشر شده از سوی این رژیم استان خوزستان با نام عربستان به عنوان بخشی از خاک ایران منظور شده بود.

در واقع جداسازی استان خوزستان و الحاق آن به عراق از مهم ترین مواردی بود

که رژیم بعث عراق با انگیزه های نظامی سیاسی و اقتصادی بر آن اصرار می ورزید. به همین دلیل تمرکز حملات عراق متوجه منطقه خوزستان بود زیرا اشغال این منطقه برای عراق چند فایده در برداشت

(۱) عراق با اشغال خوزستان میتواند مرز دریایی خود را به میزان زیادی گسترش داده و از بن بست ژئوپولیتیک خارج شود و نفوذ خود را به راحتی در خلیج فارس

وسعت بخشد؛

(۲) منطقه حاصلخیز خوزستان دارای معادن بزرگ نفت و گاز بود و اشغال چنین

سرزمینی، هم باعث نفوذ شدید عراق در بازار نفت میشد و هم وسعت کشور عراق را افزایش میداد درویشی سه تلافی: (۳۵ ۱۳۷۸)

۵-۲-۳ ادعای بر گرداندن جزایر سه گانه ایرانی

حزب بعث عراق در تمام دوران حاکمیت خویش بر عراق «خود را مدافع خواسته های بین دو کشور نداشت اما پس از قطع رابطه امریکا با ایران» از اواخر فروردین ۹ دولت عراق ادعا نمود جزایر ایرانی خلیج فارس باید به اعراب برگردد. لذا دولت عراق در تلاش بود تا بدین وسیله خود را خط مقدم جبهه عربی علیه ایران مطرح کند و کمک های مالی کشورهای عربی را به خود جذب نماید و از نظر سیاسی آن ها را در کنار خود نگه دارد. و از طرفی ایران را به عنوان یک خطر برای کشورهای عربی نشان دهد.

بنابراین یکی از اهداف رژیم بعث عراق از تجاوز به سرزمین ایران، استرداد جزایر سه گانه در خلیج فارس به کشورهای عربی بود.

۵-۲-۴ کسب رهبری جهان عرب

یکی از دلایلی که امریکا صدام را بهترین گزینه حمله به ایران می دانست. جاه طلبی و قدرت طلبی او بود. صدام از سال ها قبل مترصد فرصت بود تا با هدف کسب مقام رهبری جهان عرب و تشکیل حکومت واحد عربی به بهانه مناقشات مرزی با ایران وارد جنگ نظامی تمام عیار شود.

بعد از وقوع انقلاب اسلامی و سقوط شاه و اتخاذ سیاست ضد استکبار از سوی جمهوری اسلامی ایران «و در نتیجه قطع رابطه امریکا با ایران» اراده شخصی صدام برای برپایی جنگ تقویت شد و امریکا با علم به این مطلب وی را بهترین گزینه و بهترین فرصت حمله به ایران می دانست.

صدام حسین برای تجاوز به ایران انگیزه های شخصی به شرح زیر داشت:

۱- تلاش برای کسب رهبری جهان عصر: به دنبال مرگ جمال عبدالناصر (رئیس جمهور مصر) و امضای پیمان کمپ دیوید و انزوای مصر جهان عرب دچار خلا رهبری شده بود. صدام حسین امیدوار بود با پیروزی در جنگ با ایران چنین موقعیتی را کسب نماید و به همین دلیل نام این جنگ را جنگ قادسیه نامید تا یادآور شکست ایرانی ها از اعراب مسلمان در اوایل ظهور اسلام باشد.

۲- ایفای نقش ژاندارمی منطقه با هدف حفظ منافع غرب:

صدام پس از سقوط شاه که بر اساس دکترین نیکسون به عنوان ژن دارم منطقه انتخاب شده بود می خواست با پیروزی بر ایران خلاء سقوط شاه را پر نموده و نقش ژاندارم منطقه را در حفظ منافع غرب بازی کند و به آمریکایی ها نشان دهد که تضاد منافع با آنها نداشته و اقدام وی در راستای اهداف آمریکا در منطقه است تا بدان حد که برژینسکی بعد از ملاقات با صدام و در ستایش وی میگوید مابین منافع آمریکا و عراق تضادی نمی یابیم.

۵-۲-۵ تجزیه و با سرنگون کردن نظام نوپای جمهوری اسلامی ایران

تجزیه نظام اسلامی ایران و جلوگیری از کار آمدی آن از دیگر اهداف تجاوز رژیم بعث عراق بود که با در گیر ساختن نظام نوپای جمهوری اسلامی می توانست: تمام زیرساخت های کشور را از بین ببرد و از الگو شدن یک نظام اسلامی در منطقه جلو گیری کند.

بنابراین یکی از اهداف اصلی عراق آن گونه که مقامات رسمی این کشور بیان کرده اند «براندازی حکومت و تجزیه خاک جمهوری اسلامی ایران بوده است.

صدام حسین در مصاحبه ۱۲ نوامبر ۲۱۹۸۰ (۲۱/۸/۱۳۵۹ش) مندرج در مطبوعات عراق؛ در مورد اهداف کلی عراق اظهار داشت: «ما از تجزیه و انهدام ایران ناراحت نمی شویم و با صراحت اعلام می داریم در شرایطی که این کشور دشمن ماست» هر فرد عراقی و یا شاید هر فرد عرب مایل به تقسیم ایران و خرابی آن خواهد بود

۳-۵ زمینه سازی تجاوز رژیم بعث عراق

مقدمات جنگ تحمیلی از زمان تحقق پیروزی انقلاب اسلامی ایران آغاز شد. برخوردهای مرزی که از اوایل سال ۱۳۵۸ در مرز ایران و عراق جریان پیدا کرد و مدت هجده ماه در آستانه جنگ ادامه یافت. ارتش متجاوز عراق ۶۳۷ بار در مرز بین دو کشور به قلمرو زمینی، دریایی و هوایی ایران تجاوز کرد که از این تعداد ۸۴ بار در سال ۱۳۵۸ و بقیه یعنی ۵۵۳ بار در شش ماه اول سال ۱۳۵۹ انجام گرفت (حسینی؛ ۱۳۸۳: ۶۳).

فصل ششم

تجاوز سراسری عراق و واکنش ایران

مقدمه

با فراهم شدن زمینه های سیاسی اقتصادی؛ نظامی؛ اجتماعی و فرهنگی؛ حمله نظامی به جمهوری اسلامی ایران در دستور کار سران رژیم بعث عراق و استکبار جهانی به س کرد گی امریکا قرار گرفت. صدام حسین که پیش از این در برابر اسناد مسلم تاریخی ایران مجبور به پذیرش حاکمیت ایران بر آب راه مشترک مرزی اروند رود براساس خط تالوگ شده بود به دلیل برخورداری از خوی جاه طلبی خود درصدد برآمد تا قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر را که با امضای شخص او صورت گرفته بود نادیده بگیرد و به منظور تحقق آرزوهای قدیمی اش در زمینه ثبت شدن نامش در تاریخ از طریق یک اقدام بزرگ نظامی با ایران وارد جنگ شود.

از طرفی انقلاب اسلامی در ایران در دو بعد منطقه ای و جهانی موجب نگرانی کشورهای منطقه و عموم کشورهای غربی به ویژه امریکا انگلیس و فرانسه شده بود و حزب بعث توسعه طلب عراق «اطمینان داشت فرصت طلایی برای بازگرداندن حاکمیت و سلطه بر شط العرب (اروند رود) و برطرف کردن مشکل ژئوپولیتیکی کشور عراق با دسترسی به قسمتی از سواحل شمال غربی خلیج فارس و جدا کردن عرب زبان های استان خوزستان از تابعیت ایران فرا رسیده است (سامرایی ۱۳۸۸: ۵۸).

۶-۱ تجاوز هوایی

در ساعت ۱۳:۳۰ روز ۱۳۵۹/۶/۳۱ نیروی هوایی ارتش بعث عراق با ۱۹۲ فروند هواپیمای جنگه بمب افکن برای انهدام پایگاه های هوایی، فرودگاه ها و مراکز حساس و حیاتی ایران حمله هوایی گسترده ای آغاز کرد.

۶-۳ تجاوز زمینی

رژیم بعثی عراق، در سه منطقه کشور جمهوری اسلامی با ماموریت و اهداف مشخص و از قبل تعیین شده به شرح زیر وارد عمل شد.

۶-۴ مناطق مورد هجرم و عکس العمل رزمندگان اسلام

ارتش بعثی عراق از اوایل سال ۱۳۵۹ گسترده ای را برای تجاوز به ایران اسلامی تدارکات می‌دهید صدام حسین با احضار ۸۰ هزار نیروی ذخیره و احتیاط با مرمت جاده های مرزی و احداث جاده های جدید به طرف مرزهای ایران» تجاوزات مرزی متعددی را انجام داد و همه این اقدامات را که نشان دهنده قرائن و شواهد تهاجم به ایران بود ارتش نیروهای مردمی ژاندارمری و عوامل اطلاعاتی به ابوالحسن بنی صدر (رئیس جمهور وقت) که در آن زمان فرماندهی کل قوا را به عهده داشت گزارش می کردند.

رئیس جمهور وقت ایران به دلایل غیر منطقی هرگز باور نداشت که ارتش بعثی عراق به ایران اسلامی حمله کند» بنابراین نه تنها اقدام اساسی در به کار گیری قدرت ملی برای ایجاد موانع و استحکامات در محورهای پیشروی برای افزایش قدرت دفاعی به عمل نیاورد بلکه از پیرو های سپاه پاسداران که کارآمدی آن ها در مبارزه با ضد انقلاب و منافقین به اثبات رسیده بود نیز استفاده نکرد و حتی اقدام به تضعیف آن ها نمود.

۶-۴-۲ استان های کرمانشاه و ایلام

در استان کرمانشاه» شهرهای مرزی سومار و نفست شهر در روز ۵۹/۷/۲ و قصر شیرین در روز چهارم مهرماه به دست دشمن اشغال شد. متجاوزان از روز سوم تا پنجم مهرماه تلاش گسترده ای به عمل آوردند تا تنگه حاجیان را تصرف و از محور کور سفید و تنگه حاجیان شهر گیلان غرب را تهدید کنند.

رز ماندگان اسلام موفق شدند با مقاومت دلیرانه خود در پنجم و ششم مهرماه» متجاوزان را از دسترسی و تصرف شهرهای سر پل ذهاب و گیلان غرب باز داشته و تا ارتفاعات دستک قراویز بازی دراز و تنگه حاجیان به عقب برانند.

در استان ایلام بخشی از نیروهای سپاه دوم ارتش بعثی عراق در روز دوم مهرماه شهر مهران را اشغال کردند ولی در روز سوم بر اثر مقاومت رزمندگان اسلام از ورود به شهر صالح آباد باز ماندند و در ارتفاعات کانی سخت و سد کن جان چم مستقر شدند. در روز دوازدهم مهرماه نیروهای از سیاه سوم شهر موسیان را اشغال کردند ولی متجاوز برای اشغال شهر دهل ران اقدام جدی به عمل نیاورد.

۵-۶ نقش رهبری امام خمینی(ره) در مقابل متجاوز

انقلاب اسلامی ایران قدرت خود را از پیدایش تا پیروزی (۱۳۵۷-۱۳۴۲) و از استقرار نظام جدید تا پشت سرگذاشتن تجاوز عراق و دوران دفاع مقدس (۱۳۶۷-۱۳۵۹)، مرهون مبانی اندیشه ای، دیدگاه ها تدابیر، داهیهانه تصمیمات و رهبری خردمندانه حضرت امام خمینی (ره) است. در طول دوران دفاع مقدس، امام خمینی (ره) توانستند با تلفیق آموزه های دینی، الگوهای تجربه شده تاریخ اسلام، کربلا و عاشورا و نیز با توجه به تحقیر تاریخی ملت ایران در دوران تاریخ معاصر و سلطه قدرتهای بزرگ بر جهان اسلام، گفتمان هویتی انقلاب اسلامی را در عرصه های نبرد و در مقابل نظام سلطه جهانی، به نمایش بگذارند و با جوانان و مردم ایران از ارزشها و تمامیت ارضی کشور دفاع کنند تا ایران با اتکا بر توانایی های بومی و با رشادت و شهادت طلبی فرزندان خود حیات جدیدی را آغاز کند و تولد ایرانی جدید را نوید دهد.

پس از سقوط پهلوی دوم و نفی سلطه خارجی و استبداد داخلی، آمریکا به همراهی قدرتهای بزرگ و متحدین منطقه ای در صدد حفظ سلطه خود بر حاکمیت ایران برآمد اما با پیروزی انقلاب اسلامی و با عبور از بحرانهای متعدد داخلی و خارجی از جمله هشت سال دفاع مقدس امام خمینی (ره) و رزمندگان توانستند حاکمیت تاریخی و از دست رفته ایران را بازگردانده و تثبیت نمایند تا استقلال و آزادی به معنای واقعی در جمهوری اسلامی تجلی یابد. اهمیت نقش امام خمینی (ره) در رأس هرم قدرت نظام، در گفتمان سازی تصمیم گیری و روابط ایران در دوران جنگ کاملاً آشکار است. از نظر امام خمینی (ره) اسلام واقعی فقط با عنوان اسلام ناب محمدی (ص) قابل مطالعه و از اولویت اثر گذاری برخوردار است و نشانه های این مطلب به عنوان سرچشمه گفتمان جمهوری اسلامی در ابعاد مختلف جنگ تحمیلی عراق علیه ایران قابل پیگیری و مشاهده است. در بعد داخلی تصمیم گیری های فرماندهان و مسئولان و در بعد سیاست خارجی مواضع مسئولان کشور و نیز واحدهای سیاسی سازمانها و نهادهای بین المللی در قبال ایران همواره متأثر از این گفتمان بوده است.

۶-۶ تدابیر و ره نموده های امام خمینی (ره)

تهاجم ارتش بعث عراق به ایران اسلامی حادثه ای بسیار بزرگ و یکی از طولانی ترین جنگ های معاصر در منطقه خلیج فارس است. امام خمینی(ره) در مقام رهبر سیاسی و فرماندهی کل قوا در هدایت و رهبری صحیح هشت سال دفاع مقدس داشتند به نحوی که ایشان دفاع را در راس امور قرار دادند و همواره از مردم میخواستند که رهسپار جبهه نبرد شوند. در این روند تدابیر: سیاست ها و رهنمود های معظم له در دو مرحله بیان شده است:

۶-۶-۱ مرحله اول: قبل از شروع جنگ

با پیروزی انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی(ره) با اجتناب از سلطه هر دو پر قدرت غرب و شرق. خط مشی سیاسی کشور را «استقلال آزادی» جمهوری اسلامی؛ اعلام و تدابیر ارزشمندی را در فراهم نمودن توان بازدارنده گی کشور اتخاذ کردند. بخشی از مهم ترین تدابیر و رهنمودهای ایشان به شرح زیر است:

حفظ و تقویت ارتش - توسعه تشکیلات نظامی - جلب نظر مردم به دشمنی آمریکا.

۶-۶-۲ مرحله دوم بعد از تهاجم رژیم بعث عراق

حضرت امام خمینی (ره) با تأکید بر مفهوم «جنگ اسلام و کفر» و «صدام عامل امریکا» به هم پیوستگی جنگ و انقلاب را مشخص و ماهیت تجاوز به ایران را روشن ساختند و مقاومت همه جانبه را با تأکید بر نیروهای بسیج مردمی برای مقابله با مهاجمان عراقی اعلام کردند. عمده ترین تدابیر رهنمود ها و اقدامات ایشان در هشت سال دفاع مقدس به قرار زیر است:

- بسیج همگانی و سازماندهی نیروهای مسلح و مردم
- ایجاد هماهنگی و انسجام در نیروهای مسلح
- هماهنگی و به کارگیری امکانات پشت جبهه
- مقابله با عوامل بازدارنده داخلی و تبلیغات دشمن

تفویض اختیارات

گسترده‌گی و تخصصی بودن امور جنگ باعث شده بود که امام مسئولیت برخی از مسائل اجرایی و کارشناسی مرتبط با جنگ را به مسئولان کشور تفویض کنند. بنابراین تدابیری را برای ایجاد ساختارها و تشکیلات زیر ارائه نمودند:

- ۱ شورای عالی دفاع و قرارگاه خاتم الانبیا و جانشینی فرماندهی کل قوا در برنامه ریزی های نظامی
- ۲ شورای عالی پشتیبانی جنگ برای جذب نیرو و تهیه امکانات
- ۳ تشکیل ستاد مناطق بمباران شده
- ۴ تشکیل شورای عالی بازسازی مناطق جنگی

فصل هفتم

اقدامات ایران در سال اول جنگ

مقدمه

تحلیل گران مسائل جنگ تحمیلی؛ برهه زمانی متوقف کردن دشمن متجاوز بعثی را در سراسر مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران با کشور عراق از آغاز جنگ تحمیلی تا ۶ روز نا کام کردن عراق در تصرف سوسنگرد) در نظر گرفته اند و معتقدند که آن زمان پایان پیشروی نیروهای متجاوز و رفتن ارتش عراق در لاک دفاعی بوده است (موسوی قو بدل «۱۳۸۵: ۴۸»). بنابراین در این فصل در مرحله اول به اینکه رزمندگان اسلام چگونه پیشروی دشمن در تمام مناطق عملیاتی را متوقف و تثبیت کردند و سپس به اوضاع سیاسی امنیتی و نظامی ایران تا پایان سال اول جنگ پرداخته می شود.

۷-۱ توقف و تثبیت" پیشروی ارتش رژیم بعث عراق

جنگ تحمیلی عراق علیه ایران را می توان به شش مرحله تقسیم کرد (پیش از جنگ پیشروی؛ توقف؛ تثبیت؛ پاکسازی و تنبیه متجاوز). مرحله پیش از جنگ. هم زمان با پیروزی انقلاب اسلامی و حوادث آن رخ داد که توأم با ناآرامی های داخلی بود. مرحله بعدی همان پیشروی دشمن بود که با تجاوز سراسری شروع شد و مرحله بعد متوقف کردن دشمن که با مقاومت دلیرانه رزمندگان اسلام صورت پذیرفت. مرحله تثبیت پیشروی دشمن نقش اساسی در انجام مراحل بعدی داشت و در

صورتی که انجام نمی گرفت. سرنوشت جنگ به گونه ای دیگر رقم می خورد زیرا رژیم بعث عراق برای تجاوز علیه ایران سه هدف عمده را تعقیب می کرد؛ هدف حداقل که لغو قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر بود. هدف میانی که تفکیک و تجزیه کامل خوزستان از ایران بود و هدف حداکثری که سرنگونی نظام جمهوری اسلامی ایران بود. برای دستیابی به اهداف فوق «دشمن بعثی بر روی سه عامل اساسی توجه داشت:

(۱) توانایی کامل نیروهای خود؛

(۲) نبود توان دفاعی در نیروهای مسلح ایران؛

(۳) استقبال مردم عرب زبان خوزستان از ارتش بعثی عراق.

در نتیجه می توان گفت با مقاومت رزمندگان اسلام (ارتش سپاه؛ بسیج مردمی «مردم بومی و...») دشمن بعثی به طور کامل متوقف و در رسیدن به اهداف خود ناکام ماند.

۷-۲ علل ناکامی ارتش بعث عراق در تهاجم به ایران

رژیم صهیونیستی بعث عراق به دلایل زیر در تهاجم به ایران؛ موفق نبوده است:

(۱) ناکام ماندن نیروی هوایی ارتش بعث عراق در ایجاد یک وضعیت هوایی مناسب به دلیل حضور سامانه های پدافند هوایی در مناطق عملیاتی؛

(۲) ناکام ماندن دشمن در تصرف اهداف مهم نظامی و عملیاتی روی زمین به دلیل دفاع قوی نیروهای مسلح و مردمی جمهوری اسلامی ایران از شهرهای دز فول؛ اهواز؛ آبادان. گیلان غرب و سر پل ذهاب؛

(۳) گسترش وسیع و سریع سازمان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران و نیروهای بسیجی؛

(۴) مقاومت نیروهای مسلح و مردمی و سپس هجوم به دشمن با انجام عملیات های چریکی گروه جنگ های نامنظم که موفق شدند ابتکار عملیات را در اختیار بگیرند و باعث شوند هجوم دشمن کند و پیشروی آن سد شود. نماینده حضرت امام خمینی (ره) در شورای عالی دفاع (مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) به همراه وزیر دفاع ایران «شهید مصطفی چمران» فرماندهی و اداره این گونه عملیات ها را بر عهده داشتند؛

(۵) انجام فعالیت های هوایی نیروی هوایی و هوا نیروز در پشتیبانی از نیروهای زمینی در مناطق مختلف عملیاتی که نقش تعیین کننده ای در متوقف کردن دشمن داشت؛

(۶) نیروهای سپاه «قدرت به کار گیری ماهرانه و گسترده سلاح توپخانه را پیدا کردند و به صورت شایسته های با ارتش اقدام به هدایت و کنترل آتش می کردند و همین مسئله سبب شد که نیروهای خودی دشمن را در مناطق فاقد پوشش و استحکام» زیر فشار آتش شدید قرار دهند و منهدم کنند؛

۷-۳ اوضاع سیاسی - امنیتی و نظامی ایران

از زمان متوقف کردن دشمن بعثی تا پایان سال اول جنگ وضعیت ایران را می توان در دو محور عمده سیاسی - امنیتی و نظامی به شرح زیر مورد توجه قرار داد:

در این مقطع از نظر سیاسی - امنیتی وضعیت کشور بر اثر فعالیت احزاب و گروه های معاند نظام و همچنین کارشکنی ها و حاشیه سازی های بنی صدر به ظاهر وضع مناسبی نداشت که عمده این تحرکات به شرح زیر است

۷-۳-۱-۱ فعالیت های منافقین و ضد انقلاب

بعد از متوقف کردن تهاجم دشمن همچنان مشکلات سیاسی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران ادامه داشت و تعرضات سیاسی داخلی بین احزاب و گروه های سیاسی مختلف سبب ایجاد بحران های داخلی و هرج و مرج در فضای امنیتی کشور شد. در این مقطع مبارزه مسلحانه سازمان مجاهدین خلق (منافقین) علیه نظام جمهوری اسلامی ایران با ترور برخی از شخصیت های برجسته سیاسی و مذهبی کشور شکل گرفت.

منافقین به تدریج با انجام ترور های کور در سطح شهرها و به شهادت رساندن عدهای از مردم عادی» با توجیه اینکه باید بدنه نظام را از کار انداخت. به فعالیت خود ادامه دادند.

سازمان، به اعضا و هواداران خود الا کرده بود که برای رسیدن به حاکمیت باید سه مرحله طی شود:

- (۱) مرحله اول: متلاشی کردن دستگاه رهبری (ترور شخصیت های بالای نظام)؛
- (۲) مرحله دوم: انهدام ماشین سر کوب رژیم (انجام ترور های کور با هدف فرار دادن مردم)؛
- (۳) مرحله سوم: قیام عمومی مردم (بر اثر آشفتگی و ناامید شدن مردم از کارآمدی نظام).

۷-۳-۲ اوضاع نظامی

در سال اول جنگ هر چند وضعیت نظامی کشور برای مقابله با تهاجم خارجی گسترده دشمن بعثی مناسب نبود ولی با اتخاذ بعضی از تدابیر و اقدامات لازم نیروهای خودی توانستند برای کسب آمادگی با توجه به تنگناها و محدودیتهایی که رئیس جمهور وقت برای آنها به وجود آورده بود خود را تقویت کنند و به مقابله با دشمن بپردازند. در این خصوص به نقش رئیس جمهور در به کارگیری نادرست نیروهای مسلح از یک طرف و بازسازی ساختار نیروهای مسلح از سوی دیگر به منظور متوقف کردن دشمن اشاره می شود

۷-۳-۲-۱ ویژگی ها و خصوصیات فرماندهی بنی صدر

بنی صدر با مسائل نظامی آشنا نبود و تنها به دلیل مسئولیت ریاست جمهوری و نظر امام خمینی (ره) به باز بودن دست وی در اداره کشور» فرماندهی کل نیروهای مسلح به او تفویض شده بود. بنابراین توقع یک تفکر نظامی مستقل و حرفهای از او انتظار درستی نبود. وی به توان نیروهای داوطلب مردمی اعتقادی نداشت و آنان را فاقد تخصص و تجربه می دانست. بر همین اساس اهمیت زیادی به تجهیز و توسعه قدرت نیروهای مردمی و بسیجیان داوطلب نمی داد.

بنی صدر به حضور جدی سپاه در جنگ نیز خوش بین نبود و از قدرت گرفتن سپاه در جنگ به دلیل ولایی بودن و تبعیت از فرامین رهبری هراس داشت و راضی به نظر نمی رسید. شیوه مدیریت بنی صدر در جنگ، موجب از بین رفتن بخشی از تجهیزات ارتش و نیز عدم توسعه توان نظامی ایران شد. تا کید وی بر عدم توانایی نظامی ایران در تقابل با ارتش عراق،

واگذاری زمین در مقابل گرفتن زمان بیشتر از دشمن (عقب نشینی تا ارتفاعات زاگرس) و... باعث شد که توانمندی های ارتش در نامناسب ترین شکل علیه دشمن به کار بنی صدر در مقام فرماندهی کل قوا بیشتر بر اداره جنگ پا استفاده از نیروهای ارتش اصرار می ورزید. درحالی که مخالفین وی (نیروهای اصیل پیرو خط امام) به حضور بیشتر نیروهای مردمی و سپاه پاسداران در کنار ارتش اعتقاد داشتند.

۷-۴ اجرای عملیاته‌ای زمینی، هوایی و دریایی

۷-۱ عملیات های زمینی

عمده عملیات های زمینی نیروهای مسلح در دو مقطع به شکل زیر است:

مقطع اول: زمان فرماندهی بنی صدر

۲ مقطع دوم: بعد از عزل بنی صدر

۷-۲ عملیات های هوایی

فعالیت‌های نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی در دوران متوقف کردن دشمن حتی تا پایان هشت سال دفاع مقدس را میتوان به شرح زیر دسته بندی کرد:

الف) اجرای عملیات های شناسایی هوایی بصری به منظور کسب اطلاعات از مناطق عملیاتی، وضعیت نیروهای متجاوز و اماکن و تاسیسات حیاتی و حساس واقع در عمق خاک دشمن.

ب) کشف و شناسایی هواپیماهای متجاوز به حریم هوایی میهن اسلامی با همت یگان های پدافند هوایی.

۷-۳ عملیات های دریایی

عمده ترین عملیات های دریایی به شرح زیر است:

عملیات‌های اشکان و شهید صفری - عملیات مشترک (هوایی-دریایی) مروارید - عملیات اسکورت کاروان ها و پدافند از جزایر و سکوها‌ی نفتی - عملیات های مشترک

فصل هشتم

آزاد سازی مناطق اشغالی و ورود به خاک عراق

مقدمه

با زمین گیر شدن ارتش بعث عراق در خاک جمهوری اسلامی ایران، لزوم برنامه ریزی برای عملیات های که بتواند قوای متجاوز را از خاک ایران بیرون کند، ضرورت یافت. با توکل بر خداوند ارتش بعثی عراق را مرحله به مرحله از خاک ایران بیرون راند. در این مقطع بن بست نظامی در جنگ و بحران سیاسی در کشور به عنوان دو چالش اساسی فرا روی نظام جمهوری اسلامی قرار داشت و ادامه حیات نظام مشروط به پاسخ مناسب عملیات های انجام شده در سال اول جنگ نشان داد که باید با تمرکز قوا و به کارگیری ابتکار عمل و بسیج نیروها، طرح های را مبتنی بر اصول جنگ ارائه کرد تا بتوان برای شکستن بن بست و فائق آمدن بر بحران بود.

پس از عزل بنی صدر از اوایل تابستان سال ۱۳۶۰ انسجام بیشتری در جبهه های جنگ به وجود آمد و زمینه برای طرح ریزی عملیات های بزرگ، با هدف بیرون راندن متجاوزان بعثی از خاک ایران فراهم شد. البته هماهنگ شدن جریان سیاسی حاکم بر با شروع سال دوم جنگ اقداماتی به منظور طرح ریزی و اجرای عملیات های کشور موجب کاهش تنش ها و افزایش انسجام در مدیریت سیاسی کشور نیز شد.

با شروع سال دوم جنگ اقداماتی به منظور طرح ریزی و اجرای عملیات های تهاجمی بزرگ صورت گرفت. از جمله این اقدامات انجام شناسایی های دقیق از مواضع استحکامات موانع آرایش و خطوط مقدم و عقبه های یگانهای ارتش عراق و نیز بررسی و ارزیابی روحیه و انگیزه فرماندهان و افراد دشمن در سرتاسر جبهه ها بود. به منظور طرح ریزی عملیات های موفق حداکثر امکانات ممکن فراهم شد و هماهنگی لازم بین ارتش و سپاه در سطوح مختلف ایجاد شد. همچنین با استفاده از تجارب عملیات های انجام شده از توان ملت در جبهه های جنگ و حضور گسترده نیروهای مردمی در بخش های مختلف سازمانهای رزمی نیز استفاده شد.

۸-۱ عملیات های آزادسازی

هماهنگی و انسجام نیروهای مسلح و حضور بسیج مردمی که از ابتکارات ماندگار حضرت امام خمینی (ره) بود به چهار عملیات بزرگ برای آزادسازی مناطق اشغالی و عقب راندن دشمن از خاک میهن اسلامی منجر شد. این چهار عملیات به شرح زیر است:

۸-۱-۸ عملیات ثامن الائمه (ع)

این عملیات با همکاری مشترک ارتش و سپاه و حضور نیروهای داوطلب مردمی به منظور شکستن محاصره آبادان در بامداد ۵/۷/۱۳۶۰ و با رمز «نصر من الله و فتح قریب» به اجرا درآمد. در این عملیات کلیه اهداف پیش بینی شده در طرح تحقق یافت و رزمندگان اسلام تمام نظامیان عراقی را در شرق رودخانه کارون منهدم و یا آنها را وادار به عقب نشینی به غرب رودخانه کردند. با خبر پیروزی رزمندگان اسلام در شکست حصر آبادان، امام خمینی (ره) طی پیامی در پاسخ به نامه فرماندهان ارتش و سپاه ضمن تبریک به رزمندگان و فرماندهان این عملیات و تقدیر از آنها این عملیات را پیروزی بزرگ، نامیدند.

۸-۱-۲ عملیات طریق القدس

این عملیات در ساعت سی دقیقه با مداد روز یکشنبه ۱۳۶۰/۹/۸ و با رمز مبارک «یا حسین (ع)» انجام شد. هدف عملیات آزادسازی شهر بستان و هفتاد روستای بین سوسنگرد تا بستان و رسیدن به بخشی از مرز بین المللی بود. در این عملیات رزمندگان اسلام با عبور از مناطق رملی و دور زدن شهر بستان و تصرف تویخانه های دشمن به کلیه اهداف خود رسیدند. پس از انجام موفقیت آمیز عملیات طریق القدس مسئولان کشور پیام تبریکی به مناسبت پیروزی رزمندگان اسلام برای حضرت امام خمینی (ره) ارسال کردند. ایشان نیز در پاسخ پیامی در تاریخ ۱۳۶۰/۹/۸ صادر کردند و این عملیات را «فتح الفتوح» نامیدند.

۸-۱-۲-۱ نتایج عملیات

- (۱) رسیدن به مرزهای بین المللی و قطع ارتباط جبهه شمالی دشمن با جبهه جنوبی؛
- (۲) آزادسازی ۶۰۰ کیلومتر مربع از سرزمین های اشغالی؛
- (۳) آزادسازی شهر بستان پس از ۴۲۷ روز و ۷۰ روستای بین شهرهای بستان و سوسنگرد از تصرف دشمن بعثی و به اسارت درآوردن حدود ۵۰۰ نفر از قوای متجاوز.

۷-۱-۳ عملیات فتح المبین

- عملیات فتح المبین در روز ۱۳۶۱/۱/۲ و با رمز مبارک «یا زهرا (س)» آغاز شد. این عملیات با هدف آزادسازی منطقه عمومی غرب رودخانه کرخه» طرح ریزی شد.
- عملیات ارتش و سپاه کلیه امکانات و تجهیزات خود را فراهم کردند و از استعداد یگانه ها در خطوط پدافند کاستند و به نیروهای آزاد خود برای شرکت در عملیات افزودند.
- رزمندگان اسلام در این عملیات طی یک هفته درگیری شدید با دشمن موفق به تأمین کلی اهداف خود و آزادسازی بخش وسیعی از خاک کشور جمهوری اسلامی ایران از تصرف دشمن شدند.

۸-۱-۳-۱ نتایج عملیات

- (۱) آزادسازی حدود ۰ کیلومتر مربع از سرزمین های اشغالی؛
- (۲) انهدام بخش وسیعی از نیرو و امکانات دشمن و به غنیمت گرفتن مقدار زیادی از تجهیزات آن ها و به اسارت گرفتن حدود ۱۷ هزار نفر از قوای متجاوز؛
- (۳) خارج شدن شهرهای شوش، اندیشم» دز فول و پایگاه چهارم شکاری و نیز جاده مواصلاتی اندیشم - اهواز از برد آتش توپخانه صحرایی و موشک های دشمن؛
- (۴) آزادسازی تأسیسات مهم منطقه شامل سایت و اداره و چاه های نفتی ابوریب از اشغال دشمن؛
- (۵) نشان دادن قدرت طرح ریزی و عملیات رزمندگان اسلام و نمایش جنگ فراگیر مردمی به دشمن؛
- (۶) تقویت قدرت مانور دیپلماسی ایران در منطقه و جهان به منظور دادخواهی ملت: مظلوم ایران و تنبیه متجاوز.

۷-۱-۳-۲ تقدیر امام خمینی (ره) از رزمندگان عملیات فتح المبین

- در همان روز اول عملیات که آثار پس روزی بزرگ رزمندگان اسلام مشخص شد امام خمینی (ره) پیامی منتشر کردند که فراز های از آن به شرح زیر است:
- «مبارک باد بر شما عزیزان افتخار آفرین پیروزی بزرگی را که با باری ملائکه الله و نصرت ملکوت اعلی نصیب اسلام و کشور عزیز ایران؛ کشور بقیه الله الا عظم ارواحنا له الفداء- نمودید. رحمت و سعه خداوند بر آن مادران و پدران که شما شاجائیان نبرد در میدان کارزار و مجاهدان با نفس در شب های نورانی را در دامن پا کشان تربیت نمودند. آفرین بر شما که میهن خود را بر بال ملائکه اله نشان دهید و در میان ملل جهان سرافراز نمودید. مبارک باد بر ملت چنین جوانان رزمندگان ای و بر شما

چنین ملت قدردانی که به مجرد فتح و پیروزی توسط رزمندگان به دعا و شادی برخاستند. این جانب از دور دست و بازوی قدرتمند شما را که دست خداوند بالای آن است میبوسم و بر این بوسه افتخار می کنم.»

۳-۸ مهمترین عوامل آزادسازی مناطق اشغالی ایران

عوامل بسیاری در آزادسازی مناطق اشغالی ایران از تسلط رژیم بعث عراق نقش داشت که در اینجا به مهم ترین آنها اشاره میشود:

۸-۳-۱ تغییر در فرماندهی عالی جنگ

پس از برکناری بنی صدر از فرماندهی کل نیروهای مسلح امیر سر لشگر شهید ولی الله فلاحی (جانشین رئیس ستاد مشترک ارتش) از سوی امام خمینی (ره) اجازه یافت تا زمان تعیین تکلیف جانشین فرماندهی کل نیروهای مسلح با استفاده از اختیارات مقام رهبری مأموریت ها و وظایف محوله را در ستاد مشترک ارتش انجام دهد (صحیفه امام، ج ۱۴، ۱۳۷۸ ۴۲۱) با فرار بنی صدر از کشور با کمک و همکاری برخی از افراد نیروی هوایی، تغییراتی در سطوح عالی ارتش در دستور کار قرار گرفت. بر این اساس کلیه فرماندهان پایگاه ها و تعدادی از مسئولان ستاد نیروی هوایی در ۱۶/۵/۱۳۶۰ تعویض شدند (نمکی، ۱۳۸۷: ۱۷۲). همچنین سرهنگ امیر سپهبد شهید علی صیاد شیرازی که از سوی بنی صدر کنار گذاشته شده بود، در ۱۲/۵/۱۳۶۰ به سمت فرماندهی قرارگاه غرب نیروی زمینی ارتش برگزیده شد.

۸-۳-۲ همکاری و هماهنگی مؤثر ارتش و سپاه

پس از عزل بنی صدر از فرماندهی کل قوا زمینه برای همکاری و هماهنگی بیشتر ارتش و سپاه فراهم شد. نیروی زمینی ارتش به این نتیجه رسید. که با کمک سپاه و حضور نیروهای داوطلب مردمی و بسیجی می توان عملیات های موفقی را اجرا کرد. بنابراین بین ارتش و سپاه «همدلی بیشتری برای استفاده از ظرفیت های یکدیگر برای مقابله با ارتش بعثی عراق پیدا شد. از این زمان بود که جلساتی برای انجام عملیات های مشترک بین ارتش و سپاه برگزار گردید که شروع آن با عملیات ثامن الائمه (ع) شکل گرفت.

۳-۳-۸ تجهیز گروه های مردمی (بسیج)

امام خمینی (ره) توانست ظرفیت های روحی ملت ایران را با افزایش انگیزش و تقویت روحیه مقاومت در برابر ارتش متجاوز به کار گیرد. بنابراین روا ملی به عنوان یک عنصر ناپیدا و مخفی قدرت. محور اصلی و رکن اساسی قدرت نظامی ایران را تشکیل داد و توانست روح مقاومت را در تمام ارکان نیروهای رزمندگان ایران به وجود آورد. بروز چنین مقاومتی «توانست به تدریج موازنه قوا را به نفع ایران تغییر داده و ارتش عراق را در گام های اولیه تهاجم خورده متوقف نموده و نیز در آزادسازی سرزمین های اشغالی» کمک شایانی نماید.

از طرفی مردم کشور دفاع از خود را مشروع تلقی کرده و آن را به نفع آرمان ها و منافع ملی نظام میدانستند و همین مطلب موجب افزایش انسجام ملت و وحدت ملی شد. از سوی دیگر وحدت انگیزه ها و هم گرایی ملی براساس تمایلات مذهبی سردم صورت گرفت و یک وحدت اعتقادی را به وجود آورد که موجب ظهور پدیده بسیج در دوران دفاع مقدس گردید.

شایان توجه است عوامل موثر دیگری نظیر ایمان و انگیزه رزمندگان اسلام؛ ترکیب تدبیر و عقلانیت با روبه شهادت طلبی، انسجام و وحدت ملی در کشور پس از فرار بنی صدر شناسایی و کسب اطلاعات دقیق از دشمن و به کار گیری تجارب عملیات های قبلی در پیروزی رزمندگان اسلام نقش قابل توجهی داشته است.

فصل نهم

تعقیب و تنبیه متجاوز

مقدمه

تا پایان دوره آزادسازی (فتح خرمشهر) در حدود ۸۲ درصد از مناطق تحت اشغال دشمن آزاد شده بود ولی نزدیک به نیمی از مرز مشترک همچون ارتفاعات مهم مرزی قصر شیرین تا چزابه و نیز طلایه کوشک و شلم چه و دو شهر مهران و نفت شهر همچنان در اشغال دشمن قرار داشت ضمن اینکه قصر شیرین و سومار زیر دید و تیر دشمن بود. به عبارت دیگر ۲۵۰۰ کیلومتر مربع از سرزمین ایران در اشغال دشمن باقی مانده بود و هیچ تضمینی برای عقب نشینی کامل رژیم بعث عراق وجود نداشت. در این وضعیت محافل سیاسی بین المللی در مورد اعاده حقوق جمهوری اسلامی ایران هیچ واکنشی نشان نمی دادند. به این ترتیب ادامه اشغال سرزمین های اسلامی، ارتش بعثی عراق را در موقعیت برتر نگه می داشت و چاره ای جز ادامه جنگ برای آزادسازی بقیه سرزمین های تحت اشغال دشمن و عمق بخشی "داخلی و تأمین امنیت مناطق مرزی و تعقیب و تنبیه متجاوز وجود نداشت.

در سال سوم جنگ به موازات تلاش برای آزادسازی شهرهای سومار و مهران و برخی ارتفاعات مرزی، راهبرد عمق بخشی داخلی نیز در دستور کار قوای خودی قرار گرفت تا بتوانند با تحمیل اراده خود بر متجاوز تهدیدات دشمن را دور کرده و امنیت کشور را تقویت کنند.

۱. عمق بخشی عبارت است از هرگونه اقدامی که کشوری انجام دهد و به موجب آن پایه های نظام مستحکم شده و به عنوان نقطه قوت محسوب شود و همچنین موجب تهدید و یأس دشمنان و رقبا تلقی گردد به شکلی که برای آن کشور نقش باز دارندگی ایفا کند.

۹-۱ چرا جنگ پس از آزادسازی خرمشهر ادامه یافت؟

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران فرمان انجام جنگ و یا صلح به رهبری واگذار شده است و آنچه به طور مکرر از بیانات و دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) در دوران هشت سال دفاع مقدس می توان دریافت، این است که معظم له معتقد بودند که تا آخرین نفس و با تمام قوا باید با دشمن متجاوز جنگید (جنگ تا رفع فتنه)، تا دشمن فکر تجاوز به سرزمین و شئونات مسلمانان را نداشته باشد.

پس از فتح خرمشهر و رسیدن به مرزهای بین المللی؛ راهبرد ایران به منظور تحکیم امنیت بیشتر کشور و در مقابل راهبرد امریکا و عراق مبتنی بر تحمیل آتش بس به ایران بود. بنابراین تصمیم گیرندگان نظام برای خاتمه دادن به جنگ سه گزینه پیش روی داشتند:

(۱) عقب نشینی کامل ارتش بعث عراق؛

(۲) محکوم کردن صدام از طرف مجامع حقوقی و بین المللی به عنوان متجاوز؛

(۳) پرداخت خسارت و غرامت جنگی.

با توجه به اینکه قدرت های استکباری و مجامع بین المللی هیچ یک از گزینه های فوق را محقق نکردند در صورتی که رزمنده گان اسلام در مرزهای بین المللی متوقف می شدند دشمن از فرصت به دست آمده برای تجهیز و بازسازی خود استفاده و دوباره تهاجم خود را شروع می کرده همان گونه که عراق در پایان جنگ با اینکه ایران قطعنامه را پذیرفت به حمله سراسری خود ادامه داد و نیز با ختم جنگ به اشغال کشور کویت مبادرت ورزید.

طبق ماده ۵۱ منشور ملل متحد» کشوری که مورد تجاوز قرار گرد تا زمانی که شورای امنیت تدابیر اجرایی برای دفع تجاوز اتخاذ نکند. حق دارد از خود دفاع نماید. اما به محض اینکه شورای امنیت تدابیر لازم را اتخاذ کرد باید کشور مورد تجاوز از ادامه حملات خودداری کند تا شورای امنیت بتواند با خاطر آسوده به فعالیت خود در زمینه شناسایی و تنبیه متجاوز ادامه دهد (منصوری لاریجانی؛ ۱۳۸۹: ۱۵۸).

شایان توجه است که راهبرد ایران برای ورود به خاک عراق و تنبیه متجاوز مطابق حقوق بین المللی براساس دفاع مشروع قابل تبیین است؛ زیرا پذیرفته شده است که به محض آنکه قلمرو دولت مورد تجاوز آزاد شد؛ دفاع مشروع ممکن است تا داخل خاک دولت متجاوز ادامه یابد و تا امحای کلیه امکانات و وسایل جنگی دولت متجاوز و مسئولان آن دنبال شود (اردستانی» ۱۳۷۸: ۱۳۱). بنابراین؛ از دفاع مشروع در جامعه بین المللی نیز مانند داخل کشورها در زمین جزایی استفاده می شود. یعنی در آن واحد عملی برای حفظ خود است و اقدامی برای مجازات متجاوز (روسو ۵۷۷-۱۹۸۳).

در این مقطع؛ فرماندهان ارتش و سپاه با کسب تکلیف از محضر امام خمینی(ره) به این نتیجه رسیدند که به منظور تأمین فضای کافی در حفاظت از مرزها؛ لازم است در مناطقی از سرزمین دشمن به عملیات نظامی خود ادامه دهند و امام خمینی (ره) با توجه به گزارش ها و دلایل فرماندهان نظامی و مسئولان کشوری و واقعیت ها و شرایط مناطق عملیاتی؛ به رزمنده گان اسلام مجوز ورود به خاک دشمن را دادند با این شرط که در نقاطی از خاک دشمن وارد شوند که مردم عراق در آنجا نباشند و به آن ها آسیبی وارد نشود.

بنابراین اساس حرف رهبر انقلاب این بود که تفکر پایان جنگ در این مقطع غلط است و باید به دفاع خود ادامه دهیم. امام خمینی (ره) خود در این باره طی سخنانی در ۲ فرمودند: «ما هیچ وقت طالب جنگ از اول نبودیم. اگر چنانچه عراق به ما حمله نکرده بود ما دفاع نمی کردیم. اما ما دفاع کردیم؛ ما جنگ نکردیم تا حالا در عین حالی که رزمنده گان ما و فرماندهان ارتش و سپاه به ما گفتند اجازه بدهید ما وارد بشویم در آنجا و با آن ها چه بکنیم [ما گفتیم فقط دفاع کنید] خوب. ما هم ما می خواهیم دفاع بکنیم دفاع که یک مسئله عقلی است ... دفاع یک مسئله طبیعی است. ما همیشه دفاع کرده ایم تا حال هیچ وقت جنگ نکرده ایم. (صحه اما ج ۸۱۶ ۱۳۷۸: ۳۱۸)

۲-۹ دلایل ورود به خاک عراق

در نهایت پس از آزاد سازی جنگ به دلایل زیر جنگ ادامه یافت:

حضور ارتش بعث عراق در بخش هایی از سرزمین ایران

اگرچه با پایان عملیات بیت المقدس ایران توانسته بود تجاوز ارتش عراق را دفع کند و بیشتر سرزمینهای خود را آزاد سازد و قوای دشمن را تا مرز عقب براند ولی بخشهایی از کشور به وسعت حدود ۲۵۰۰ کیلومتر مربع از جمله مناطق مرزی غرب مانند ارتفاعات مسلط بر شهرهای سومار قصر شیرین گیلان غرب و مهران ارتفاعات میمک و نفت شهر و بخشی از مرز شلمچه تا اروندرود همچنان در دست ارتش بعث عراق باقی مانده بود. از طرفی شهرهای خرمشهر و آبادان زیر آتش گلوله های خمپاره انداز دشمن قرار داشت در حالی که شهر بصره عراق حتی از آتش توپخانه های نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در امان بود.

۲-۲-۹ پذیرفته نشدن قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر از جانب عراق

ادامه حضور قوای عراق در بخشی از سرزمین ایران به مفهوم آن بود که دولت عراق در برابر خواسته های ایران تسلیم نشده و میخواهد از آن به عنوان برگ برنده در مذاکرات استفاده کند. ایران معتقد بود که صدام باید به قراردادی که خود آن را امضا کرده است قرارداد ۱۹۷۵م الجزایر پایبند باشد و دست از ادعاهای مرزی علیه ایران بردارد. شایان توجه است که معتبرترین و قانونی ترین قرارداد مورد توافق ایران و عراق قرارداد الجزایر بود و صدام با نقض آن تجاوز به سرزمین ایران را آغاز کرد، در این شرایط این حداقل انتظار و خواسته مشروع و قانونی ایران بود که باید به آن احترام گذاشته شود و رژیم بعث عراق پذیرفتن آن را مجدداً اعلام کند ولی متأسفانه این امر تحقق نیافت و این نشان دهنده پشیمان نشدن دشمن از عملکرد خود بود.

۳-۲-۹ ارائه نشدن پیشنهاد صلح عادلانه

پس از آزادسازی خرمشهر رژیم بعث عراق پیشنهاد آتش بس داد و تلاشهایی برای انجام صلح از سوی برخی از سازمانهای بین المللی و بعضی از دولت ها صورت گرفت ولی هیچ یک از این اقدامات نتوانست ایران را قانع کند که بدون نگرانی از آغاز دوباره جنگ، تنها با آتش بس میتواند به صلحی پایدار دست یابد. این امر موجب نگرانی ایران از نرسیدن به صلح با پذیرش آتش بس و ایجاد شرایط نه جنگ و نه صلح برای مدتی نامعلوم می شد. مذاکره میتوانست سالها به طول انجامد زیرا طولانی شدن مذاکره در این شرایط به نفع عراق و به ضرر ایران بود.

احداث پل بعث

یکی از مهمترین مسائل عملیات والفجر ۸ چگونگی تدارک رسانی به رزمندگان اسلام و پشتیبانی از آنها در غرب اروندرود بود. مأموریت این کار بزرگ بر عهده جهاد سازندگی قرار گرفت. نیروهای مهندسی و پشتیبانی جنگ جهاد سازندگی توانستند با به کارگیری حدود ۳۴۰۰ عدد لوله نفتی ۵۶ اینچی و با یک طرح مهندسی دقیق، پلی را به طول حدود ۶۰۰ و عرض حدود ۱۲ متر و با عمق حدود ۸ متر احداث کنند.

نتایج عملیات

- (۱) تصرف بخشی از اروندرود و برقراری امنیت در شمال خلیج فارس و امکان تردد کشتی ها به بندر امام خمینی (ره)؛
- (۲) تصرف شهر ساحلی فاو و تأسیسات بندری آن؛
- (۳) تصرف سکوهای موشکی و تأمین خورموسی و افزایش ضریب امنیتی در جزیره خارک
- (۴) کنترل خور عبدالله و تهدید بندر أم القصر؛
- (۵) مجاورت با کشور کویت و حاکمیت کامل بر خلیج فارس؛
- (۶) آزادسازی و تصرف ۹۴۰ کیلومتر مربع از سرزمینهای ایران و عراق و به اسارت گرفتن حدود ۲۱۰۵ نفر از قوای متجاوز؛
- (۷) انهدام وسیع نیرو و تجهیزات دشمن

فصل دهم

جنايات جنگی عراق برای توسعه جنگ

مقدمه

به دنبال پیروزی های شگفت انگیز رزمندگان اسلام استکبار جهانی درصدد نجات صدام و حزب بعث برآمد و براین اساس از همه امکانات نظامی و اطلاعاتی خود استفاده کرد و از اوایل خرداد سال ۱۳۶۴ با اتخاذ راهبردهای جدیدی برای حمایت از رژیم بعث عراق در جنگ وارد عمل شد.

عراق ضمن کاربرد سلاح شیمیایی تلاش کرد با آغاز جنگ در شهرها و بمباران وسیع مناطق غیرنظامی به منظور کاهش توان اقتصادی و تخریب روحیه ملی و در صورت امکان بر انگیزختن مردم؛ فشار افکار عمومی را بر مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران افزایش دهد و به موازات آن با هدف قراردادن نفت کش ها و سکو های نفتی ایران در خلیج فارس، با هدف قطع صدور نفت «اقتصاد کشور را مختل نماید.

۱۰-۱ هدف از کاربرد سلاح شیمیایی

- (۱) ایجاد وحشت و اضطراب و تشویش با هدف عملیات روانی علیه دشمن و مردم غیرنظامی.
- (۲) کاهش توان رزمی و ایجاد اختلال در سازمان رزمی دشمن.
- (۳) مرعوب و زمین گیر کردن دشمن با ایجاد تزلزل در روحیه و مقاومت دشمن یا نیروهای پشتیبانی کننده.

۱۰-۲ دوره های استفاده ارتش بعث عراق از سلاح شیمیایی

برحسب نوع و میزان گستردگی استفاده عراق از این سلاح ها در جنگ تحمیلی میتوان سه دوره را از هم تفکیک کرد:

۱۰-۲-۱ دوره اول: از آغاز جنگ تا آزادسازی خرمشهر

در سال های اول و دوم جنگ تحمیلی و تا حدود نیمه دوم سال ۱ با اینکه ارتش بعث عراق مورد حملات کوبنده و بسیار اثرگذار رزمندگان اسلام قرار گرفت و تلفات و ضایعات قابل توجهی دید «از سلاح شیمیایی در عملیات دفاعی خود به طور

گسترده استفاده نکرد. اهداف ارتش عراق در این دوره از کاربرد سلاح شیمیایی «آزمایش سلاح و عوامل شیمیایی» ارزیابی عکس العمل جهان و وارد آوردن تلفات بود.

۲-۱۰ دوره دوم: از سال ۱۳۶۲ تا پایان سال ۱۳۶۵

در این دوره که هم زمان با آغاز عملیات تهاجمی ایران در خاک عراق بود و با هدف تنبیه متجاوز و احقاق حق صورت گرفت (به ویژه در نبردهای کربلای ۴ و ۵) عراق دوران تازه‌ای را از کاربرد سلاح شیمیایی آغاز کرد. در این مدت عراق برای پشتیبانی از نیروی زمینی خود از سلاح شیمیایی استفاده کرد تا به کمک آن از عملیات تهاجمی رزمندگان اسلام که متکی به نیروهای پیاده بوده جلو گیری کند.

۱۰-۲-۳ دوره سوم از سال ۱۳۶۶ تا پایان جنگ

در این دوره زمانی ارتش بعث عراق پس از مرتفع کردن ضعف‌های تاکتیکی و تکنیکی خود در زمینه به کارگیری سلاح شیمیایی در دو دوره گذشته، توانست از آنها برای بازپس گیری مناطق تحت کنترل نیروهای ایران استفاده کند فرماندهان عراقی از این اسلحه در بهار سال ۱۳۶۷ علیه نیروهای ایران در فاو شلمچه و جبهه‌های غرب و شمال غرب استفاده کردند.

پس از حملات گسترده شیمیایی ارتش بعث از سالهای ۶۵ و ۶۶ فاجعه آمیزترین حملات شیمیایی که همه جهانیان را تحت تأثیر قرار داد حمله شیمیایی هواپیماهای عراقی به شهر حلبچه عراق و سردشت ایران و اطراف آن بود که با عوامل شیمیایی خردل اعصاب و سیانور بیش از ۹ هزار نفر را تحت تأثیر مخرب خود قرار داد که تنها ۵ هزار نفر در شهر حلبچه و حدود ۲۰۰ نفر در شهر سردشت شهید و ۵ هزار نفر مصدوم شدند نیکخواه بهرامی ۱۳۸۹ (۱۴۷)

در طول هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بسیاری از کشورهای غربی از جمله آلمان امریکا، انگلستان فرانسه و ایتالیا که از طراحان پروتکل ۱۹۲۵م (۱۳۰۴ش) ژنو بودند در تجهیز عراق برای تولید گازهای شیمیایی نقش کلیدی داشتند.

حملات هوایی و موشکی به شهرها (جنگ شهرها)

اصطلاح جنگ شهرها از اسفند ماه ۱۳۶۳ و در اواسط دوره جنگ، بین ایران و عراق رایج شد و قبل از آن با عنوان بمباران مناطق مسکونی از آن یاد میشد. منظور از شهرها، مناطق غیرجنگی است که در آن نیروهای مسلح درگیر نبرد هستند. یعنی میتوان حوزه دولت در حال جنگ را به دو بخش تقسیم کرد:

۱ جبهه جنگ یعنی مناطقی که درگیری‌ها و مخاصمات به صورت واقعی و عملی در آنجا صورت میگیرد.

۲ پشت جبهه یعنی سایر مناطق یک کشور که در آن نیروهای متخاصم باهم تماس و برخورد ندارند.

جنگ شهرها یکی از شیوه‌ها در اعمال تدابیر نظامی است که با بهره‌گیری از نیروی هوایی (هواپیماهای جنگی و بمب افکن)، هوانیروز (بالگردها)، توپخانه‌های دوربرد و پایگاه‌های موشکی به منظور بمباران و درهم کوبیدن مناطق عمومی و مسکونی و اقتصادی نیروی مقابل در حوزه غیررزمی و با هدف فرسایش اراده طرف مقابل و تحمیل اراده به او صورت می‌گیرد.

واکنش ایران به بمباران و موشک باران عراق

جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با بمباران و موشک باران شهرهای خود دو راه بیشتر نداشت:

(۱) **مقابله به مثل:** این شیوه نخستین راه بود اما مسئولان ایران در اتخاذ این شیوه با محدودیت کشته شدن افراد غیر نظامی و بیگناه در عراق روبه رو بودند. این وضعیت ایران را در تصمیم گیری برای بمباران شهرهای عراق در تنگنا قرار داد به طوری که مسئولان در مواردی با هشدار و اخطار قبلی اقدام به بمباران میکردند این در حالی بود که رژیم بعث عراق در جنگ شهرها ملاحظات و محدودیت های ایران را نداشت.

(۲) **استقرار سایتهای پدافند هوایی در اطراف شهرها:** این شیوه مقابله نیز محدودیتهای ویژه خود را داشت. اول اینکه امکان پوشش تمامی شهرها به دلیل کمبود سامانه های پدافند هوایی وجود نداشت؛ بنابراین بیشتر شهرهای پرجمعیت تحت پوشش قرار گرفته بودند. دوم اینکه سامانه های پدافند ایران در برابر موشک های شلیک شده عراقی کارایی نداشت لذا جنگ شهرها ضمن نشان دادن آسیب پذیری ایران در دفاع از مکانهای مسکونی و شهری ضرورت برخورداری از سامانه های پیشرفته راداری دفاع هوایی و موشکی و برخورداری از توان بازدارندگی و اراده سیاسی لازم برای استفاده از این توان را در مواقع لزوم به طور جدی فراروی رهبران سیاسی - نظامی کشور قرار داد.

بخش چهارم

پایان جنگ

فصل یازدهم

قطعنامه های صادر شده سازمان ملل در جنگ

مقدمه

در مدت هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران « شورای امنیت سازمان ملل به صدور یک بیانیه و ده قطعنامه اقدام کرد. با توجه به نفوذ قدرت های استکباری عمده قطع نامه ها جانبدارانه و در حمایت از عراق و به ضرر ایران بود. شایان توجه است که کشور عراق به غیر از قطعنامه ۵۹۸ با بقیه قطعنامه ها نیز موافقت کرده بود اما ایران تنها با این قطعنامه آن هم به رغم میل باطنی موافقت کرد و با بقیه مخالفت کرده بود.

در این فصل به اختصار به قطعنامه های صادر شده پرداخته می شود ولی در خصوص قطعنامه ۵۹۸ به دلیل اهمیت آن توضیح بیشتری داده می شود.

۱۱-۱ مروری بر قطعنامه های صادر شده

در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران در مجموع ۱۰ قطعنامه به قرار زیر صادر شد:

(۱) قطعنامه ۴۷۹ اولین قطعنامه ای بود که سازمان ملل در ۲۸ سپتامبر ۱۹۸۰ (۱۳۵۹/۷/۶ ش) یک هفته پس از تهاجم عراق به ایران صادر کرد. در این قطعنامه سخنی از نقض تمامیت ارضی ایران به میان نیامد "پیشنهاد آتش بس" مطرح نشد و از نیروهای اشغالگر هم خواسته نشد خاک کشور ایران را ترک کنند و به مرزهای بین المللی بازگردند.

(۲) قطعنامه ۵۱۴ در ۱۲ ژوئیه ۱۹۸۲ (۱۳۶۱/۴/۲۱ش)، دومین قطعنامه ای بود که (حدود ۲۲ ماه پس از قطعنامه ۴۷۹) صادر شد. انجام چهار عملیات آزادسازی سبب شد که رزمندگان اسلام به مرزهای بین المللی برسند. بنابراین شورای امنیت احساس خطر کرد و برای جلوگیری از شکست رژیم بعث عراق و جلوگیری از تداوم پیروزی های رزمندگان اسلام به تکاپو افتاد.

(۳) قطعنامه ۵۲۲ در ۴ اکتبر ۱۹۸۲ (۱۳۶۱/۴/۲۱ش) حدود سه ماه پس از قطعنامه ۴۷۹ صادر شد. تصویب این قطعنامه به دلیل فشار نظامی ایران به عراق (انجام عملیات های رمضان و مسلم بن عقیل) و فشار سیاسی عراق به شورای امنیت برای جلوگیری از پیشرفت های ایران در خاک عراق بود.

(۴) قطعنامه ۵۴۰ در ۳۱ اکتبر ۱۹۸۳ (۱۳۶۲/۸/۹ش) حدود سیزده ماه پس از قطعنامه ۵۲۲ صادر شد. در فاصله بین قطعنامه ۵۲۲ تا این قطعنامه عملیات های محرم و الفجر های یک تا چهار انجام شد و شورای امنیت با هدف جلوگیری از پیروزی های ایران؛ این قطعنامه را صادر کرد.

(۵) قطعنامه ۵۵۲ در اول ژوئن ۱۹۸۴ (۱۳۶۳/۳/۱۱ش) هفت ماه پس از صدور قطعنامه ۵۴۰ صادر شد. از جمله دلایل صدور این قطعنامه این بود که رزمندگان اسلام در عملیات خبیر جزایر مجنون عراق را به تصرف در آوردند.

(۶) قطعنامه ۵۸۲ در ۲۴ فوریه ۱۹۸۶ (۱۳۶۴/۱۲/۵ش)؛ حدود ۲۱ ماه پس از صدور قطعنامه ۵۵۲ صادر شد. در فاصله قطعنامه ۵۵۲ تا این قطعنامه «عملیات های مختلفی از جمله والفجر ۸ انجام شد که تعادل امنیتی» نظامی و سیاسی منطقه و جهان را به هم زد.

(۷) قطعنامه ۵۸۸ در ۸ اکتبر ۱۳۶۵ (۱۳۶۵/۷/۱۶ش) حدود هفت ماه و نیم پس از صدور قطعنامه ۵۸۲ صادر شد.

(۸) قطعنامه ۵۹۸ که به آتش بس بین ایران و عراق منجر شد و در نهایت جنگ به پایان رسید که در ادامه به صورت مشروع در مورد آن بحث خواهد شد.

(۹) قطعنامه ۶۱۲ در ۹ می ۱۹۸۸ م، پس از استفاده عراق از سلاح های شیمیایی علیه مردم شلمچه عراق بعد از عملیات والفجر ۱۰ و نیز به کار بردن این سلاح ها در بازپس گیری فاو در محکومیت استفاده از این گونه سلاح ها صادر شد.

(۱۰) قطعنامه ۶۲۰ در ۲۶ آگوست ۱۹۸۸ م، شش روز پس از آتش بس بین ایران و عراق، صادر شد. در این قطعنامه با توجه به گزارش های هیئت اعزامی دبیر کل سازمان ملل به منطقه، از اینکه استفاده از سلاح های شیمیایی علیه ایران شدیدتر و بیشتر شده است ابراز تاسف شد.

قطعنامه ۵۹۸

این قطعنامه را سازمان ملل در تاریخ ۲۰ ژوئیه ۱۹۸۷ و، حدود نه ماه و نیم پس از صدور قطعنامه ۵۸۸ تصویب کرد.

جنگ بین کشورها معمولاً در سه حالت به پایان می‌رسد. در حالت اول یکی از دو کشور در گیر بر کشور دیگر غلبه می‌کند و جنگ با پیروزی یکی از طرفین به پایان می‌رسد مانند حالتی که در جنگ جهانی دوم بر سر آلمان آمد و متفقین پیروز جنگ شدند در حالت دوم شرایط درگیری و نزاع با برقراری آتش بس پایان مییابد اما جنگ به صورت کلی پایان یافته تلقی نمی‌شود مانند شرایطی که در جنگ سوریه و رژیم اشغالگر قدس برقرار است. در حالت سوم طرفین جنگ با پذیرش شرایطی که معمولاً کشوری ثالث یا نهاد و سازمان بین‌المللی پیشنهاد می‌کند. به جنگ خاتمه میدهند مانند شرایطی که در جنگ عراق علیه ایران پدید آمد و طرفین بر اساس قطعنامه ۵۹۸ به درگیری خود خاتمه دادند.

در این فصل به زمینه‌های صدور قطعنامه ۵۹۸ و دلایل ایران برای پذیرش آن و نظر امام خمینی (ره) در خصوص پذیرش این قطعنامه و تجاوز مجدد ارتش بعث عراق و عقب‌راندن متجاوز از سوی رزمندگان اسلام و سپس پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی عراق پرداخته می‌شود.

۱۲-۱ زمینه‌های صدور قطعنامه ۵۹۸

در ۱۳۶۶/۱۱/۲۱ ش رزمندگان اسلام با انجام عملیات والفجر ۸ فاو را تصرف کردند که باعث نگرانی شدید جهان غرب» شوروی سابق و کشورهای ساحل جنوبی خلیج فارس شد.

امریکا که به استقامت ایران به رغم تمامی تحریم‌های اقتصادی و تسلیحاتی در ادامه نبرد مطمئن شد احساس می‌کرد که در این شرایط با فروش قسمتی از تسلیحات مورد نیاز می‌تواند از ایران امتیاز بگیرد، بنابراین تصمیم گرفت به هر شکل ممکن خود را به ایران نزدیک کند، از اینجا بود که ماجرای مک‌فارلین اتفاق افتاد. یعنی باوجودی که دولت امریکا به منظور تحریم تسلیحاتی ایران؛ بر کشورهای دیگر فشار وارد می‌کرد اما به صورت مخفی به ایران سلاح ارسال می‌کرد.

آمریکائی‌ها دلایل این اقدام را کمک به آزادی گروگانهای آمریکایی در لبنان، به واسطه نزدیکی به دولت ایران و خاتمه دادن به جنگ ایران و عراق عنوان کردند. ولی حضرت امام خمینی با بینش الهی خویش نقشه شیطانی آمریکا را برملا کرد و آمریکا نیز که از نزدیکی به دولتمردان ایران ناامید شده بود در سیاست خود یک چرخش سریع به وجود آورد و سیاست حمایت قاطع از عراق و مخالفت خصمانه با ایران را پیش گرفت.

آمریکا در این راستا در دو جبهه وارد عمل شد:

۱ در جبهه نظامی، با تقویت ناوگان خود در خلیج فارس و تشویق متحدان خود به اعزام ناوهای بیشتر به منطقه مشکلاتی را برای عملیات ایران به وجود آورد.

۲ در جبهه سیاسی نیز به دولتها فشار آورد که از فروش اسلحه به ایران جلوگیری کند و در شورای امنیت نیز کوشید که کشورهای عضو را با تصویب قطعنامه ای درباره تحریم فروش اسلحه به ایران موافق سازد.

۲-۱۳ دلایل پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی ایران

(۱) حضرت امام خمینی (ره)؛ رهبر و ولی فقیه، براساس اختیاری که به موجب اصل ۱۰ قانون اساسی داشتند قطعنامه را پذیرفتند و آن را به مصلحت نظام تشخیص دادند.

(۲) شرایط بین المللی نامساعد. به گونه ای که عراق با پذیرش کلیه قطعنامه های شورای امنیت ادعای صلح طلبی داشت و در مجامع بین المللی ایران را جنگ طلب معرفی می کرد.

(۳) شرایط جدید و پیچیده در منطقه با حضور بی سابقه نیروهای نظامی امریکا و متحد بینش در خلیج فارس، برای نمونه حمله به هواپیمای مسافربری ایران اخطاری برای ایران بود.

(۴) کاربرد وسیع سلاح های شیمیایی از سوی عراق و عکس العمل ضعیف مجامع بین المللی در این مورد؛

(۵) شرایط نامساعد اقتصادی به عنوان مثال نامه مسئولان اقتصادی کشور در خصوص ناتوانی در ادامه مدیریت اقتصادی کشور.

(۶) توسعه کمی و کیفی گسترده ارتش عراق در بعد تجهیزات و نیروی انسانی و تشدید تحریم تسلیحاتی علیه ایران از ناحیه قدرت های استکباری به ویژه امریکا.

شایان توجه است که قطعنامه ۸ هیچ گاه از سوی ایران رد نشده بود و پیشنهاد ایران جا به جای در بندهای اجرایی آن بود. پس از اعلام رسمی پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از طرف ایران، دبیر کل سازمان ملل گزارشی به شورای امنیت ارسال کرد که به صدور قطعنامه ۶۱۹ شورای امنیت در خصوص اعزام گروه ناظران نظامی ایران-عراق و نیروهای ملل متحد منجر گردید (هدایتی خمینی، ۱۳۷۴: ۱۷۴).

تجاوز گسترده و مجدد ارتش بعث عراق

با پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی جمهوری اسلامی ایران دبیر کل سازمان ملل پس از اعلام رسمی تصمیم ایران با فراخوانی وزرای خارجه دو کشور به نیویورک تصمیم داشت برای اجرای آتش بس با دو کشور وارد گفتگو شود اما وزیر خارجه عراق با اظهار تردید نسبت به تصمیم ایران در این روند کارشکنی میکرد در این شرایط دبیر کل سازمان ملل با اظهار نگرانی از این روند که نمایندگان رسمی عراق به آن دامن می زدند، خواستار مشارکت قدرتهای بزرگ برای پیشبرد قطعنامه ۵۹۸ شد.

در ادامه روند کارشکنی های رژیم بعث عراق و زمینه سازی این کشور برای هجوم مجدد به ایران طارق عزیز وزیر خارجه عراق در نامه ای به دبیر کل پیشنهادهایی را ارائه کرد تا به صورت عملی قطعنامه ۵۹۸ از صحنه مذاکرات بین دو کشور حذف شود و نظر عراق که ناقض بندهای قطعنامه ۵۹۸ بود به اجرا در آید. مقامات عراق که میدانستند این پیشنهاد را مقامات ایران و سازمان ملل نخواهند پذیرفت با این اقدام خود، قصد داشتند زمینه های حمله مجدد به ایران را فراهم کنند گزارشهای ویژه

خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۷/۴/۳۱)

در چنین شرایطی ارتش بعث عراق صبح روز جمعه ۱۳۶۷/۴/۳۱ تجاوز سراسری مجدد خود را از سه منطقه به ایران آغاز کرد. این تجاوز تنها پس از سه روز از پذیرش رسمی قطعنامه ۵۹۸ از سوی ایران آغاز شد.

دفع تجاوز مجدد ارتش بعثی عراق در خوزستان

با انتشار اخبار تجاوز مجدد عراق به کشور به ویژه در منطقه جنوب هجوم مردم به سوی جبهه های جنگ آغاز شد و سپاه با استفاده از این فرصت به سازماندهی نیروهای بسیج پرداخت و آنها را در قالب یگانهای سازمانی در مقابل ارتش عراق آرایش داد. در این خصوص حاج سید احمد خمینی پیام امام خمینی (ره) را تلفنی به فرمانده سپاه به این صورت اطلاع داد: «اینجا نقطه حیاتی کفر و اسلام است یعنی نقطه شکست یا پیروزی اسلام یا کفر است و باید متر به متر بجنگید و هیچ چیز از هیچ کس پذیرفته نیست. اینجا نقطه ای است که یا موجب میشود سپاه حیات دوباره ای در کشور پیدا کند و یا برای همیشه یک سپاه ذلیل و مرده بشود.»

با این پیام روح تازه ای در فرماندهان پاسداران بسیجیان و نیروهای مردمی دمیده شد و خطوط مقاومت در برابر ارتش عراق در جنوب شکل گرفت. صدام که همچنان در ابتدای جنگ سودای پیروزی آسان و سریع را در ذهن می پروراند، با شدت درگیری ها مجبور شد دستور عقب نشینی دهد و تنها پس از ۲۴ ساعت ارتش عراق در اطلاعیه نظامی خود، عقب نشینی به مرزهای بین المللی را در مناطق جنوب اعلام کرد گزارش های ویژه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران ۱۳۶۷/۵/۱

فصل سیزدهم

نقش قدرت های استکباری و کشورها در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران

مقدمه

در جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه جمهوری اسلامی ایران تعداد بسیاری از قدرت های استکباری و کشورهای جهان از قبیل بلوک غرب به سرکردگی ایالات متحده امریکا و بلوک شرق با محوریت اتحاد جماهیر شوروی» عمده کشورهای عربی به ویژه کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس و سازمان های منطقه ای و بین المللی به یاری صدام و حزب بعث عراق شتافتند و از هیچ گونه کمکی به آنان دریغ نکردند (پیوست ۸: بخشی از حمایت ها و کمک های کشورهای جهان به رژیم یعنی عراق). اغلب حمایت های که از عراق در جنگ تحمیلی صورت گرفت» حمایت های سیاسی اقتصادی روانی؛ اطلاعاتی تبلیغاتی و نظامی بود که در ادامه به طور کلی به بخشی از آن اشاره می شود.

۱-۱۳ کشورهای عربی

با شروع جنگ تحمیلی بیشتر کشورهای عربی نظیر کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس (عربستان) کویت. امارات متحده قطر عمان و بحرین) و مصر هیچ بیانیه رسمی در حمایت از عراق یا محکومیت ایران صادر نکردند اما به حمایت غیررسمی و کمک به عراق پرداختند.

کشورهای کویت و عربستان با ارسال کمکهای مالی و نظامی خود به عراق بخشی از هزینه های این کشور را در دوران جنگ تحمیلی عراق علیه ایران متحمل شدند.

سفیر کویت (شیخ الصباح در واشینگتن در پاسخ به اظهارات عراقی ها گفته بود کویت در طول جنگ ۱۴ میلیارد دلار کمک نقدی و بیش از ۱۶ میلیارد دلار کمک های خدماتی به عراق کرده است.

کشور اردن

این کشور با آغاز جنگ به طور رسمی حمایت خود را از عراق اعلام کرد و در جریان جنگ هواپیماهای جنگنده عراقی برای تأمین امنیت بیشتر به اردن انتقال داده شدند.

در دوران جنگ شبکه حمل و نقل وسیعی بین اردن و عراق ایجاد شد و بندر عقبه اردن برای حمل و نقل سلاح و تجهیزات نظامی در اختیار عراق قرار گرفت و نظامیان این کشور برای مقابله با رزمندگان اسلام به جبهه های عراق اعزام شدند. شاه اردن (ملک حسین) در نطقی اظهار داشت: اگر ضرورت ایجاد کند نیروهای بیشتری را به عراق اعزام خواهیم کرد فیلی رودباری، ۱۳۷۵: ۱۶۳-۱۶۲)

کشور مصر

در آستانه جنگ، مصر با ایران و عراق رابطه دیپلماتیک نداشت کشور عراق و ایران رئیس جمهور مصر انور سادات را به دلیل امضای قرارداد کمپ دیوید مبنی بر به رسمیت شناختن اسرائیل در ۱۷ سپتامبر ۱۹۷۸م (۱۳۵۷/۶/۲۶ش) خائن به آرمانهای اعراب و اسلام . می دانستند اما با آغاز جنگ معامله اقتصادی و نظامی بزرگی بین عراق و مصر صورت گرفت. این معامله شامل تحویل سلاحهای سنگین و بالگرد به عراق از طریق مصر و پرداخت نقدی آن از سوی عراق بود سایت اینترنتی خبرگزاری

دانشجویان ایران

۲-۱۳ بلوک غرب

۱۳-۲-۱ آمریکا

دشمنی آمریکا با ملت ایران سابقه ای دیرینه دارد. ملت ایران چه پیش از انقلاب اسلامی و چه پس از آن بیشترین میزان خصومت را از جانب نظام استکباری آمریکا شاهد بوده و متحمل خسارات مادی و معنوی بی شماری شده است.

اگر چه اولین سفارتخانه آمریکا در ایران در سال ۱۸۸۳م (۱۲۶۲ش) شروع به کار کرده است، سابقه حضور آمریکایی ها در ایران به بیش از نیم قرن قبل از این تاریخ بر می گردد. حضور آمریکایی ها طی این دوران ماهیتی خدماتی داشته است. مبلغان میسیونرهای آمریکایی ارائه این خدمات را که همراه با تبلیغات و آموزشهای ویژه مسیحی بود بر عهده داشتند. فعالیت های آموزشی و بهداشتی مبلغان آمریکایی از سال ۱۸۳۰م (۱۲۰۹ش) در ارومیه آغاز شد و با ارسال هیئتی آموزشی به تهران در سال ۱۸۷۲م (۱۲۵۱ش) و افتتاح بیمارستانی در همین شهر در سال ۱۸۹۳م (۱۲۷۲ش) گسترش یافت.

مسیونرهای آمریکایی در سالهای اوج فعالیت هایشان پیش از جنگ جهانی دوم زنجیره ای از مدارس و بیمارستانها را در شهرهای بزرگ شمال ایران اداره می کردند. این مدارس برای اولین بار آموزش به سبک غربی را برای تغییر فرهنگ ایرانی - اسلامی ارائه کردند.

پس از مدت کوتاهی آمریکایی ها دریافتند که بی لیاقتی شاهان قاجار، بهترین فرصت را برای غارت منابع بکر و غنی ایران در اختیار آنها گذارده است. لذا با گرفتن امتیاز راه آهن تهران - بوشهر از ناصرالدین شاه در سال ۱۸۸۴م (۱۲۶۳ش) و امتیاز تأسیسات سد سازی و استخراج معادن و تأسیس بانک وارد عرصه سلطه اقتصادی شدند. انتصاب مورگان شوستر آمریکایی به سمت خزانه دار کل ایران طی سالهای قبل از آغاز جنگ جهانی اول توانست به سلطه این کشور ابعاد تازه ای ببخشد.

طی دوران جنگ جهانی اول آمریکا با ایجاد گروه هایی که ظاهراً هدف کمک رسانی غذایی را دنبال میکردند، (کمیته کمک ایران و کمیته ایران و آمریکا) مذاکرات اخذ امتیاز نفت شمال را با دولت ایران آغاز کردند و در نهایت در سال ۱۹۲۱م (۱۳۰۰ش) موفق به اخذ امتیاز استخراج نفت در پنج استان شمالی ایران شدند. هم زمان با شروع سلطنت پهلوی در ۱۹۲۵م (۱۳۰۴ش)، سلطه فرهنگی آمریکا با تأسیس انجمن روابط فرهنگی ایران و آمریکا ابعاد تازه ای یافت. سردار سپه و چند تن از وزرای وی عضو این انجمن بودند (میر احمدی، ۱۳۶۸: ۷۷-۸۵).

با آغاز جنگ جهانی دوم سلطه نظامی نیز بر ابعاد دخالت آمریکایی ها افزوده شد. طی سال ۱۹۴۲م (۱۳۲۱ش) با ورود دو سرهنگ آمریکایی به نام های شوارتسکف و تیمرمن ژاندارمری شهربانی و وزارت جنگ ایران زیر نظر مستقیم آمریکایی ها قرار گرفت و هم زمان ۳۰ هزار سرباز آمریکایی به همراه سایر نیروهای متفقین وارد ایران شدند. معاونت سیاسی نمایندگی دافوس، (۱۳۷۷: ۳۸).

آمریکایی ها در جنگ جهانی دوم به این نتیجه رسیدند که ایران می تواند پایگاه سیاست خارجی آمریکا در منطقه خاورمیانه باشد. لذا با پایان یافتن جنگ ایران تحت پوشش اصل چهار دکترین آروم که هدفش مبارزه با گسترش کمونیسم بود قرار گرفت و بدین وسیله حجم زیادی از سلاح و مهمات و کمک های مالی به ایران سرازیر شد.

جریان ملی شدن صنعت نفت طی سالهای پس از جنگ به آمریکا نشان داد که جنبش مخالفت با سلطه بیگانگان در ایران بسیار قدرتمند است. از همین رو با تدارک کودتای ۲۸ مرداد در سال ۱۹۵۳م (۱۳۳۲ش) به دست کرومیت روزولت (نوه رئیس جمهور اسبق آمریکا)، ضمن سرکوب جنبش ملی شدن نفت مرحله ای جدید و در عین حال همه جانبه برای سلطه آمریکایی ها بر ایران آغاز شد. در این دوران دولتمردان آمریکایی تلاش فراوانی کردند تا ایران را از یک کشور ضعیف و منزوی به نیرویی قدرتمند ولی در خدمت سیاست های آمریکا در منطقه خلیج فارس تبدیل کنند.

پس از کودتای ۲۸ مرداد بر اثر عقد قرارداد کنسرسیوم آمریکایی ها توانستند به اهداف اقتصادی خود در ایران دست یابند. اما هنوز موانع عمده ای از جمله ساختار سنتی و وابسته به بخش کشاورزی ایران در بعد اقتصادی پیش روی آنها قرار داشت. بنابراین با دیکته کردن طرح اصلاحات ارضی به محمدرضا شاه زمینه نابودی بخش کشاورزی را در ایران فراهم کردند.

بر اثر این طرح شاه توانست نیروی کار لازم را برای احداث و راه اندازی صنایع مونتاژ و وابسته به غرب به دست آورد و اقتصاد ایران را به اقتصادی تک محصولی، متکی بر واردات و مرتبط با انحصارات خارجی تبدیل کند.

در بعد امنیتی و نظامی سازمان جاسوسی آمریکا (سیا) با یاری رساندن به رژیم شاه نقشی عمده و اساسی در تأسیس ساواک و سرکوب مخالفین رژیم ایفا کرد. اگرچه ساواک پس از کودتای ۲۸ مرداد و تحت نظر تیمور بختیار با ۱۵۰ نفر پرسنل شروع به کار کرد ولی به تدریج آن چنان بسط و گسترش یافت که به عنوان اهرم عمده رژیم شاه در حفظ ثبات داخلی و شاخه ای از سازمان جاسوسی سیا در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس مورد استفاده قرار گرفت. (همان: ۳۹-۴۰)

کمک های نظامی آمریکا نیز به موازات کمک های امنیتی این کشور پس از کودتای ۲۸ مرداد به صورت تصاعدی رشد یافت. روند مذکور که با اصل چهار ترومن و دکترین آیزنهاور مبنی بر تعهد آمریکا در برابر خطر شوروی و کمونیسم گسترش یافته بود. در زمان ریاست جمهوری نیکسون و در پی سفر وی به ایران در سال ۱۹۷۲م (۱۳۵۱ش) به اوج رسید و ایران را در آستانه شکل گیری انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، تبدیل به بزرگ ترین زرادخانه نظامی خاورمیانه کرد.

رژیم شاه در چارچوب دکترین دو ستون نیکسون و با اتکا به سلاح های آمریکایی، نقش ژاندارمی خلیج فارس را بر عهده گرفت و حتی با چراغ سبز آمریکا برای حفظ سلطان عمان، دست به اقدام نظامی خارجی زد. سلطه نظامی و سیاسی آمریکایی ها طی سال های مذکور بدان پایه رسید که وزارت خارجه این کشور طی سال ۱۹۶۲م (۱۳۴۱ش) خواستار حق کاپیتولاسیون برای اتباع این کشور در ایران شد که موجب اعتراض حضرت امام خمینی (ره) و طبقات و اقشار مختلف مردم گردید. به رغم تمامی امکانات و حمایت های آمریکا از رژیم پهلوی نظام دیکتاتوری شاه با خیزش امواج انقلاب اسلامی دچار تزلزل گردید و دوره ای دیگر از اقدامات خصمانه آمریکا برای حفظ نظام استبدادی در ایران آغاز شد.

به هر حال منافع آمریکا در ایران با بیرون کردن شاه که مهره آمریکا بود از سوی ملت ایران با پیروزی انقلاب اسلامی و به ویژه شروع جنگ تحمیلی، به طور کلی از دست رفت و دشمنی این دولت با ملت ایران رو به فزونی گذاشت و بر اثر شکست های پیاپی سیاست های آمریکا در برابر ایران سقوط شاه اشغال جاسوس خانه آمریکا، شکست عملیات نجات گروگان ها و....) آمریکا جنگ را فرصت مناسبی برای تضعیف و فشار به ایران با هدف بازگرداندن ایران به سوی خودش می دانست. در واقع علت دشمنی آمریکا با ایران و حمایت آن از رژیم بعث عراق خوی استکباری، مواضع باطل و منافع نامشروع آمریکا بر اثر قدرت گرفتن اسلام بوده است.

برخی از صاحب نظران معتقدند که تصمیم قطعی به آغاز جنگ در تیرماه ۱۳۵۹ گرفته شد، زمانی که برژینسکی مشاور امنیتی رئیس جمهور آمریکا و طراح فروپاشی شوروی سابق) در مرز اردن با صدام حسین ملاقات کرد. بعضی سیاستمداران می گویند قدرت های جهانی با این جنگ موافق بودند چون در جهت منافع آنها بود. آمریکا اعتقاد داشت که درگیر کردن ایران با جنگ باعث میشود تا مسئولان کشور در سیاست های خود تجدید نظر کنند (رحمانی، ۱۳۸۳: ۶۶).

دولت آمریکا در اواخر سال ۱۳۶۲ روابط رسمی خود را با عراق به طور کامل برقرار کرد و کمک های زیر را به عراق در صدر برنامه های خود قرار داد:

- (۱) تخصیص حدود یک میلیارد دلار برای خرید محصولات کشاورزی؛
- (۲) تصمیم بانک صادرات و واردات آمریکا برای ضمانت ۸۵ درصد از ۵/۷ میلیارد دلار مبلغی که برای ساخت خط لوله نفتی بندر عقبه اردن لازم بود؛ (۳) حمایت آمریکا از قطعنامه های شورای امنیت برای محکومیت ایران.
- (۴) حمایت شدید آمریکا از تحریم فروش تسلیحات به ایران درودیان، ۱۳۷۶ (۹۱-۹۲).

آمریکا با چنین عملکردی به دنبال تحقق اهداف زیر بوده است:

- (۱) جلوگیری از پیروزی ایران با عراق
 - (۲) جلوگیری از صدور انقلاب اسلامی ایران به کشورهای همسایه
 - (۳) جلوگیری از بهره برداری احتمالی شوروی از تحولات آینده منطقه
 - (۴) ایجاد یک جبهه متحد از اعراب در مقابل ایران
 - (۵) حفظ جریان آزاد نفت خلیج فارس و تسلط بر این منطقه؛
 - (۶) زمینه سازی برای سرکوب ایران به وسیله سازمان ملل
 - (۷) جلوگیری از گسترش جنگ به کشورهای منطقه
 - (۸) مهار ایران و جلوگیری از ورود تسلیحات استراتژیک و موشک های دور برد به این کشور علیخانی، ۱۳۷۶ (۱۷۱)
- آمریکا در جریان جنگ، تلاش میکرد تا دو طرف درگیر در جنگ را در کنترل خود داشته باشد (استراتژی مهار دوجانبه

۳-۱۳ بلوک شرق

بلوک شرق با محوریت اتحاد جماهیر شوروی همراه با کشورهای چین و ... در جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران از کشور عراق پشتیبانی می کردند.

۱۳-۱-۳ اتحاد جماهیر شوروی

هنگام وقوع جنگ تحمیلی سیاست خارجی شوروی در موقعیت نامناسبی قرار داشت؛ چرا که اگر شوروی از عراق حمایت میکرد زمینه های هر گونه بهبود مناسبات با ایران از بین می رفت و اگر از ایران پشتیبانی میکرد تنها متحد خود (عراق) را در حاشیه خلیج فارس از دست میداد. از سوی دیگر شوروی بر این باور بود که پیروزی هر کدام از طرفین در جنگ نتایج نامطلوبی را به بار خواهد آورد پیروزی ایران انقلاب اسلامی را چنان قوی می ساخت که توازن را در خاورمیانه بر هم میزد و مانعی جدی بر سر راه نفوذ شوروی در منطقه به وجود می آورد و با الهام گیری مسلمانان جمهوری های شوروی از ایران امنیت ملی آن کشور در معرض تهدید قرار می گرفت. با توجه به موارد اشاره شده نقش و موضع گیری شوروی را در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران به سه دوره می توان تقسیم نمود.

۱۳-۱-۱- دوره اول از آغاز جنگ تا آزادسازی خرمشهر

در زمان تجاوز عراق علیه ایران شوروی با هر دو کشور رابطه سیاسی داشت. شوروی در این جنگ اعلام بی طرفی کرد و در این مدت سیاستمداران این کشور جنگ بین دو کشور را امپریالیستی دانستند و ضمن آن تلاش هایی برای میانجیگری و برقراری صلح از طریق کشورهای دیگر به عمل آوردند (بکتا، ۱۳۷۳: ۱۷۱). رهبران شوروی که ایران را در انزوا می دیدند امیدوار بودند که جنگ و فشارهای غرب برای آزادی گروگان ها ایران را برای رفع نیازهای تسلیحاتی و تدارکاتی به سوی شوروی سوق دهد. در این مدت شوروی به وسیله سوریه و لیبی، سعی کرد تا با تأمین برخی نیازهای تسلیحاتی ایران موضع این کشور را در مورد افغانستان تعدیل کند و با جلب توجه ایران ارسال تسلیحات به عراق را به تأخیر انداخت. از طرفی شوروی برای اینکه قطع صدور وسایل نظامی موجب رنجش عراق نشود، متحدان خود را در اروپای شرقی تشویق کرد تا نیازهای عراق را برطرف سازند. به دنبال این امر کشورهای بلغارستان چک اسلواکی سابق و لهستان به تأمین کننده عمده سلاح برای عراق تبدیل شدند.

۱۳-۱-۲- دوره دوم از آزادسازی خرمشهر تا فتح فاو

با ورود ایران به داخل خاک عراق و پیروزی های ایران در جنگ نگرانی شوروی تشدید شد و سیاستمداران این کشور برای برقراری توازن در جنگ و جلوگیری از پیروزی ایران احساس کردند باید به حمایت از عراق بپردازند تا آن کشور از سقوط حتمی نجات یابد. بنابراین علت تغییر محسوس سیاست شوروی نسبت به ایران در این دوره عبارت است از:

- (۱) حالت تهاجمی دادن ایران به جنگ و احتمال تسلط این کشور بر خلیج فارس و منطقه
- (۲) مورد تهدید قرار گرفتن منافع شوروی در عراق و خلیج فارس
- (۳) گسترش حضور آمریکا در خلیج فارس
- (۴) ناامیدی شوروی از گرایش ایران به این کشور
- (۵) مخالفت شدید ایران با سیاست شوروی در افغانستان (علیخانی، ۱۳۷۶: ۱۷۴)

۱۳-۱-۳- دوره سوم از فتح فاو تا پایان جنگ

پس از فتح فاو که خطر شکست عراق بیشتر شد شوروی به حمایت جدی تر از آن کشور پرداخت و انواع کمک های نظامی و غیر نظامی خود را به آن کشور روانه کرد.

مسئولان و سیاستمداران کشور اصرار داشتند که دفع تجاوز دشمن، بیش از آنکه با اتکا به دستگاه دیپلماسی امکان پذیر باشد بر توانایی و قدرت ملی مبتنی است. دیپلماسی ایران تبیین متجاوز بودن عراق و به عقب راندن آن از اراضی اشغالی و شرایط ایران برای پذیرش آتش بس را به مثابه اهداف سیاست خارجی دنبال میکرد. از طرفی ایران روابط سیاسی خود را با سایر همسایگان بخشی از اعراب مانند جبهه پایداری سوریه، لیبی، فلسطین و الجزایر بسیاری از کشورهای عضو جنبش عدم تعهد مانند ژاپن و برخی از کشورهای اروپایی حفظ کرد.

به طور کلی می توان گفت کمک ها و حمایت های دولتها و مجامع بین المللی از عراق در جنگ، به طور گسترده و همه جانبه و در ابعاد سیاسی فرهنگی نظامی، اقتصادی، علمی و فناوری بوده است. در مجموع بین سالهای ۱۳۵۹ تا ۱۳۶۷ درصد خرید های نظامی عراق از بلوک شرق مانند: شوروی (۳۷ درصد)، چین (۱۰ درصد) و سایر کشورها (۱۲ درصد) و از بلوک غرب مانند دولتهای اروپای غربی و آمریکا (۳۷ درصد) بوده است.

سازمان ملل طی گزارشی به برنامه های تسلیحاتی عراق اشاره می کند و می نویسد:

عراق تسلیحات خود را از ۱۵۰ شرکت آلمانی آمریکایی و انگلیسی تهیه کرده است. بر اساس گزارش های رسیده دولت عراق از سال ۱۹۷۵م (۱۳۵۳ ش)، از ۸۰ شرکت آلمانی ۲۴ شرکت آمریکایی و حدود ۱۲ شرکت انگلیسی و چند شرکت سوئیسی، ژاپنی ایتالیایی فرانسوی، مولدی، برزیلی و آرژانتینی تجهیزات دریافت کرده است. از آنجا که قدرتهای بزرگ در سازمان ملل نقش و نفوذ مستقیمی دارند، همواره عراق را مورد حمایت یک جانبه قرار می دادند. به طوری که مصوبات شورای امنیت همواره بر جنایت های عراق سرپوش می گذاشت و رفتار غیرانسانی و ضد حقوق بشر این کشور را توجیه میکرد. مروری بر قطعنامه های شورای امنیت نشان میدهد که این کشورها حتی در مواردی که فجایع عراق، وجدان بشری را هم به درد می آورد، از محکوم کردن عراق خودداری می کردند (ولایتی، ۱۳۷۴ ۱۶۲۱۵۷).

با توجه به آمار و استناد موجود در مجموع ۳۶ کشور شامل کشورهای عربی بلوک غرب و بلوک شرق در دوران هشت سال دفاع مقدس به عراق کمک کرده اند.

فصل چهاردهم

پیروزی ایران در دفاع مقدس (نتایج و دستاورد ها)

مقدمه

"دوران دفاع مقدس" یکی از مقاطع فراموش نشدنی و بی نظیر تاریخ ایران است. مردم ایران در شرایطی که تازه با نهضت اسلامی خود توانسته بودند حکومتی جدید را در کشور شکل دهند و هنوز ساختارهای سیاسی و نظامی جدید را آرایش نداده بودند و تحت فشارهای تبلیغاتی و اقتصادی برخی از قدرت های استکباری جهان بودند و آشوب های داخلی در بعضی از نقاط کشور در جریان بود «دچار تجاوز نظامی ارتش بعثی عراق شدند» و هم زمان با آن نیز کشور با ترور های منافقین و اختلافات سیاسی در سطح مقامات بالا از جمله ریاست جمهوری مواجه شد.

از طرف دیگر کشور عراق از هم امکانات لازم برای شروع جنگ برخوردار بود «مشکل مالی نداشت، حمایت تسلیحاتی هم می شد و تبلیغات جهانی هم به نفع وی بود. در چنین وضعیتی ایران به مقابله با قوای متجاوز عراق پرداخت و همه سرزمین های اشغالی خود را آزاد کرد و برای اولین بار در تاریخ جنگ های ایران ذره ای از خاک کشور در تصرف ارتش متجاوز باقی نماند.

شایان توجه است که معیار پیروزی و شکست کشورها در جنگ شامل دو نکته اساسی به شرح زیر است:

(۱) طرف پیروز چه در حالت دفاع و یا تهاجم به اهداف نهایی خود نائل شود.

(۲) طرف شکست خورده چه در حالت دفاع و یا تهاجم به اهداف نهایی خود نائل نشود.

از طرفی باید گفت پیروزی و یا شکست طرفین متخاصم در جنگ در سطح راهبردی و مقیاس منطقه ای و جهانی باید ویژگی های زیر را داشته باشد:

(۱) مردم طرف پیروز و یا شکست خورده باید پیروزی و یا شکست را با تمام وجود خود احساس کنند.

(۲) طرف شکست خورده به طور تلویحی و یا به صراحت، به پیروزی طرف مقابل و یا شکست خود اعتراف کند.

(۳) قدرت های بزرگ جهانی که طراح و صحنه گردان جنگ بین کشورها و یا گروه ها هستند به طور تلویحی و یا به صراحت به پیروزی و یا شکست طرفین جنگ اعتراف کنند.

(۴) سازمان های حقوقی و بین المللی به طور تلویحی و یا به صراحت به شکست و یا پیروزی طرفین متخاصم در جنگ اذعان کنند.

(۵) کشورهای جهان شکست و یا پیروزی طرفین متخاصم را در جنگ احساس و درک کنند.

با این وصف در هشت سال دفاع مقدس با رهبری و فرماندهی مدارانه امام خمینی (ره) و مقاومت مردم و مجاهدت رزمندگان اسلام در مقابل رژیم بعث عراق جمهوری اسلامی ایران در پایان جنگ «پیروز مطلق جنگ» شد که این پیروزی ناشی از عوامل و دلایل متعددی بود که در نهایت نتایج و دستاوردهای بزرگی را برای ملت بزرگ ایران به دست آورد.

۴-۱-۱ عوامل پیروزی جمهوری اسلامی ایران

مهم ترین عوامل پیروزی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با رژیم بعث عراق و استکبار جهانی به شرح زیر است:

۱۴-۱-۱ رهبری و فرماندهی حضرت امام خمینی (ره)

با آغاز جنگ بزرگ ترین نقطه قوت ایران «وجود رهبری معنوی پر جاذبه دورانیش شجاع توانمند و با حکمتی بود که مردم ایران او را از صمیم قلب دوست داشتند و توانسته بود به عنوان نقطه اتکا و توانمندی روحی ملت ایران عمل کند.

امام خمینی (ره) تهدید بزرگ جنگ تحمیلی را به فرصتی استثنایی برای بروز توانای های ملت ایران و آزمونی برای جهاد فی سبیل الله تبدیل کردند. ایشان توانستند با نفوذ عظیم خود، انگیزه بزرگی را با مقاومت در برابر دشمن در بین بسیاری از مردم ایران به وجود آورند و روحیه تهاجمی را در قوای مسلح ایجاد و با تدابیری هوشیارانه از پیروزی دشمن جلوگیری کنند. ایشان توانستند بلافاصله ابتکار سیاسی جنگ را در دست گرفته و دولت عراق را در بن بست عملکرد خود قرار دهند. ایشان به سرعت انسجام ملی را در کشور علیه متجاوز شکل دادند و مقاومتی مثال زدنی را از ملت ایران به نمایش گذاشتند.

در یک جمله کوتاه می توان نقش رهبری حضرت امام خمینی (ره) را به عنوان فرمانده کل نیروهای مسلح و ولی فقیه در جامعه چنین تبیین نمود که ایشان توانستند همه آحاد مردم را در مقابله با دشمن متجاوز بسیج کرده و دشمن را از کشور بیرون کنند.

ارزش ها از مهم ترین اجزاء یک فرهنگ به شمار می آیند؛ چرا که از باورهای یک ملت سرچشمه می گیرند و در عرصه های گوناگون فعالیت آن تاثیر می گذارند. بروز و ظهور این ارزش ها به هنگام حوادث و رخدادهای سرنوشت ساز از جمله دفاع از کیان و سرزمین بسیار حائز اهمیت است.

ارزش های که در حماسه دفاع مقدس تبلور یافت و از عوامل مهم پیروزی بر دشمن بود ریشه در فرهنگ ناب اسلامی و باورهای دینی و اعتقادات رزمنده گان اسلام داشت. رزمندگان اسلام براساس آموزه های قرآنی؛ ارتباط خود را با خداوند متعال نزدیک و استوار کرده بودند. این ارتباط که با یاد خدا به وسیله نماز و انس با قرآن و دعا و راز و نیاز و نیز اخلاص و رزی و توکل پدید می آمد آرامش را بر آن ها چیره و از امداد و نصرت الهی برخوردار می ساخت.

تمسک فرماندهان و رزمنده گان به فرهنگ ناب اسلامی الهام گرفتن از باورهای ژرف دینی اقتدار به سیره جهاد معصومین (علیه سلام) به ویژه نهضت حرکت آفرین عاشورا؛ آراسته شدن به ارزش های پیروزی آفرین اسلامی و امید داشتن به امداد های غیبی از جمله این ویژگی هاست. همچنین استفاده قابل قبول از سلاح تبلیغات و نیز هنر و ادبیات را با هدف خنثی کردن تهاجم تبلیغاتی دشمن و افزایش روحیه رزمنده گان باید از ویژگی های دفاع مقدس برشمرد (تقی زاده اکبری، ۱۳۸۰: ۱۱).

از مهم ترین ارزش ها دفاع از عقیده است و بدون شک دوران هشت ساله جنگ تحمیلی عراق علیه ایران از افتخارات بزرگ و بی نظیر ایران اسلامی است.

۱۴-۳ پشتیبانی مردم از دفاع مقدس

در دوران دفاع مقدس ملت ایران ظرفیت روحی بالا و تحمل فراوانی از خود نشان دادند. میل به فداکاری و ایستادگی در بین مردم افزایش یافت اقشار مختلف مردم پیوسته از نظام جمهوری اسلامی و سیاستهای امام خمینی (ره) برای پیروز شدن در برابر دشمن حمایت میکردند مشروعیت دفاع از اسلام کشور و انقلاب اسلامی، انگیزه ای قوی در مردم به وجود آورد که موجب وحدت ملی و اراده مصمم برای دفع تهاجم نظامی خارجی شد.

در دوران دفاع مقدس بخشی از مردم ایران داوطلبانه از سراسر نقاط کشور با انگیزه الهی عازم جبهه های جنگ شدند و توانستند تمام نارسایی ها و کمبودهای موجود را در جبهه ها با حضور خود بر طرف کنند. وجود چنین رزمندگانی امکان طرح ریزی عملیات های گوناگون و پیچیده را برای فرماندهان و برنامه ریزان فراهم می آورد. حضور نیروهای داوطلب بسیجی موجب شد تا موازنه قوا به نفع ایران برقرار شود و قدرت مکمل توان رزمی ایران با سازماندهی آنها به وجود آید تا بتوانند نقش تعیین کننده ای در پیروزی ایران بر قوای بعثی فراهم آورند.

در جنگ تحمیلی رژیم بعثی عراق علیه ایران افشار مختلف مردم که توانایی حضور در جبهه های حق علیه باطل را داشتند به صف رزمندگان می پیوستند و آنها که این توانایی را نداشتند با پشتیبانی های مادی و معنوی خود از رزمندگان اسلام

حمایت می کردند. در این خصوص میتوان به نقش اقشار مختلف مردم از جمله روحانیون دانشجویان دانش آموزان زنان و ... به شرح زیر اشاره کرد:

۱۳-۱-۱۲ روحانیت

این قشر در دفاع مقدس نقشی منحصر به فرد و در تمامی عرصه ها حضور و تأثیر جدی به شرح زیر داشته است.

(۱) **بسیج نیروهای مردمی:** اولین نقشی که روحانیت به خوبی از عهده آن برآمد، بسیج مردم برای دفاع بود. بسیج نیروها و تشویق مردم به حضور در عرصه های دفاع به شکل های مختلفی از جمله اعلام بسیج عمومی از سوی امام خمینی (ره)، نبین مسئله با همت خطبا و امامان جمعه و جماعت نمود پیدا کرد.

(۲) **حضور فیزیکی در صحنه جنگ:** با شکوفایی نظام اسلامی و هجوم دشمنان به سرزمین ایران، علما و روحانیون با پوشیدن لباس نظامی در صحنه های مختلف جبهه و عملیات، رزمندگان اسلام را یاری می کردند.

(۳) **حمایت مالی از جنگ:** حمایت های مالی علما و روحانیون در طول دفاع مقدس از اهمیت بسزایی در تقویت مادی و معنوی رزمندگان برخوردار و به شکل های مختلفی از قبیل کمک های مستقیم مالی روحانیت تخصیص بخشی از وجوهات و کمک های مالی غیر مستقیم بوده است.

(۴) **حمایت از خانواده مجاهدان و ایثارگران:** از جمله اقدامات مؤثر در تقویت روحیه رزمندگان سرکشی به خانواده های رزمندگان و رفع نیازهای آنها بود. به این منظور، ستادهایی در شهرها تشکیل میشد و با سرکشی به خانواده رزمندگان کالاهای اساسی را در اختیار آنها قرار میداد. روحانیون به خصوص امامان جمعه و جماعت نقش بسزایی در این ستاد و نظارت بر فعالیت آن داشتند.

(۵) **شاداب نگه داشتن روحیه مردم:** در دفاع مقدس به رغم موشک باران ها بمباران ها، تشیع کاروانهای شهدا، فشارهای اقتصادی و موج عظیم تبلیغاتی دشمنان روحیه مردم و جامعه اسلامی ایران استوار و پایدار ماند و چهره ای تابناک از خود نشان داد. بدون تردید روحانیون در این فضا سازی و خنثی کردن تبلیغات زهر آلود دشمن نقشی مهم و اساسی داشتند.

(۶) **تقویت بنیه اعتقادی و تحکیم ارزشهای اخلاقی رزمندگان:** حضور طلاب فاضل به خصوص عالمان وارسته ای چون امام خامنه ای (مدظله العالی) در سمت نماینده امام، میرزا جواد تهرانی عالم) وارسته و زاهد گرانمایه آیت الله مشکینی، آیت الله اشرفی اصفهانی و در جبهه ها موجب فزونی شور و حال عارفانه و عشق به مجاهدت و شهادت طلبی رزمندگان می شد. دفاع مقدس فرصتی مناسب برای در آمیختن جهاد اکبر و اصغر و مبارزه با دشمن درون و برون بود. روحانیت در جبهه با تبلیغ ارزشهای اخلاقی بهره وری فضای اخلاقی جبهه را افزایش دادند و با علم و عمل خویش به تشنه کمان معرفت درس اخلاق و مهر و صفا دادند.

۱۴-۱-۳ دانشجویان

همه مردم ایران از همه اقشار در پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی نقش داشتند ولی نقش و حضور جوانان به ویژه جوانان دانشگاهی بسیار برجسته است.

حضور دانشجویان و افسران دانشگاهی در عرصه نبرد مستقیم با دشمن بعثی و نیز خلاقیت های آنها در مدیریت همه جانبه جنگ تأثیر بسزایی در ناکار آمد ساختن ارتش بعث عراق و حامیان آن برجای گذاشت.

۱۴-۳-۳ دانش آموزان

جوانان و نوجوانان دانش آموز در پیروزی انقلاب اسلامی و هشت سال دفاع مقدس نقش تعیین کننده ای داشتند و با حضور در جبهه های جنگ تحمیلی دین خود را به اسلام و انقلاب اسلامی به خوبی ادا نمودند دانش آموزان انقلابی در جنگ تحمیلی حماسه های بزرگی را خلق کردند که نمونه بارز آن دانش آموز بسیجی سیزده ساله «شهید حسین فهمیده بود که الگوی همه دانش آموزان کشور است.

۱۴-۳-۴ زنان

زنان در دوران دفاع مقدس نقش مؤثری داشتند. هر چند حضور فیزیکی در صحنه های نبرد تنها برای معدودی از زنان ممکن بود اما حضور در پشت جبهه و به منظور پشتیبانی مادی و معنوی از رزمندگان اسلام و نیز خدمات فرهنگی و امداد پزشکی آنان بسیار وسیع بوده است.

در سال های دفاع مقدس، زنان به صورت گمنام دوش به دوش همسران، برادران فرزندان و خویشان خود به ایفای نقش پرداختند. بیشتر نیروهای ستادهای پشتیبانی دوران جنگ را زنان متدین و مبارز تشکیل میدادند. تهیه نیازمندیهای رزمندگان در جبهه ها از عمده ترین فعالیتهای این ستادها به حساب می آمد از فعالیتهای دیگر زنان حضور در بسیج مقاومت و شرکت در اردوهای بسیج بود که بازتاب جهانی از خود برجای گذاشته است.

۱۴-۱-۴ ابتکارات و خلاقیت ها

جبهه های جنگ فرماندهانی را پرورش داد و تربیت کرد که خلاقیت و امید آنها به پیروزی، تحول عظیمی را در تغییر وضعیت جنگ به نفع ایران ایجاد کرد. فرماندهان در میدان جنگ توانستند امور جبهه ها را برای مقابله با قوای دشمن، سازماندهی کنند و مجموعه ای یکپارچه و مقتدر برای اداره صحنه های گوناگون جنگ تدارک ببینند. طرح ریزی عملیتهای بزرگ و افتخار آفرین بدون حضور دائمی فرماندهان و

خلاقیت های آنان در جبهه های نبرد امکان پذیر نبود علایی، ج ۲، ۱۳۹۱ (۵۶۲). بزرگ ترین خلاقیت رزمندگان اسلام در هشت سال دفاع مقدس این بود که توانستند تاکتیک ها تکنیکها و راهبردهای خود را که نوعی خلاقیت و نوآوری محسوب می شد، بر راهبرد و دکترین دشمن غلبه دهند و اصول مهم نظامی را که مبتنی بر قوانین دیکته شده آنها بود، بر هم بزنند

۱۴-۱-۵ همبستگی ملی و مشارکت عمومی

وحدت و یکپارچگی مردم در پیروزی انقلاب اسلامی و همچنین در دوران دفاع مقدس در تعقیب اهداف نظام همواره موجب تقویت کشور نظام و ولایت شده، آسیب پذیری ها و تهدیدات را دور کرده است. عناصر اصلی تعیین کننده در این ارتباط همان وحدت اسلامی مردم است که راز پیروزی انقلاب و دفاع مقدس محسوب می شود و در قالب همبستگی ملی و مشارکت عمومی تجلی پیدا کرده است.

عوامل همبستگی ملی در دفاع مقدس عبارت بود از: معنویت اسلامی، ارزش های دینی و ملی و فرهنگ ایرانی اسلامی که از نشانه های آن می توان به اجتماعات مردمی در تشکیل نهاد انقلابی بسیج و گسترش آن تا ادارات، کارخانه ها، مدارس، دانشگاه ها، شرکت در جبهه های جنگ و تظاهرات به مناسبت های مختلف نظیر روز قدس و یوم الله ۲۲ بهمن، مشارکت در حوزه های انتخاباتی برای رای دادن حتی در زیر بمباران و موشک باران دشمن، مقابله مردم با گروهک های ضد انقلاب به ویژه منافقین، همبستگی دولت و ملت و روابط حسنه مردم اشاره کرد

۲-۱۴ عوامل پیروزی در دفاع مقدس از دیدگاه امام خامنه ای (مدظله العالی)

عواملی که سبب پیروزی در دفاع مقدس شده از دیدگاه امام خامنه ای (مدظله العالی) بدین شرح است:

(۱) قیام الله و قیام بالله

(۲) عملی شدن نصرت خدا در حمایت از مجاهدان فی سبیل الله

(۳) ایمان مذهبی به خدا، باور و توکل به خدا و نصرت او تعید در فرمان های الهی و عمل به قواعد و دقایق حکمت آمیز دستور العمل های الهی و شکر نعمت ها

(۴) متمسک شدن مردم و رزمندگان به اسلام ناب محمدی و مفاهیم قرآنی چون جهاد و مبارزه

(۵) ارتباط مستحکم رزمندگان و مردم با امام و رهبر خود؛

(۶) توجه تقویت و آمادگی بعد معنوی نیروی انسانی

(۷) همراهی سلحشوری نظامی با خلوص معنوی؛

(۸) همراهی انضباط و کار و آموزش با تقوا و توکل و عشق

(۹) همراهی نظامی گری با آگاهی و تحلیل سیاسی؛

(۱۰) همراهی ایمان به خدا با اعتماد به ملت و مردم و بسیج؛

(۱۱) همراهی و توأم کردن علم و اراده مستحکم با جهاد و ایمان؛

(۱۲) همبستگی همدلی، پیوند، وحدت، یکپارچگی و انسجام مردم و مسئولان و فرماندهان؛

(۱۳) شجاعت و نترسی در برابر هیت دشمن و مرعوب دشمن نشدن

(۱۴) آمادگی فداکاری و ایثارگری مجاهدان و عشق به خدا و علاقه به سرنوشت کشور، ملت و میهن

(۱۵) دانش، راهبرد و تاکتیک پخته و کارآمد و سازماندهی کارآمد، مستحکم و اثربخش.

۴-۱۴ نتایج و دستاوردهای جمهوری اسلامی ایران

پیروزی جمهوری اسلامی ایران در دفاع مقدس نتایج و دستاوردهای فراوانی در عرصه های داخلی و خارجی داشت که به قسمتی از آنها به شرح زیر می توان اشاره کرد:

دستاوردهای قابل توجه داخلی جمهوری اسلامی ایران در هشت سال دفاع مقدس در عرصه های سیاسی - امنیتی اجتماعی - فرهنگی اقتصادی علمی و فناوری و نظامی به قرار زیر است:

۱۴-۴-۱۰ عرصه سیاسی و امنیتی

یکی از تجربه های نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مبارزه فعال با ضد انقلاب داخلی، توأم با نبرد گسترده علیه تجاوز خارجی بود در شرایطی که صدام آمریکایی به ایران انقلابی تجاوز کرده و شکست خورده بود کلیه گروه های وابسته در کردستان، دیگر نمی توانستند انگیزه ای برای مقابله با حاکمیت انقلابی مردم و انقلاب اسلامی و نهادهای امنیتی بر مبنای مردم سالاری دینی داشته باشند (منصوری لاریجانی، ۱۳۸۹: ۲۹۱)

همچنین احزاب مسلح دموکرات و کومله نیز سلاح خود را به زمین گذاشته تا حد زیادی نفوذ سیاسی خود را در کشور از دست دادند.

مهمترین معضل ناامنی در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، همکاری و همراهی سازمان مجاهدین (منافقین) خلق با رژیم بعثی عراق بود که با سقوط صدام حسین و از بین رفتن حزب بعث در عراق، قدرت نظامی منافقین تا حدود زیادی از بین رفت.

۱۴-۴-۱۰ عرصه اجتماعی و فرهنگی

از برکات مهم دفاع مقدس تقویت اعتماد به نفس و خودباوری بوده است. ملت ایران در دوران دفاع مقدس به این نتیجه رسید که باید خود را باور کرده، با تکیه بر توانمندی های خود به ویژه جوانان کشور را اداره کند. تأثیر این خودباوری بعد از جنگ در عرصه های مختلف اجتماعی، فرهنگی اقتصادی و فناوریهای نوین دفاعی نمود فزاینده ای داشته است که بخش هایی از آن به شرح زیر تبیین می شود.

(۱) داشتن روحیه قناعت و صرفه جویی؛

(۲) ابتکار عمل در ساخت قطعات وسایل و تجهیزات مورد نیاز

(۳) خود کفایی در کالاها و تجهیزات اساسی در مقابل تحریم های اقتصادی؛

(۴) رشد باورهای دینی و معنوی؛

(۵) تولد تفکر بسیجی به عنوان ایدئولوژی کارآمد دفاع مقدس

(۶) رشد فضایل اخلاقی و معنوی؛

(۷) رواج فرهنگ ساده زیستی به جای فرهنگ رفاه طلبی و سرمایه داری (همان:)

(۸) تکلیفی عمل کردن در دفاع مقدس چنان که امام خمینی (ره) در این زمینه می فرمایند: «ملت ما تا آن روز که احساس

کرد که توان و تکلیف جنگ دارد، به وظیفه خود عمل نمود آن ساعتی هم که مصلحت بقای انقلاب را در قبول قطعنامه

دید و به آن گردن نهاد، باز هم به وظیفه خود عمل کرده است. (صحیفه امام، ج ۲۱، ۱۳۷۸: ۲۸۴)

تحریم اقتصادی ایران از اول پیروزی انقلاب اسلامی آغاز و در اوایل سال ۱۳۵۹ به صورت رسمی از سوی کشور آمریکا اعلام شد و بخش قابل توجهی از نیازهای گسترده مردم و نیروهای مسلح را با مشکل جدی مواجه کرد. ملت ایران در دوران دفاع مقدس با روحیه قناعت و صرفه جویی مقاومت کرد و در تولید و ساخت نیازهای مختلف عمومی و تخصصی تا مرز خود کفایی بخش قابل توجهی از نیازهای ضروری پیش رفت مسئولان توانستند با توزیع عادلانه کالا در این دوران نیازمندی های ضروری اکثر مردم را با قیمت مناسب در اختیار آنان قرار دهند و نارضایتی عموم را مرتفع کنند. (منصوری لاریجانی، ۱۳۸۹: ۲۹۲)

البته با تمام مشکلاتی که جنگ برای اقتصاد ایران به بار آورد و به رغم آنکه کشور در دوران جنگ تحمیلی در شرایط تحریم تسلیحاتی و اقتصادی به سر می برد، با همت مسئولان و همراهی مردم بحرانهای اقتصادی پشت سر گذاشته شد.

۱۴-۴-۱۴ عرصه علمی و فناوری

تحول در حوزه صنایع دفاعی از جمله ساخت انواع موشک ها، پیشرفت در امور هوا - فضاء افزایش توان پدافند هوایی ساخت انواع هواپیما، بالگرد و کشتی، ساخت انواع جدید هواپیماهای سبک شناسایی (پهپاد) و.... این باور را در مراکز دانشگاهی و علمی - پژوهشی کشور به وجود آورد که خواستن توانستن است. همچنین متکی نبودن به بیگانه در امر فناوری های جدید و درک فرایند رشد فناوری از سوی متخصصان و نخبگان داخلی فرهنگ خودباوری بود که در اندیشه رزمندگان کشور ایران در دوران دفاع مقدس تجلی کرد.

عرصه نظامی

جنگ تحمیلی، فشار و مشکلات زیادی را برای ملت و دولت ایران به وجود آورد و این فشارها، به خصوص تحریم تسلیحاتی از سوی بسیاری از قدرت های استکباری نظیر کشورهای بلوک غرب شرق و حمایت مالی و انسانی تعدادی از کشورهای عربی منطقه از رژیم بعث عراق، باعث شد که توانایی های نیروهای مسلح به شرح زیر شکوفا شود:

(۱) نیروهای داوطلب مردمی در سازمان رزم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به کار گرفته شدند و با گسترش توانایی های متعدد در ابعاد مختلف، به عنوان قدرت بازدارنده در پیشروی های ارتش رژیم بعث عراق عمل کردند.

(۲) ارتش جمهوری اسلامی ایران از وابستگی نظامی کشورهای بیگانه به ویژه آمریکا رها شد و قابلیت ها و توانمندی های خود را به نمایش گذاشت.

(۳) اندیشه های دفاعی امام خمینی (ره) تبیین شده و مردم با فرهنگ جهاد و شهادت آشنا شدند

(۴) رژیم یعنی عراق با تلاش و فداکاری نیروهای مسلح و مردم از سرزمین مقدس

(۵) ابتکار نظامی و تدبیر عملیاتی به غیر از سال اول جنگ، در اختیار نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت؛

(۶) ارتش رژیم بعثی عراق که با حمایت های گسترده کشورهای دنیا اقدام به تجاوز کرد، در نهایت شکست خورد و همین

موضوع باعث دور شدن تهدیدات نظامی منطقه ای و حتی بین المللی از کشور ایران شد.

(۷) ابتکارات و خلاقیت های فنی و مهندسی نظامی و طراحی نیازهای ویژه دوران دفاع مقدس از دستاوردهای بی نظیر در آن دوران است که رزمندگان اسلام موفق شدند با استفاده از این توانمندی ها در حفظ نیروی انسانی امکانات و نیز تسهیل در دفاع نابرابر، به موفقیت های چشمگیری برسند. در خصوص دستاوردهای صنعتی می توان به ایجاد صنایع موشکی و توسعه آن، توسعه تولید مهمات و خود کفایی در آن، ساخت سلاح های نیمه سنگین و سنگین و توسط آن ایجاد صنایع دریایی و توسعه آن خود کفایی در ساخت انواع سلاح سبک، توسعه توانمندی اردلان به ویژه در سامانه های هوایی و پیشرفت در سایر صنایع مانند ارتباطات مهندسی و ... اشاره کرد.

(۸) یکی از تجربیات موفق به کارگیری نیروهای داوطلب از اقشار مختلف مردم در جبهه های جنگ بود ولی این مزیت مشکلاتی را برای مدیران جبهه ها ایجاد می کرد، به گونه ای که نیروهای داوطلب برای مدت معینی به جبهه اعزام می شدند و پس از اتمام ماموریت به موطن خود باز می گشتند. بنابر این دوباره نیاز به اعزام نیروهای جدید بود.

۵-۱۴ دستاوردهای دفاع مقدس از دیدگاه امام خمینی (ره)

با توجه به پیام امام خمینی (ره) در ۱۳۶۷/۱۲/۳، برخی از دستاوردهای هشت سال دفاع مقدس را می توان به شرح زیر برشمرد.

- (۱) ما انقلابمان را در جنگ، به جهان صادر نموده ایم؛
- (۲) ما مظلومیت خویش و ستم متجاوزان را در جنگ ثابت نموده ایم
- (۳) ما در جنگ دوستان و دشمنانمان را شناخته ایم؛
- (۴) ما در جنگ ابهت دو ابر قدرت شرق و غرب را شکستیم؛
- (۵) ما در جنگ، به مردم جهان و خصوصاً مردم منطقه نشان دادیم که علیه تمامی قدرت ها و ابر قدرت ها، سالیان سال می توان مبارزه کرد؛
- (۶) ما در جنگ پرده از چهره تزویر جهان خواران کنار زدیم؛
- (۷) جنگ ما، جنگ حق و باطل بود و تمام شدنی نیست؛
- (۸) جنگ ما، جنگ ایمان و رذالت بود و این جنگ از آدم تا ختم زندگی وجود دارد؛
- (۹) جنگ ماه کمک به فتح افغانستان را به دنبال داشت؛
- (۱۰) جنگ ما، فتح فلسطین را به دنبال خواهد داشت؛
- (۱۱) جنگ ما موجب شد که تمامی سردمداران نظام های فاسد در مقابل اسلام احساس ذلت کنند؛
- (۱۲) علاقه به اسلام شناسی مردم در آمریکا و اروپا و آسیا و افریقا یعنی کل جهان از جنگ هشت ساله ماست. (صحیفه امام، ج ۲۱: ۲۸۴-۲۸۳)

فرهنگ شهادت عبارت است از مجموعه آگاهی ها، باورها آداب و اعتقادات و اعمالی که موجب وصل انسان به عالی ترین و والاترین درجه کمال یعنی مرگ آگاهانه در راه خدا می شود. هر گونه آثار باقی مانده از شهدا درباره شهادت و شهید، سیره، روش و پیام شهیدان و بالاخره تربت پاک و مقدس آنها بخشی از این فرهنگ است؛ فرهنگ شهادت عبارت است از تعیین عاشقانه ای که انسان دنیوی را در عبور از حیات مادی به حیات معنوی لقاء الله می رساند. «(معدنی، ۱۳۷۸: ۲۲)

در مکتب توحید آن چیزی دارای ارزش و ماندگاری است که در راه خدا و برای خدا شکل گیرد. هر مقدار از عمر انسان که برای خدا صرف شود، هر کاری که برای خدا انجام گیرد و هر مالی که در این راه هزینه شود از ارزش واقعی و ماندگاری برخوردار است و از این رو هر چه انجام کاری برای خدا سخت تر و نیت خالص تر باشد، ارزش و اثر آن بیشتر است. بنابراین هر گونه اهتمام و تلاش در راه خدا مصداق جهاد فی سبیل الله است.

یکی از عوامل مهم و اساسی مقاومت و پیروزی در هشت سال دفاع مقدس، حضور رزمندگان به ویژه جوانان عاشق و شهادت طلب ایران اسلامی بود که در برابر استکبار جهانی، صحنه های بی نظیری از شهادت و ایثار خلق کردند که به جز در برهه ای کوتاه از صدر اسلام همانند ندارد.

اگر فرهنگ شهادت طلبی و ایثارگری نبود، نه انقلاب به پیروزی می رسید و نه نظام اسلامی دوام می یافت، همان گونه که در صدر اسلام نیز اگر این ویژگی نبود به اسلام شکل گرفته بود و نه دوام می یافت.

۱-۱۵ تعاریف

۱-۱-۱۵ ایثار

ایثار در لغت به معنی برگزیدن، عطا کردن و در اصطلاح یعنی عرض دیگران را بر عرض خویش و منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن است.

۲-۱-۱۵ ایثارگران

ایثارگران به کسانی اطلاق میشود که برای پاسداری از اسلام و سرزمین اسلامی در مقابل تهاجم دشمنان اسلام به مبارزه برخاستند. احراز مصادیق ایثارگری در نظام جمهوری اسلامی ایران و بر طبق قوانین و مقررات و ضوابط جاری کشور شامل رزمندگان، جانبازان آزادگان، شهدا و خانواده آنها به شرح زیر است.

(۱) **رزمندگان:** رزمندگان به افرادی از نیروهای مسلح و یا نیروهای داوطلب مردمی گفته می شود که در مقابل تهاجم دشمنان برای دفاع از اسلام و سرزمین اسلامی وارد جنگ شدند.

(۲) **جانبازان:** جانبازان به رزمندگانی اطلاق میشود که در مقابل دشمن به نبرد پرداخته، از نظر جسمانی یا روانی آسیب دیده اند.

(۳) آزادگان: به رزمندگانی که با دشمن به نبرد پرداختند و به اسارت در آمدند آزادگان گفته میشود. آنان در زندانهای دشمن مورد اذیت و شکنجه قرار گرفتند ولی همچنان مقاومت کردند و تعدادی شهید شدند و تعدادی پس از جنگ به کشور اسلامی ایران بازگشتند که از طرف مردم به آزادگان شناخته شدند.

(۴) شهیدان: «شهید» در لغت به معنی گواه حاضر ناظر و و در اصطلاح دینی به کسی اطلاق میشود که با انتخاب آگاهانه و بر اساس حجت شرعی، در راه خدا به شهادت می رسد. شهید در اساسنامه بنیاد شهید انقلاب اسلامی این گونه تعریف شده است: شهید به کسی گفته میشود که جان خود را در راه انقلاب اسلامی و حفظ دستاوردهای آن یا دفاع از کیان جمهوری اسلامی ایران در مقابل تهدیدات و تجاوزات دشمن و عوامل ضد انقلاب و اشراک نثار نموده یا می نماید.

۲-۳-۲ جنگ نرم رژیم بعثی عراق با آزادگان

(۱) جنگ روانی: یکی از هدف های جنگ روانی بعثی ها، نامشروع و باطل نشان دادن نظام جمهوری اسلامی به مردم ایران و جهان بود. بزرگترین راه دستیابی به این هدف نیز این بود که نگاه آزادگان به نظام جمهوری اسلامی و امام خمینی را تغییر دهند؛ به گونه ای که آنها خود خواسته علیه نظام و امام مصاحبه کنند. یکی از راه های جنگ روانی دشمن برای بی اعتماد کردن آزادگان به امام خمینی و نظام جمهوری اسلامی، پخش اخبار دروغ بود. آنها در دروغ گفتن به کسانی که هیچ منبعی جز زندانبانان و رسانه های عذاقی نداشتند، کم نگذاشتند.

(۲) جنگ دگرگون ساز: جنگ دگرگون ساز در دنیای اسارت، همان چیزی است که امام خامنه ای آن را "شیخون فرهنگی" یا "استحاله فرهنگی" نامیدند.

زندانبانان عراق دو دسته بودند، گروهی که درون اردوگاه آزادگان را شکنجه می کردند و کسانی که بیرون از اردوگاه برای تغییر در باورها و رفتارهای آزادگان نقشه می کشیدند. هدف آنها این بود که آزادگان را به سوی بی دینی و دور کردن از باورهای دینی بکشانند تا سست شوند و به خواسته های آنها برای انجام مصاحبه های صدام پسند و نشان دادن مخالفت خود با نظام جمهوری اسلامی ایران تمکین کنند.

۱۵-۲-۴ شهیدان

امام خمینی (ره): ملتی که شهادت برای او سعادت است پیروز است. «(صحیفه امام، ج ۱۳: ۱۸۷) امام خامنه ای (مدظله العالی): عزت امروز اسلام و مسلمین ثمره خون شهدای عزیز و پاداش دنیایی آنان است.»

شهادت از برترین واژه های فرهنگ اسلامی و از مقدس ترین مفاهیم معارف الهی است. شهادت اوج کمال انسان است. رسول خدا (ص) فرمودند بالاتر از هر خیر و نیکی وجود دارد تا انسان در راه خدا کشته شود که بالاتر از کشته شدن در راه خدا خیر و نیکی یافت نشود شیخ حر عاملی، ج ۱۱، ۱۳۷۶ ق (۱۰) همچنین پیغمبر اکرم (ص) فرمودند: «شهادت برترین مرگ هاست و نیز از آن حضرت نقل شده که فرمودند: دوست دارم در راه خدا کشته شوم نه یک بار و دوبار که بارها کشته شوم و زنده شوم و باز هم کشته شوم. (بخاری، ج ۴، ۱۴۰۷ ق ۲۱)

شهید مصداق عینی شهادت است که با انتخاب آگاهانه و در کمال خلوص، هستی خود را یک جا به آفریدگار جهان تقدیم میکند و به سرچشمه بقا و حیات پیوند می یابد.

درک مقام شهید از توان و ظرفیت فهم ما خارج است و تنها قرآن است که فرموده است: «کسانی که در راه خدا کشته میشوند نگوئید مردگان اند کلمه اموات را درباره شهدا به کار نبرید بلکه آنها زنده اند ولی شما درک نمی کنید (بقره، آیه (۱۵۴) این آیه ضمن آنکه بر زنده بودن شهدا تأکید میکند درک این مقام را از حیطه شعور و فهم بشر در این دنیا خارج می شمارد.

۱۵-۲-۴-۲ وظیفه جامعه نسبت به شهید

هر چند شهید برای خدا و در راه خدا هستی خود را برای نجات و سعادت جامعه فدا می کند و پاداش اصلی خود را از خداوند دریافت میکند اما بنا بر حکم عقل، جامعه نیز به لحاظ حقی که شهید بر گردن آن دارد مدیون شهید است و باید با تمام وجود دین خود را در قبال شهید ایفا کند.

زنده نگه داشتن یاد و نام شهید و بزرگداشت زمان و مکان شهادت و مدفن او و الگوسازی از شخصیت و سیره زندگی و حماسه ایثارگرانه شهید بخشی از وظایف جامعه نسبت به شهید است.

بزرگداشت و تکریم شهید در جامعه یعنی بزرگداشت و تکریم فرهنگ شهادت و تمام نیکی ها و ترویج روحیه ایثارگری و فداکاری برای ارزشها و دفاع از جامعه و سرزمین اسلامی فرهنگ و روحیه ای که قوام و بقای جامعه و نظام و سرزمین اسلامی همواره نیازمند به آن است. این مطلبی است که تمام ملتها و کشورها در چارچوب جهان بینی و ارزشهای خود به منظور حفظ استقلال و دفاع از موجودیتشان در برابر بیگانگان و مهاجمان مورد توجه و اهتمام جدی قرار می دهند.

۱۵-۳-۱ پیروی از ولایت

امام خمینی (ره): ولایت فقیه برای مسلمین یک هدیه است که خدای تبارک و تعالی داده است.» (صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۷۷) (۱) وجود امام امروز، برای ما معیار است. راه او راه سعادت و انحراف از راهش خسران دنیا و آخرت است و من با تمام وجود این اعتقاد را دارم که شناخت و مبارزه با جریانهایی که بین مسلمین سعی در به انحراف کشیدن انقلاب از خط اصیل و مکتبی آن دارند به مراتب حساس تر و سخت تر از مبارزه با رژیم صدام و آمریکا است.» (فرازی از وصیت نامه شهید محمد بروجرودی) (۲) ای امام تا لحظه ای که خون در رگهای ما جوانان پاک اسلام وجود دارد، لحظه ای نمی گذاریم که خط پیامبر گونه تو که به خط انبیا و اولیا وصل است، به انحراف کشیده شود. (فرازی از وصیت نامه شهید محمد جهان آرا)

(۳) «ما با حضرت عالی به عنوان وصی امام امت و نایب امام زمان (عج) تجدید بیعت کرده ایم و تا بذل جان در راه اجرای فرامین شما ایستاده ایم؛ همان گونه که پیش از این درباره امام امت بوده ایم و بسیارند هنوز جوانانی که عشق به اسلام و شور رضوان حق آنان را در میدان انقلاب نگه داشته است. (قسمتی از متن نامه شهید آوینی خطاب به امام خامنه ای (مدظله العالی).

۱۵-۳-۶ انجام تکلیف و رضایت الهی

امام خمینی (ره): «اگر کشته هم بشویم در راه حق کشته شدیم و پیروزی است و اگر بکشیم هم در راه حق است و پیروزی است. (صحیفه امام، ج ۴: ۱۵۲)

(۱) ای عاشقان ابا عبدالله (ع) بایستی محتوای فرامین امام (ره) را درک و عمل نماییم تا بلکه قدری از تکلیف خود را در شکرگزاری بجا آورده باشیم.» (فرازی از وصیت نامه پاسدار شهید مهدی باکری)

(۲) بار خدایا هدف از آمدنم به جبهه به این دانشگاه که معلمش حسین، درسش شهادت، قلمش اسلحه دفترش ریگزارهای بیابان مرگش خون و شاگردانش این بسیجیان از جان گذشته هستند این بوده است که به جهاد اصغری که طرف دشمن و جهاد اکبری که طرف آن نفس اماره انسان است پردازم (طلبه شهید سید مهدی رضازاده)

۱۵-۳-۷ پرهیز از مظاهر مادی و تشریفات و حفظ بیت المال

امام خمینی (ره) این کوردلان گمان کرده اند که شما جوانان و عزیزان خود را در راه نفت و بنزین داده اید و به اسلام و میهن عزیز خود برای پر کردن شکم خود خدمت می کنید.» (صحیفه امام، ج ۱۴: ۷۸۷۷)

(۱) شهید رضا چراغی نسبت به حفظ بیت المال سخت حساس بود. پدرش می گفت: هرگاه با ماشین به منزل می آمد ماشین بیت المال را خانه می گذاشت و با ماشین من به کارهای شخصی اش رسیدگی می کرد. (خاطره ای از پدر شهید رضا چراغی)

(۲) شهید حسین خرازی حساسیت فوق العاده ای نسبت به مصرف بیت المال داشت. و نیروها را به پرهیز از اسراف سفارش میکرد و می گفت وسایل و امکاناتی را که مردم مستضعف در این دوران سخت زندگی جنگی تهیه میکنند و به جبهه می فرستند، بیهوده هدر ندهید. (خاطره از شهید حسین خرازی)

۱۵-۳-۸ اعتقاد به انتظار و مهدویت

امام خمینی (ره) انتظار فرج انتظار قدرت اسلام است و ما باید کوشش کنیم تا قدرت اسلام در عالم تحقق پیدا کند.» (صحیفه امام، ج ۸: ۳۷۴)

(۱) پروردگارا رفتن در دست توست من نمیدانم چه موقع خواهم رفت ولی می دانم که از تو باید بخواهم مرا در رکاب امام زمانم قرار بدهی و آن قدر با دشمنان قسم خورده دینت بجنمگم تا به فیض شهادت برسم. (فرازی از وصیت نامه سپهبد شهید صیاد شیرازی)

(۲) امام زمان (عج) منجی انسان هاست امید مستضعفان است یگانه محب خداوند در زمین است. دائم دعا کنید تا خداوند فرجش را نزدیک تر، فرماید، دیدگان ناقابلان را به نور فروغش منور فرماید. (فرازی از وصیت نامه شهید حسن محمدی)

۱۵-۳-۹ صبر و استقامت

امام خمینی (ره): «ملتی که برای به دست آوردن آزادی و استقلال کشته می دهد، برای حفظ و پاسداری از آن صبر و استقامت و رنج را می پذیرد.» (صحیفه امام، ج ۴: ۳۶۴)

۱۵- تشابهات دفاع مقدس و عاشورای حسینی

دوران هشت سال دفاع مقدس با تمام فراز و فرودی که داشت تا حدود زیادی با وقایع صحنه های کربلا و روز عاشورا مشابهت داشته است. برخی از وجوه مشترک دو فرهنگ عاشورا و دفاع مقدس عبارت اند از:

(۱) هر دو برای دفاع از حریم ارزشها و حفظ اسلام و رضای پروردگار، رویاروی دشمن ایستادند. (۲) رهبر هر دو حرکت فرزندان پیامبرند؛ همان صلابت پایداری، ذلت ناپذیری شهادت پذیری و روح ایثار که در وجود مبارک ابا عبدالله (ع) هست، در وجود امام خمینی (ره) تجلی یافته است. امام به پیروی از سرور و سالار شهیدان از هیچ فداکاری در راه مکتب و آرمانهای الهی دریغ نداشتند. (۳) یاران امام خمینی (ره) همچون شهیدان کربلا کانون عرفان و محبت الهی و سرشار از شوق شهادت و فداکاری بودند. (۴) دشمن حاضر در حادثه کربلا و روز عاشورا و دفاع مقدس، در نهایت قساوت پستی دنیا پرستی و خودخواهی عمل کرده است. (۵) همان مظاهر روز و شب عاشورا در جبهه های دفاع مقدس دیده می شود. زمزمه های عاشقانه نماز عبادت قرائت قرآن و آمادگی برای وصل و پیوند با محبوب (۶) پایداری و شکیبایی زنان ایران اسلامی و نقش روشن گری و صبوری آنان جلوه ای از صبوری و پیام رسانی قافله سالار اسیران کربلاست. (۷) هر دو جریان رسواگر ستمگران شدند و نقاب از چهره دروغ و نفاق برافکندند. (۸) در هر دو جریان از شهیدان شیرخوار تا پیران سالخورده را می توان یافت. (۹) صحنه ها و موقعیت هایی همچون صحنه های کربلا بارها در جبهه های دفاع مقدس اتفاق افتاد مانند تشنگی جدا شدن سرها، اسارت ها و (۱۰) پایان هشت سال دفاع مقدس همچون پایان عاشورا تمام شدن و توقف راه نبود، بلکه پس از آن ایمانی که محصول خلوص و فداکاری رزمندگان بود، هوشیاری تحرک و بیداری های بزرگی را رقم زد که نه تنها تضمین سلامت جامعه که الهام بخش مبارزات در گوشه و کنار جهان شد.

فصل ۱۶: جنگ نرم و رسالت دانشگاهیان

۱-۱۶ مفهوم جنگ نرم

آنچه با عنوان جنگ نرم مطرح میشود در ادبیات غرب بیشتر به قدرت نرم شناخته شده است که زیربنای فکری آن را اولین بار جوزف نای به شکل علمی مطرح کرد.

مهم ترین حوزه اعمال و تأثیر گذاری قدرت نرم بر طرف مقابل، بهره گیری از رساله ها و امکاناتی است که فرد را قادر می سازد تا برای تأثیر گذاری بر طرف مقابل، به اعمال قدرت بپردازد.

سان تزو در کتاب هنر جنگ میگوید "می شود جنگید، اما مهم ترین کار این است که شما در یک نبرد بدون جنگ پیروزی به دست بیاورید" که منظور وی، همان عملیات روانی و جنگ نرم است. پس اگر کسی در ذهنش بپذیرد که شکست می خورد. حتماً در دنیای واقع نیز شکست خواهد خورد زیرا آنچه فرد را به مقاومت تشویق می کند، روحیه است.

۲-۱۶ تعریف جنگ نرم

(۱) جنگ نرم عبارت از هر اقدام غیر خشونت آمیز است که ارزش ها و هنجارهای جامعه هدف را مورد هجوم قرار دهد تا سرانجام به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدیدی منجر شود که با الگوهای رفتاری نظام حاکم بر جامعه هدف تعارضی دارد (کرمی، ۱۳۸۷، (۳))

(۲) جنگ نرم نوعی جنگ سرد است که به استحاله فرهنگی جامعه هدف منجر می گردد. (ساندرس، ۱۳۸۲: ۱۲۳)

۳-۱۶ اهداف جنگ نرم

به طور کلی استکبار جهانی در جنگ نرم، چهار هدف عمده به شرح زیر دارد.

۱-۳-۱۶ تغییر در باورها، ارزشها و اعتقادات

۳-۱۶-۲ تغییر در افکار و اندیشه ها

۳-۱۶-۳ تغییر در رفتار

۳-۱۶-۴ تغییر در ساختار.

۵-۱۶ محورهای عمده جنگ نرم استکبار جهانی

محورهای عمده جنگ نرم عبارت اند از:

(۱) ترساندن ملت های مسلمان و تضعیف روحیه مقاومت و پایداری آنها

(۲) القای روحیه ناامیدی در بین مردم و مسئولان

(۳) اسلام هراسی ایران هراسی و شیعه هراسی در جهان

(۴) ترویج و رشد بی بندوباری و اصالت دادن به لذت جویی مادی

(۵) ترویج سکولاریسم دموکراسی به سبک آمریکا و ارزش های انحرافی فرهنگ

(۶) مقابله با فرهنگ دینی و مذهبی

(۷) از بین بردن روحیه حماسی و فرهنگ ایثار و شهادت طلبی

(۸) تشدید اختلافات قومی و مذهبی

(۹) سلب اعتماد مردم از نظام و مسئولان

۱۶- اقدامات راهبردی جنگ نرم استکبار جهانی در ایران

با توجه به رویارویی متقابل ایران و آمریکا به ویژه پس از دوران دفاع مقدس، سیاست های عمده آمریکا بر جنگ نرم متمرکز است که هر روز دامنه و ابعاد آن وسیع تر می شود. امریکا و جریان صهیونیسم بین الملل برای عملیاتی کردن جنگ نرم در قالب ساتوی فرهنگی علیه ایران طی سال های گذشته و نیز سالهای آینده به منظور از بین بردن اسلام ونظام اسلامی اقدامات راهبردی فراوانی را در دستور کار خود قرار داده اند که به شرح بعضی از آنها در زیر پرداخته می شود.

- (۱) جریان سازی سیاسی در داخل ایران برای تبلیغ با هدف بهبود رابطه با آمریکا و یهوده نشان دادن و پرهزینه و انمود کردن اصل مبارزه با استکبار و شیطان بزرگ با طرح ریزی کودتاهای مخملی، فتنه های گوناگون و ...
- (۲) افزایش دامنه تهاجم فرهنگی برای کمرنگ کردن ارزش های دینی و انقلابی و افزایش میزان نفوذپذیری مردم و مسئولان در برابر فرهنگ و سلطه بیگانه
- (۳) تضعیف اقتصاد کشور از طریق اجرای قوانین متعدد بین المللی و ایجاد محدودیت و تحریم برای کاهش منابع درآمد ملی و جلوگیری از انتقال فناوری های پیشرفته به ایران
- (۴) انجام عملیات پنهانی برنداری و جاسوسی
- (۵) ایجاد فضای رعب و وحشت در بین مردم و مسئولان از احتمال بروز جنگ
- (۶) پیگیری پرونده هسته ای ایران و القای غیر صلح آمیز بودن این فناوری و متهم کردن ایران به ساخت بمب اتم و تقویت تروریست ها و جریان بنیادگرایی افراطی
- (۷) سرمایه گذاری در رسانه های دیداری و شنیداری سازمان های تبلیغاتی و خبری و شرکت های فیلم سازی برای ارائه تصویری سیاه و خطرناکه از ایران به افکار عمومی جهان
- (۸) ایجاد فضای رسانه ای درباره دخالت ایران در عراق، لبنان و در نخستین بزرگترین مدافع تروریسم که به عوامل نامی در این کشورها تسلیحات می رساند و آنها را آموزش نظامی می دهد
- (۹) تقویت دموکراسی به سبک آمریکایی و بهانه قرار دادن مقوله حقوق بشر حقوق زنان و دامن زدن به مطالبات صنفی و اجتماعی و نیز سازماندهی ناراضیاتی ها به وسیله مطبوعات خاکستری احزاب و ...
- (۱۰) راه اندازی سایت های اینترنتی و ارائه نرم افزارهای جاسوسی به عوامل خود در داخل کشور تا ابعاد مختلف جنگ رسانه ای به شکل اثربخش تر طراحی و اجرا شود.
- (۱۱) ایجاد تقابل بین سران ارشد نظام اسلامی و مشغول ساختن قصن آنها به مسائل داخلی و منصرف ساختن آنها از خطیب اهداف جهانی انقلاب اسلامی
- (۱۲) تضعیف رهبری با ترویج شایعات مختلف تا از میزان علاقه و اعتماد به رهبری و اطاعت پذیری مردم از او بکاهد و نیز تضعیف روحانیت متعهد و کاستن از نفوذ آنها در بین مردم
- (۱۳) ایجاد اختلاف بین جناح های مختلف حاکمیت با هم و با مردم و گسترش آن و تلاش برای دامن زدن به گرایشهای تجزیه طلبانه در نقاط مختلف کشور
- (۱۴) نفوذ در مراکز راهبردی نظام از جمله بدنه دولت، دانشگاهها، مطبوعات مراکز نشر کتاب و فیلم و انحراف افکار عمومی کشور به نفع استکبار جهانی
- (۱۵) تلاقی در اخراج و انزوای طرفداران واقعی نظام و نفوذ هواداران غرب در بست های کلیدی نظام و زمینه سازی برای قدرت های نفوذی ها

(۱۶) معرفی مخالفان نظام در افکار عمومی به عنوان طرفدار صلح و صفا و بر عکس طرفداران نظام به عنوان اهل خشونت و جنگ طلبی.

(۱۷) اتحاد مخالفان نظام به ویژه بین جنبشهای معلمان، کارگران و دانشجویان و همه نیروها برای مخالفت با نظام جمهوری اسلامی ایران

(۱۸) بی اعتبار جلوه دادن منابع خبری نظام جمهوری اسلامی ایران به ویژه صدا و سیما؛

(۱۹) گسترش فساد و اعتیاد در بین جوانان کشور در اینجا لازم است با توجه به مطالب فوق و عداوت شدید استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا در جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی ایران به نظریه فوکویاما به قرار زیر توجه شود.

فرانسیس فوکویاما پژوهشگر و تاریخ نگار ژاپنی الاصل آمریکایی تبار و نویسنده کتاب معروف پایان تاریخ و آخرین انسان در کنفرانس اورشلیم با عنوان بازشناسی هویت شیعه می گوید: «شیعه پرنده ای است که افق پروازش خیلی بالاتر از تیرهای ماست. پرنده ای که دو بال دارد یک بال سبز و یک بال سرخ او بال سبز این پرنده را مهدویت و عدالت خواهی و بال سرخ را شهادت طلبی معرفی می کند که ریشه در کربلا دارد و شیعه را فناپذیر کرده است.

راهبردهای مقابله با جنگ نرم استکبار جهانی از دیدگاه امام خامنه ای (مدظله العالی)

رئوس راهبردهای اساسی امام خامنه ای (مدظله العالی) برای خنثی سازی تهدیدات جنگ نرم دشمن که در بیانات مختلف و در شرایط و مقاطع مختلف زمانی به آنها اشاره کرده اند به شرح زیر است:

(۱) تلاش برای برتری دادن جبهه انقلاب در برابر جبهه استکبار

(۲) تمسک به اسلام و فرهنگ دینی و انقلابی؛

(۳) پایبندی به اصول ارزشها و آرمانهای انقلاب و راه امام (ره)

(۴) تحول و خودسازی فرهنگی و معنوی؛

(۵) بصیرت و دشمن شناسی؛

(۶) کار فرهنگی عمیق و اثر گذار

(۷) تکیه بر فرهنگ بسیجی، جهاد، ایثار و شهادت

(۸) حفظ وحدت و انسجام اسلامی؛

(۹) امر به معروف و نهی از منکر و مقابله با فساد

(۱۰) اصلاح و ارتقای فرهنگ عمومی؛

(۱۱) پیشرفت در علم و فناوری

(۱۲) تقویت و پربار کردن فعالیت های فرهنگی و هنری

(۱۳) اتحاد مردم و جریانهای سیاسی و دوری از اختلاف و تردید و بدبینی؛

(۱۴) امید به آینده و دیدی خوشبینانه همراه با اعتماد به نفس به دور از ناامیدی؛

(۱۵) راه اندازی کرسی های آزاداندیشی و نظریه پردازی آزاد؛

(۱۶) بصیرت آحاد جامعه و به ویژه نخبگان

(۱۷) ایستادگی در برابر دشمنان انقلاب و نظام اسلامی و سازش نکردن با آنها.



❖ فصل دوم: نکات مهم آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس

۱- جاه طلبی رهبران سیاسی برخی از دولت ها به همراه انگیزه های برتری جویانه صاحبان قدرت برای دستیابی به منافع بیشتر اقتصادی با توسعه قلمرو سرزمینی و بسط قدرت بر مناطق پیرامونی از اصلی ترین علل جنگ های پنجاه سال گذشته جهان معاصر محسوب می شود.

۲- دفاع در لغت از ریشه دفع به معنی عقب راندن و پس زدن است و در اصطلاح به تدابیری گفته می شود که یک با چند کشور موتلفه برای مقاومت در مقابل حملات سیاسی نظامی، اقتصادی، اجتماعی، روانی و یا فناوری به کار می برند.

۳- نیروهای مسلح کشورها در هنگام جنگ بر پایه اصولی به مبارزه خود با دشمن ادامه میدهند. که به اصول جنگ معروف است. رعایت این اصول موجب پیروزی و عدم رعایت آن موجب شکست خواهد شد

۴- از دید گاه اسلام؛ جنگ دو چهره دارد: زشت و زیبا. چهره زشت جنگ، جنگی است که با هدف تهاجم و تجاوز و فتنه جویی همراه باشد. چهره زیبای جنگ؛ آن جنگی است که برای دفع تهاجم و برچیدن بساط فتنه و دفاع از عقیده و آزادی و استقلال و حاکمیت دین خدا باشد که در اسلام با عنوان جهاد مطرح شده است.

۵- جهاد به اعتبار «مقابله با دشمن» «نوع هجوم» و «ارزش و اهمیت» اقسام دارد از قبیل:

«جهاد دفاعی: «جهاد ابتدای» «جهاد اکبر» «جهاد اصغر» «جهاد فرهنگی» «جهاد اقتصادی» و «جهاد سیاسی»

۶- در اصطلاح علم فقه «دفاع» عبارت است از حمایت کردن مسلمانان از کیان اسلام و سرزمین و قلمرو کشور اسلامی و حفظ امنیت و حراست از جان» مال و ناموس خود در برابر تهاجم دشمنان خارجی و داخلی (خمنی). جهاد دفاعی؛ واجب کفائی است. یعنی اگر گروهی کافی به دفع تجاوز دشمن ببرخیزند» تکلیف از دیگران ساقط است و اگر هیچ کس اقدام به دفاع نکند» همه مقصر و گناه کارند.

۷- موقعیت خلیج فارس به گونه ای است که در تمامی راهبردهای غرب و شرق، این آبراه بزرگ دریایی خودنمایی میکند. بنابراین شناخت آن و بهره برداری صحیح از امکانات نظامی و اقتصادی آن، رابطه مستقیمی با ثبات سیاسی و امنیت کشور ایران دارد.

۸- رویارویی نظام سلطه با جمهوری اسلامی ایران به دلیل استقلال خواهی ملت بود. بنابراین برای اینکه انقلاب اسلامی در ایران ثبات پیدا نکند. به انواع توطئه های مختلف متوسل شدند که از جمله آن ها می توان به نفوذ عناصر خود در داخل حاکمیت و تحریک احزاب و گروه های ماند نظام و تروریست های داخلی و در نهایت به اقدام نظامی صدام اشاره کرد.

۹- از مهم ترین علت های که دلالت بر نقش امریکا در وقوع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران دارد» می توان به مصاحبه آقای ایدموند ماسکی (وزیر خارجه وقت امریکا) چند ماه قبل از وقوع جنگ اشاره کرد.

۱۰- جداسازی استان خوزستان و الحاق آن به عراق از مهم ترین مواردی بود که رژیم بعث عراق با انگیزه های نظامی سیاسی و اقتصادی بر آن اصرار می ورزید. به همین دلیل تمرکز حملات عراق متوجه منطقه خوزستان بود زیرا اشغال این منطقه برای عراق چند فایده در برداشت.

۱۱- یکی از اهداف رژیم بعث عراق از تجاوز به سرزمین ایران، استرداد جزایر سه گانه در خلیج فارس به کشورهای عربی بود.
 ۱۲- یکی از دلایلی که امریکا صدام را بهترین گزینه حمله به ایران می دانست. جاه طلبی و قدرت طلبی او بود. صدام از سال ها قبل مترصد فرصت بود تا با هدف کسب مقام رهبری جهان عرب و تشکیل حکومت واحد عربی به بهانه مناقشات مرزی با ایران وارد جنگ نظامی تمام عیار شود.

۱۳- تهاجم ارتش بعث عراق به ایران اسلامی حادثه ای بسیار بزرگ و یکی از طولانی ترین جنگ های معاصر در منطقه خلیج فارس است

۱۴- بنی صدر با مسائل نظامی آشنا نبود و تنها به دلیل مسئولیت ریاست جمهوری و نظر امام خمینی (ره) به باز بودن دست وی در اداره کشور فرماندهی کل نیروهای مسلح به او تفویض شده بود. بنابراین توقع یک تفکر نظامی مستقل و حرفه‌ای از او انتظار درستی نبود.

۱۵- فعالیتهای نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی در دوران متوقف کردن دشمن حتی تا پایان هشت سال دفاع مقدس را میتوان به شرح زیر دسته بندی کرد:

الف) اجرای عملیات های شناسایی هوایی بصری به منظور کسب اطلاعات از مناطق عملیاتی، وضعیت نیروهای متجاوز و اماکن و تاسیسات حیاتی و حساس واقع در عمق خاک دشمن.

ب) کشف و شناسایی هواپیماهای متجاوز به حریم هوایی میهن اسلامی با همت یگان های پدافند هوایی.

۱۶- با شروع سال دوم جنگ اقداماتی به منظور طرح ریزی و اجرای عملیات های تهاجمی بزرگ صورت گرفت. از جمله این اقدامات انجام شناسایی های دقیق از مواضع استحکامات موانع آرایش و خطوط مقدم و عقبه های یگانهای ارتش عراق و نیز بررسی و ارزیابی روحیه و انگیزه فرماندهان و افراد دشمن در سرتاسر جبهه ها بود.

۱۷- عمق بخشی عبارت است از هرگونه اقدامی که کشوری انجام دهد و به موجب آن پایه های نظام مستحکم شده و به عنوان نقطه قوت محسوب شود و همچنین موجب تهدید و یأس دشمنان و رقبا تلقی گردد به شکلی که برای آن کشور نقش باز دارندگی ایفا کند

۱۸- شایان توجه است که معتبرترین و قانونی ترین قرارداد مورد توافق ایران و عراق قرارداد الجزایر بود و صدام با نقض آن تجاوز به سرزمین ایران را آغاز کرد، در این شرایط این حداقل انتظار و خواسته مشروع و قانونی ایران بود که باید به آن احترام گذاشته شود و رژیم بعث عراق پذیرفتن آن را مجدداً اعلام کند ولی متأسفانه این امر تحقق نیافت و این نشان دهنده پشیمان نشدن دشمن از عملکرد خود بود.

۱۹- یکی از مهمترین مسائل عملیات والفجر ۸ چگونگی تدارک رسانی به رزمندگان اسلام و پشتیبانی از آنها در غرب اروندرود بود مأموریت این کار بزرگ بر عهده جهاد سازندگی قرار گرفت

۲۰- در مدت هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران شورای امنیت سازمان ملل به صدور یک بیانیه و ده قطعنامه اقدام کرد. با توجه به نفوذ قدرت های استکباری عمده قطع نامه ها جانبدارانه و در حمایت از عراق و به ضرر ایران بود.

۲۱- عراق به غیر از قطعنامه ۵۹۸ با بقیه قطعنامه ها نیز موافقت کرده بود اما ایران تنها با این قطعنامه آن هم به رغم میل باطنی موافقت کرد و با بقیه مخالفت کرده بود.

۲۲- جنگ بین کشورها معمولاً در سه حالت به پایان می رسد. در حالت اول یکی از دو کشور در گیر بر کشور دیگر غلبه می کند و جنگ با پیروزی یکی از طرفین به پایان می رسد مانند حالتی که در جنگ جهانی دوم بر سر آلمان آمد و متفقین پیروز جنگ شدند در حالت دوم شرایط در گیری و نزاع با برقراری آتش بس پایان مییابد اما جنگ به صورت کلی پایان یافته تلقی نمی شود مانند شرایطی که در جنگ سوریه و رژیم اشغالگر قدس برقرار است. در حالت سوم طرفین جنگ با پذیرش شرایطی که معمولاً کشوری ثالث یا نهاد و سازمان بین المللی پیشنهاد می کند.

۲۳- اغلب حمایت های که از عراق در جنگ تحمیلی صورت گرفت حمایت های سیاسی اقتصادی روانی؛ اطلاعاتی تبلیغاتی و نظامی بود.

۲۴- طی دوران جنگ جهانی اول آمریکا با ایجاد گروه هایی که ظاهراً هدف کمک رسانی غذایی را دنبال میکردند، (کمیته کمک ایران و کمیته ایران و آمریکا) مذاکرات اخذ امتیاز نفت شمال را با دولت ایران آغاز کردند و در نهایت در سال ۱۹۲۱م (۱۳۰۰ش) موفق به اخذ امتیاز استخراج نفت در پنج استان شمالی ایران شدند.

۲۵- رژیم شاه در چارچوب دکترین دو ستون نیکسون و با اتکا به سلاح های آمریکایی، نقش ژاندارمی خلیج فارس را بر عهده گرفت و حتی با چراغ سبز آمریکا برای حفظ سلطان عمان، دست به اقدام نظامی خارجی زد.

۲۶- با ورود ایران به داخل خاک عراق و پیروزی های ایران در جنگ نگرانی شوروی تشدید شد و سیاستمداران این کشور برای برقراری توازن در جنگ و جلوگیری از پیروزی ایران احساس کردند باید به حمایت از عراق بپردازند تا آن کشور از سقوط حتمی نجات یابد.

۲۷- امام خمینی (ره) تهدید بزرگ جنگ تحمیلی را به فرصتی استثنایی برای بروز توانای های ملت ایران و آزمونی برای جهاد فی سبیل الله تبدیل کردند. ایشان توانستند با نفوذ عظیم خود. انگیزه بزرگی را با مقاومت در برابر دشمن در بین بسیاری از مردم ایران به وجود آورند و روحیه تهاجمی را در قوای مسلح ایجاد و با تدابیری هوشیارانه از پیروزی دشمن جلوگیری کنند.

۲۸- ارزش ها از مهم ترین اجزاء یک فرهنگ به شمار می آیند؛ چرا که از باورهای یک ملت سرچشمه می گیرند و در عرصه های گوناگون فعالیت آن تاثیر می گذارند. بروز و ظهور این ارزش ها به هنگام حوادث و رخدادهای سرنوشت ساز از جمله دفاع از کیان و سرزمین بسیار حائز اهمیت است.

۲۹- در دوران دفاع مقدس بخشی از مردم ایران داوطلبانه از سراسر نقاط کشور با انگیزه الهی عازم جبهه های جنگ شدند و توانستند تمام نارسایی ها و کمبودهای موجود را در جبهه ها با حضور خود بر طرف کنند.

۳۰- حضور دانشجویان و اقشار دانشگاهی در عرصه نبرد مستقیم با دشمن بعثی و نیز خلاقیت های آنها در مدیریت همه جانبه جنگ تأثیر بسزایی در ناکار آمد ساختن ارتش بعث عراق و حامیان آن برجای گذاشت.

۳۱- زنان در دوران دفاع مقدس نقش مؤثری داشتند. هر چند حضور فیزیکی در صحنه های نبرد تنها برای معدودی از زنان ممکن بود اما حضور در پشت جبهه و به منظور پشتیبانی مادی و معنوی از رزمندگان اسلام و نیز خدمات فرهنگی و امداد پزشکی آنان بسیار وسیع بوده است.

۳۲- بزرگ ترین خلاقیت رزمندگان اسلام در هشت سال دفاع مقدس این بود که توانستند تاکتیک ها تکنیکها و راهبردهای خود را که نوعی خلاقیت و نوآوری محسوب می شد، بر راهبرد و دکتترین دشمن غلبه دهند و اصول مهم نظامی را که مبتنی بر قوانین دیکته شده آنها بود، بر هم بزنند.

۳۳- وحدت و یکپارچگی مردم در پیروزی انقلاب اسلامی و همچنین در دوران دفاع مقدس در تعقیب اهداف نظام همواره موجب تقویت کشور نظام و ولایت شده، آسیب پذیری ها و تهدیدات را دور کرده است. عناصر اصلی تعیین کننده در این ارتباط همان وحدت اسلامی مردم است که راز پیروزی انقلاب و دفاع مقدس محسوب می شود و در قالب همبستگی ملی و مشارکت عمومی تجلی پیدا کرده است.

۳۴- یکی از تجربه های نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مبارزه فعال با ضد انقلاب داخلی، توأم با نبرد گسترده علیه تجاوز خارجی بود در شرایطی که صدام آمریکایی به ایران انقلابی تجاوز کرده و شکست خورده بود.

۳۵- مهمترین معطل ناامنی در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، همکاری و همراهی سازمان مجاهدین (منافقین) خلق با رژیم بعثی عراق بود که با سقوط صدام حسین و از بین رفتن حزب بعث در عراق، قدرت نظامی منافقین تا حدود زیادی از بین رفت.

۳۶- ارتش رژیم بعثی عراق که با حمایت های گسترده کشورهای دنیا اقدام به تجاوز کرد، در نهایت شکست خورد و همین موضوع باعث دور شدن تهدیدات نظامی منطقه ای و حتی بین المللی از کشور ایران شد.

۳۷- یکی از تجربیات موفق به کارگیری نیروهای داوطلب از اقشار مختلف مردم در جبهه های جنگ بود ولی این مزیت مشکلاتی را برای مدیران جبهه ها ایجاد می کرد، به گونه ای که نیروهای داوطلب برای مدت معینی به جبهه اعزام می شدند و پس از اتمام ماموریت به موطن خود باز می گشتند.

۳۸- فرهنگ شهادت عبارت است از مجموعه آگاهی ها، باورها آداب و اعتقادات و اعمالی که موجب وصل انسان به عالی ترین و والاترین درجه کمال یعنی مرگ آگاهانه در راه خدا می شود.

۳۹- جنگ نرم عبارت از هر اقدام غیر خشونت آمیز است که ارزش ها و هنجارهای جامعه هدف را مورد هجوم قرار دهد تا سرانجام به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدیدی منجر شود که با الگوهای رفتاری نظام حاکم بر جامعه هدف تعارضی دارد.

۴۰- بین الملل برای عملیاتی کردن جنگ نرم در قالب ساتوی فرهنگی علیه ایران طی سال های گذشته و نیز سالهای آینده به منظور از بین بردن اسلام و نظام اسلامی اقدامات راهبردی فراوانی را در دستور کار خود قرار داده اند.